

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎี หลักการแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การวิจัยนั้นได้ครอบคลุมและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับรายละเอียดของการวิจัย ซึ่งนำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

1. หลักแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการ
 - 1.1 ความหมายของการบริหารจัดการ
 - 1.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
 - 1.3 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร
 - 1.4 การทำงานเป็นทีม
 - 1.5 การมีส่วนร่วม
 - 1.6 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
2. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 2.1 ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 2.2 ความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 2.3 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 2.4 ประเภทของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. การบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือ
 - 3.1 สาระสำคัญของการลูกเสือ
 - 3.2 พระราชบัญญัติลูกเสือ พุทธศักราช 2551
 - 3.3 ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ พุทธศักราช 2509
 - 3.4 นโยบายคณะลูกเสือแห่งชาติ
 - 3.5 แนวทางการจัดกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษา
 - 3.6 พังมโนทัศน์กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ช่วงชั้นที่ 2
4. การวิเคราะห์องค์ประกอบ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการ

1.1 ความหมายของการบริหารจัดการ

คำว่าบริหารสามารถใช้คำ 2 คำแทนกันได้ ได้แก่คำว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) แต่ในความหมายที่แท้จริงคำว่า การบริหาร (Administration) จะเน้นในเรื่องของการจัดการที่เกี่ยวกับนโยบาย และการนำไปปฏิบัติ ซึ่งมักจะใช้กับการบริหารงานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) มักจะใช้ในงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเอกชน แต่ทั้ง 2 คำต่างก็มีความหมายเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของผู้บริหารในการบริหารงานทั้งสิ้น (จันทร์านิ สงวนนาม, 2545 : 9)

คำว่า การบริหาร ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย ซึ่งความหมายเหล่านี้ต่างก็กล่าวไปในทำนองเดียวกัน โดยให้ความสำคัญแก่ผู้บริหารว่าเป็นผู้นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จทั้งสิ้น การให้ความหมายของการบริหารจึงอาจแตกต่างกันไปบ้าง ตามแนวทางของนักบริหารหรือนักการศึกษาแต่ละคนได้ศึกษามาดังนี้

แมสซี และดักลาส (Massie & Douglas, 1981 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2546 : 1-2) ได้แสดงทัศนะว่า การบริหารเป็นได้ทั้งศิลป์ ศาสตร์ และวิชาชีพ กล่าวคือ กรณิที่เป็นศิลป์ (Art) หมายถึง ทักษะและความรู้ที่แต่ละบุคคลได้พัฒนาขึ้นเพื่อให้บรรลุจุดหมายใดจุดหมายหนึ่งโดยทักษะและความรู้ที่พัฒนาขึ้นนั้น อาจเกิดจากการฝึกฝนหรือการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นที่มีความชำนาญทักษะทางการบริหารมาเป็นอย่างดีแล้ว เหมือนนักดนตรีหรือจิตรกรที่ได้ฝึกฝนหรือเรียนรู้จากนักดนตรีหรือจิตรกรที่มีความชำนาญ หรือมีทักษะสูง กรณิที่เป็นศาสตร์ (Science) หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากการสืบค้นหาความรู้ใหม่ๆ ด้วยวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ มีการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล การตั้งสมมุติฐานและทดสอบสมมุติฐาน เป็นต้น ดังเช่นในศตวรรษที่ผ่านมา ได้มีการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ ก่อให้เกิดทฤษฎีทางการบริหารขึ้นมามากมายหลายทฤษฎี ซึ่งผู้บริหารสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ผสมผสานกับความเป็นศิลป์ที่มีการฝึกฝนพัฒนาขึ้นในแต่ละบุคคล จนเกิดความเชี่ยวชาญ กล่าวอย่างง่ายก็คือ ศิลป์ (Art) เป็นเรื่องของการกระทำ การฝึกฝนเพื่อความชำนาญ ส่วนศาสตร์(Science) เป็นเรื่องของความรู้ว่าจะทำอะไรและอย่างไร กรณิเป็นวิชาชีพ (Profession) นั้น เกิดขึ้นจากทั้งความเป็นศิลป์และความเป็นศาสตร์ โดยมีเกณฑ์ที่แสดงถึงความเป็นวิชาชีพใดๆ ดังนี้

1. วิชาชีพเกิดขึ้นจากการมีองค์ความรู้ในวิชาชีพนั้นๆ อย่างเป็นระบบ โดยบุคคลในวิชาชีพนั้นๆ จะต้องได้รับการพัฒนาในเชิงสติปัญญาอยู่เสมอ

2. วิชาชีพต้องการความมีทัศนคติเพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นบุคคลในวิชาชีพนั้นๆ จะต้องมีการสืบค้นหาความคิดใหม่ (New Ideas) อยู่เสมอ

3. วิชาชีพเน้นให้บริการต่อผู้อื่น ดังนั้นในวิชาชีพหนึ่งๆ จึงต้องการหลักการเชิงจริยธรรมว่า เงินไม่ได้เป็นปัจจัยที่จะใช้วัดผลสำเร็จในวิชาชีพที่สำคัญ

4. วิชาชีพมีมาตรฐานทางวิชาชีพ ดังนั้นวิชาชีพหนึ่งๆจะมีมาตรฐานทางวิชาชีพที่กำหนดขึ้นโดยสมาคมทางวิชาชีพนั้น การเข้าเป็นสมาชิกก็ต้องได้รับการยอมรับ มีการฝึกฝนอบรม และการปลูกฝังทัศนคติค่านิยมต่อวิชาชีพนั้นๆ

วิลเลียม (Williams, 1980 : 7 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2547 : 17) ให้ความหมายว่า การบริหารมีกิจกรรมหลัก 3 ประการ ในการบริหารคือ การดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมาย การบำรุงรักษาองค์กรให้อยู่รอด และการป้องกันองค์กรจากสิ่งแวดล้อมภายนอก

คอลลินส์ (Collins, 1989 : 13 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2547 : 17) ให้ความหมายว่า การบริหาร เป็นกลุ่มของกิจกรรมที่ร่วมกันในองค์กรและแนะแนวทางให้เห็นถึงหน้าที่ให้กับประเทศ บริษัท หรือสถาบัน

จันทร์ธานี สงวนนาม (2545 : 11) กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยี ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

รุ่ง แก้วแดง (2546 : 129) กล่าวว่า ตามทฤษฎีการบริหารองค์กรของศาสตราจารย์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารธุรกิจ การบริหารรัฐกิจ หรือการบริหารการศึกษา ถือว่า “คน” คือปัจจัยสำคัญที่สุดในการทำงาน องค์กรใดที่มีกำลังคนที่มีคุณภาพ องค์กรนั้นย่อมประสบผลสำเร็จ

วิโรจน์ สารรัตนะ (2546 : 4) การบริหารเป็นกระบวนการที่สามารถเรียนรู้ได้ ไม่จำเป็นต้องมีมาแต่กำเนิด

สุนทร โคตรบรรเทา (2547 : 1) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารคือการทำให้คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือทำงานกับคน และโดยคนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2547 : 17) สรุปว่า การบริหารเป็นการที่บุคลากร หรือกลุ่มของบุคลากรร่วมกันดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้

กาญจนา บุญส่ง (2548 : 1) กล่าวว่า การบริหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นสัตว์สังคม สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่มีการรวมตัวกันเป็นหมู่เหล่า มีการรวมกลุ่มเป็นชุมชนขนาดต่างๆ จากหมู่บ้านเป็นเมือง เป็นประเทศ การที่คนมารวมกันเป็นกลุ่มย่อมต้อง

พึ่งพาอาศัยกันและกัน มีกิจกรรมในการทำงานร่วมกัน การทำงานร่วมกันจะเป็นไปด้วยความราบรื่นและบังเกิดความสำเร็จก้าวหน้า กลุ่มหรือสังคมจำเป็นต้องมีการจัดระบบและระเบียบต่างๆ ในการทำงานร่วมกัน ความจำเป็นที่จะต้องจัดระบบและระเบียบเพื่อการดำเนินกิจการต่างๆ ร่วมกันนี้คือ สาเหตุที่ก่อให้เกิด สถาบันสังคม และการบริหารขึ้น

จากที่นักวิชาการกล่าวมาจึงสรุปเป็นความหมายของการบริหารว่า การบริหารหมายถึงการที่ผู้นำองค์กรต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างมาก เพื่อให้เพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดเป้าหมายขององค์กรเป็นสำคัญ เพื่อให้องค์กรมีความก้าวหน้าและดำรงอยู่อย่างมั่นคง อีกทั้งเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

1.2 แนวคิดทฤษฎีในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

กิจกรรมลูกเสือ เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังระเบียบ วินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่างๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคม และวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งกระบวนการจัดกิจกรรมลูกเสือ ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของคณะลูกเสือแห่งชาติ รวมทั้งให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 65) ดังนั้นการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือให้มีประสิทธิภาพก็จะนำความสำเร็จ หรือความเป็นเลิศทางด้านวิชาการมาสู่สถานศึกษาได้เช่นเดียวกัน ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องบริหารจัดการ เพื่อให้กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีนักการศึกษาเกี่ยวกับศาสตร์ทางบริหารจัดการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการบริหารจัดการสถานศึกษาไว้ ดังนี้

ซีฟาร์ธ (Seyfarth, 1991 : 83 อ้างถึงใน บัณฑิต แท่นพิทักษ์, 2540 : 27-28) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนให้ได้รับความสำเร็จนั้น ผู้บริหารจะต้องรู้บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน และสามารถปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารนั้นได้อย่างดี หน้าที่หลักของผู้บริหารมีดังนี้

- 1) การจัดองค์กรการบริหารโรงเรียน
- 2) การเสริมพลังอำนาจแก่บุคลากรด้านทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวก
- 3) การนิเทศทีมงาน
- 4) การประเมินผลทีมงาน
- 5) การพัฒนาทีมงาน
- 6) การรักษาวินัยและความปลอดภัยของนักเรียน
- 7) การพัฒนาการเรียนการสอน และ
- 8) การเป็นตัวแทนโรงเรียน

เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni, 1991 : 88-90 อ้างถึงใน สงบ ประเสริฐพันธ์, 2543 : 84-86) ได้สรุปการศึกษาว่าโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพนั้นควรมีคุณลักษณะ ดังนี้ 1) เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 2) เสนอโปรแกรมการเรียนที่หลากหลาย 3) จัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้

ของนักเรียนมีโครงสร้างการบริหารที่มุ่งสนับสนุนการเรียนการสอน ออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้ เพื่อประกันความสำเร็จในการเรียนของนักเรียน 4) สร้างบรรยากาศที่ดีแก่นักเรียน 5) ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากร 6) เน้นการเสริมพลังอำนาจบุคลากรโดยการพัฒนา 7) เปิดโอกาสให้บุคลากรครูได้มีโอกาสในการร่วมบริหารในรูปแบบต่างๆ เช่น ตั้งเป็นทีม คณะกรรมการ กระจายอำนาจการทำงาน 8) สนับสนุนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และ 9) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม

ฮิกเกตต์ (Highett, 1989 : IV อ้างถึงใน สกบ ประเสริฐพันธุ์, 2543 : 10) ได้รายงานจากการศึกษาในเรื่องประสิทธิผลของโรงเรียนว่า องค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการโรงเรียน ในทัศนะของผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียนและศึกษาธิการจังหวัดนั้นมี 7 ประการ ได้แก่ 1) ผู้บริหารโรงเรียน 2) ความร่วมมือร่วมใจอันแน่วแน่ของบุคลากรในโรงเรียน 3) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 4) การเสริมพลังอำนาจด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและงบประมาณ 5) การเน้นเป้าหมายของโรงเรียน 6) การสนับสนุนของผู้ปกครอง และ 7) การให้ความสำคัญกับโปรแกรมทางวิชาการ

มูลี สมิธ และซานคาร์น (Mouly, Smith & Sankaran, 1999 : 125-127 อ้างถึงใน สมชาย บุญศิริเกตุ, 2544 : 58) ศึกษาการเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของบุคลากรในองค์กร พบว่า ปัจจัยและสถานะแวดล้อม ที่เอื้อประโยชน์ในการเสริมสร้างพลังอำนาจในการทำงานประกอบด้วย 1) การมีเป้าหมายของงานที่ชัดเจน 2) บุคลากรทุกฝ่ายรับรู้ภารกิจที่ชัดเจน 3) ผู้บริหารมีภาวะ ผู้นำที่เข้มแข็ง 4) ระดับการบังคับบัญชาสั้น กระชับ 5) ฝ่ายบริหารสนับสนุนปัจจัยการทำงานแก่บุคลากรอย่างเหมาะสม 6) ให้การฝึกอบรมทักษะความสามารถ 7) มีข้อมูลป้อนกลับอย่างเพียงพอ 8) บุคลากรมีความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกันและตระหนักในความสำคัญของแต่ละส่วนรวม 9) การให้รางวัล ยกย่อง ชมเชย และ 10) บุคลากรศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา มองการณ์ไกลถึงอนาคตทั้งของตนเองและขององค์กร

คิไจ (Kijai, 1985 อ้างถึงใน จันทราณี สงวนนาม, 2545 : 120-121) พบว่าสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จจะมีคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ 1) บรรยากาศของสถานศึกษา 2) ภาพพจน์ของสถานศึกษา 3) ความเป็นผู้นำทางวิชาการ 4) ความสามารถในการคิดคำนวณ และ 5) การเสริมพลังอำนาจแก่บุคลากรในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับสถานศึกษา

ปีเตอร์ เซงเก้ (Peter Senge, 1990 อ้างถึงใน วิทยา ด้านธำรงกุล, 2546 : 208-210) กล่าวว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว หรือทัศนคติที่มองว่าองค์กรควรเป็นอย่างไร องค์กรแห่งการเรียนรู้ จะหมายถึงองค์กรที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการค้นหา

และแก้ปัญหา ผลักดันให้องค์การมีการค้นคว้าเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อให้องค์การเติบโต เกิดการเรียนรู้และบรรลุในเป้าหมาย องค์กรแห่งการเรียนรู้จะมีลักษณะดังนี้

- 1) โครงสร้างแบบทีม (Team-based Structure) 2) การเปิดกว้างข่าวสารข้อมูล (Open Information)
- 3) การกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วม (Decentralized Decision Making and Participation) 4) การให้อำนาจกับพนักงาน (Empowerment) และ 5) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการปรับตัว (Strong Adaptive Culture)

สุริฐ ศิลปอนันต์ (2543 : 21) กล่าวถึงยุทธศาสตร์สำคัญ 5 ยุทธศาสตร์ที่ทำให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) การกระจายอำนาจ ในการบริหาร 2) การใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือปรับปรุงโรงเรียน 3) การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียน 4) การใช้หลักการประกันคุณภาพ และ 5) การยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

สงบ ประเสริฐพันธ์ (2543 : 114) ได้สรุปว่า การจัดการศึกษาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง และต้องจัดแบบองค์รวม (Holism) เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในการจัดการศึกษา การศึกษาต้องการการจัดการที่เป็นประชาธิปไตย เพื่อการระดมความคิดที่ดีที่สุดจากผู้รับผิดชอบทุกฝ่าย การเสริมพลังอำนาจบุคลากรในการสร้างภาคีหรือพันธมิตรร่วมในการจัดการศึกษา จึงเป็นความคิดที่น่าสนับสนุนที่สุด เพราะโลกในอนาคต เป็นโลกที่มีความสลับซับซ้อนยากแก่การทำความเข้าใจ การระดมสรรพกำลังให้ชุมชนร่วมจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากหลักสูตรที่ดีที่สุด มีคุณภาพที่สุด ที่ภาคร่วมจัดการศึกษาสามารถจะสรรค์สร้างมาให้ได้ เพื่อให้นักเรียนยุคใหม่มีสติปัญญา รู้จักคิด วิเคราะห์ แยกแยะ เลือกสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและตนเอง

กรมวิชาการ (2545 : 7-8) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษามีดังนี้ 1) กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติ 2) นิเทศและติดตาม 3) ส่งเสริมสนับสนุน และ 4) ประเมินและรายงาน

จันทราณี สงวนนาม (2545 : 121) สรุปไว้ว่าปัจจัยที่ทำให้สถานศึกษา ประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำและแบบผู้นำของผู้บริหาร 2) การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนของสถานศึกษา 3) การเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 4) บรรยากาศของสถานศึกษา 5) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ 6) การใช้อำนาจหน้าที่และการตัดสินใจ 7) ความสามารถในการแก้ปัญหาและการพัฒนางาน 8) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ร่วมงาน 9) การเสริมพลังอำนาจให้บุคลากรเกิดความความพึงพอใจในการทำงาน 10) ความสามารถในการยืดหยุ่นต่อสถานการณ์เฉพาะหน้า 11) ประสิทธิภาพทางการบริหาร และ 12) ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับสถานศึกษา

นิคม ศรีวิโรจน์ (2545 : 91) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในการส่งเสริมกิจกรรมร่วมหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนในจังหวัดเพชรบุรี ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปรับปรุงเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารใน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการจัดกิจกรรมและหลักสูตร ควรจัดผู้เชี่ยวชาญมาสาธิตและนำวิธีสอนตามกระบวนการสอนของแต่ละกิจกรรม มีการประสานงานกับแหล่งวิทยาการต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในหลักสูตรแต่ละกิจกรรม รวมทั้งมีการนิเทศ กำกับติดตามจากผู้บริหารมากยิ่งขึ้น 2) ด้านการบริหารบุคคลและพัฒนาผู้บริหาร ควรได้มีการวางแผนสั่งการ ควบคุม และให้การสนับสนุนต่อการบริหารบุคคลและการพัฒนาอย่างจริงจัง และควรสนับสนุนให้ครูได้รับการอบรม เพื่อเพิ่มความรู้และวุฒิของบุคลากรในแต่ละกิจกรรม 3) ด้านการจัดทรัพยากรและการเงินผู้บริหารควรสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณแต่ละกิจกรรม มีการปรับปรุงวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมทันสมัย จัดให้มีห้องกิจกรรมส่วนกลางรวบรวม ผลงานเพื่อการศึกษาค้นคว้า และ 4) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ควรมีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรกิจกรรมให้ผู้ปกครองและชุมชนทราบ เชิญผู้ปกครองและชุมชนมาร่วมกิจกรรม ซึ่งจะสามารถช่วยระดมทรัพยากรจากชุมชนมาสนับสนุนการจัดกิจกรรมได้

สนธิชัย ผ่องฤกษ์ (2546 : 111-112) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานลูกเสือในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี และให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารงานลูกเสือ เช่น ผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน รองผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน ผู้กำกับกลุ่ม รองผู้กำกับกลุ่ม ต้องให้ความสำคัญและเสริมพลังอำนาจแก่บุคลากรลูกเสืออย่างจริงจังและต่อเนื่องในการบริหารจัดการใน 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดบุคลากร 3) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4) ด้านการจัดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ และ 5) ด้านการวัดผล

อรุณ ฉันทวานิช (2547 : 1) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับการยกระดับสู่โรงเรียนคุณภาพว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริหารโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถระดมทรัพยากรในชุมชนทั้งทรัพยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรอื่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษา รวมทั้งการสร้างความเข้มแข็งให้กับคณะกรรมการสถานศึกษาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกรูปแบบโดยกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงานดังนี้ 1) บริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) เพิ่มบทบาทคณะกรรมการโรงเรียนให้มีส่วนร่วม และรับผิดชอบผลที่เกิดจากการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น 3) จัดระบบเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ 4) จัดระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ และ 5) บริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

โกมินทร์ สังคะนอง (2547 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ม.ป.ป. : 2) ได้กล่าวถึงรูปแบบการบริหารสถานศึกษาแบบผสมผสานการบริหาร 4 ประการ โรงเรียน

นิมมานรดี กรุงเทพมหานคร ซึ่งสามารถบริหารจัดการโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 บุคลากร 4 ฝ่าย ได้แก่ ครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องได้รับการเสริมพลังอำนาจให้มีความรู้ความสามารถ เนื่องจากเป็นผู้ดำเนินการทุกด้านในโรงเรียน องค์ประกอบที่ 2 หลักการบริหารโรงเรียนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ได้แก่ หลักการกระจายอำนาจ หรือมอบหมายและกระจายอำนาจให้แก่บุคลากรแต่ละฝ่ายตามความเหมาะสม โรงเรียนสามารถพึ่งพาตนเองหรือหลักบริหารจัดการตนเองได้ บุคลากรทุกคนร่วมมือกันตามหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม และพร้อมให้ตรวจสอบการทำงาน ซึ่งเป็นไปตามหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลองค์ประกอบที่ 3 ยุทธศาสตร์การบริหาร 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศ กำหนด และยึดวัตถุประสงค์ในการบริหารงาน เทคนิคการสร้างแรงจูงใจ การติดตามการปฏิบัติงานของบุคลากร องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการบริหารวงจรคุณภาพ (PDCA)

กระชิต เพิ่มศิริพงศ์พันธ์ (2547 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ม.ป.ป. : 7-14) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนในการปฏิรูปการเรียนรู้ 5 ยุทธศาสตร์ ของโรงเรียนบ้านหนองแดง สำนักงานเขตพื้นที่นครราชสีมา เขต 3 ประกอบด้วยยุทธศาสตร์หลัก 5 ประการดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 เตรียมบ้านช่อง (การเตรียมความพร้อมในทุกด้านที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม) ยุทธศาสตร์ที่ 2 มองหาแนวทาง (บุคลากรทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง ร่วมคิด ร่วมทำ) ยุทธศาสตร์ที่ 3 สะงาความคิด (การเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับครูและบุคลากร ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลง) ยุทธศาสตร์ที่ 4 วิธีชีวิตเรียนรู้ (การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องให้ผู้เรียนได้ความรู้ควบคู่การปฏิบัติ ผู้สอนต้องเปิดห้องเรียนสู่โลกกว้างให้สิ่งรอบข้างเป็นครู) และยุทธศาสตร์ที่ 5 ครูผู้ปกครองร่วมมือ (เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมให้มากที่สุด)

เอนก ทรัพย์มาก (2547 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ม.ป.ป. : 73-80) กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จนั้นมาจากหลายองค์ประกอบ คือ 1) การสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกให้ชุมชน ผู้ปกครอง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา และรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง 2) ผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งที่จะกระตุ้นให้บุคลากรมีการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำ ยอมรับฟังความคิดเห็น ต้องมีความซื่อสัตย์ เสียสละ มีความยุติธรรม และต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับครูทุกคนตลอดจนต้องเห็นความสำคัญของชุมชน และ 3) ครูเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ครูต้องได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจให้มีความมุ่งมั่น

ตั้งใจ และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถและทันต่อเหตุการณ์ ต้องรู้จักเด็กเป็นอย่างดี รู้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลายที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม และให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สมบุรณ์ แต่งเกลี้ยง (2547 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ม.ป.ป. : 57-65) ได้เสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่เน้นครูเป็นหลักเพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ โรงเรียนอนุบาลเมืองกระบี่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากระบี่ โดยเน้นหลักการบริหารฐานโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนด้วยหลักการย่อย 3 ประการ คือ 1) การเสริมสร้างพลังอำนาจครูผู้สอน ให้ครูใช้หลักการบริหารตนเองมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการบริหารจัดการชั้นเรียนตามระเบียบที่วางไว้ 2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยให้ครู บุคลากร ผู้ปกครอง ชุมชน ศิษย์เก่า มีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาทุกๆ ด้าน เช่น กำหนดนโยบาย แผนงาน หลักสูตร งบประมาณ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน เพื่อการพัฒนาโรงเรียนที่มุ่งศักยภาพผู้เรียนมากที่สุด 3) การมีภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุน ผู้บริหารมีบทบาทที่เน้นการสนับสนุน อำนาจความสะดวก มีการพัฒนา ติดตามและปรับปรุง เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ 4) จัดระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ และ 5) บริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

สุวิมล ว่องวานิช (2544 : 64 อ้างถึงใน สุนีย์ ทองห่อ, 2548 : 62) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบการประเมินภายในของสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขสู่ความสำเร็จ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร 2) การทำงานเป็นทีม 3) การนิเทศและการกำกับติดตาม

ธีระ รุญเจริญ (2550 : 143) กำหนดการใช้ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) การใช้กระบวนการกลุ่มแบบ CEO ในการบริหารจัดการ 3) การบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล 4) การพึ่งตนเอง 5) การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 6) การสร้างความร่วมมือร่วมใจ 7) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และ 8) การมีภาวะผู้นำที่ดี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2546 อ้างถึงใน ธีระ รุญเจริญ, 2550 : 192) ได้พัฒนาเกณฑ์มาตรฐานการบริหารฐานโรงเรียนไว้ 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการกระจายอำนาจ 2) ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม และ 3) ด้านการบริหารจัดการที่ดี

สรุปได้ว่าการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือสามัญในสถานศึกษา เป็นการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือ ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งจะส่งผลให้ลูกเสือ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมลูกเสือตามแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนา

ผู้เรียนของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และตอบสนองพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขปรับปรุง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 บรรลุวัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ

การบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือสามัญในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาหลัก แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือ

1.3 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร (Leadership)

1.3.1 ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership)

บาส (Bass, 1997 : 27 อ้างถึงใน กาญจนา บุญส่ง, 2548 : 109) ให้คำนิยามว่า ภาวะผู้นำ คือกระบวนการในการมีอิทธิพลต่อกิจกรรมกลุ่มเหนือความคาดหวัง

เบนนิสและนาแนส (Bennis & Nanus, 1985 : 21 อ้างถึงใน กาญจนา บุญส่ง, 2548 : 109) ให้คำนิยามว่า ภาวะผู้นำ คือ การมีอิทธิพลต่อการนำในทิศทาง เส้นทาง การกระทำ และความคิด

คลาร์ค และแคมป์เบลล์ (Clark & Campbell, 1993 : 177 อ้างถึงใน กาญจนา บุญส่ง, 2548 : 109) ให้คำนิยามว่า ภาวะผู้นำ คือ อิทธิพลที่มีผลผลิต

บลอค (Block, 1993 : 177 อ้างถึงใน กาญจนา บุญส่ง, 2548 : 109) ให้คำนิยามว่า ภาวะผู้นำ คือ การชักชวนผู้อื่นให้ละทิ้งความสนใจของตนเองให้หันมายอมรับเป้าหมายของกลุ่ม

โฮแกน และคนอื่นๆ (Hogan et al., 1994 : 493 อ้างถึงใน กาญจนา บุญส่ง, 2548 : 109) ให้คำนิยามว่า ภาวะผู้นำ คือการชักชวนผู้อื่นให้ปล่อยวางความสนใจส่วนตัวและให้ปฏิบัติตามเป้าหมาย ส่วนรวมที่จำเป็นสำหรับสวัสดิภาพของกลุ่ม

วิทยา ดำรงรังกุล (2546 : 263-264) ได้สรุปแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับผู้นำไว้ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการในการสร้างอิทธิพลเพื่อผลักดันให้ผู้อื่นทุ่มเททำงานให้ประสบความสำเร็จ 2) คุณสมบัติของผู้บริหารและผู้นำอาจไม่ได้อยู่ในคนๆ เดียวกัน แต่ผู้บริหารที่ดีจำเป็น ต้องเป็นผู้นำที่ดีด้วย 3) อำนาจหมายถึง ความสามารถในการสร้างอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่นให้ทำในสิ่งที่ตนต้องการ เพื่อประโยชน์ขององค์กร นับเป็นเงื่อนไขที่กำหนดความสำเร็จของผู้นำ 4) อำนาจของผู้บริหารในฐานะของผู้นำที่มีมาจาก 2 แหล่งใหญ่ๆ คือ อำนาจจากตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งประกอบด้วย อำนาจจากความชอบธรรม อำนาจจากการให้รางวัล อำนาจจากการลงโทษกับอำนาจจากตัวบุคคล ซึ่งประกอบด้วยอำนาจจากความเชี่ยวชาญ และอำนาจจากการอ้างอิง ผู้นำที่ดีจะต้องสามารถสร้างอำนาจได้อย่างเพียงพอและใช้อำนาจที่มี

ในหนทางที่ถูกต้องเหมาะสม 5) ผู้นำที่ดีต้องรู้จักให้อำนาจแก่บุคคลอื่นๆ ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถตัดสินใจ และดำเนินการได้อย่างเป็นอิสระในเรื่องที่เป็นความชำนาญของบุคคลนั้น นอกจากนั้น ยังได้สรุปแนวคิดรูปแบบความเป็นผู้นำใหม่ๆ ไว้ดังนี้ 1) ภาวะสำคัญเชิงการแลกเปลี่ยนให้ความสำคัญกับงาน ผลตอบแทนและโครงสร้างของงานในการสร้างอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา 2) ผู้นำแบบประชานิยมเป็นผู้นำที่สามารถสร้างแรงจูงใจและแรงบันดาลใจเพื่อปลุกเร้าให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทุ่มเทและอุทิศตนให้กับองค์กรมากกว่าที่เป็นอยู่ด้วยการกำหนดและถ่ายทอดวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน 3) ผู้นำเปี่ยมวิสัยทัศน์ไม่เพียงแต่จะมีวิสัยทัศน์ แต่จะต้องมีความสามารถในการเปลี่ยนวิสัยทัศน์ให้เกิดเป็นผลอย่างชัดเจนด้วย 4) ผู้นำมุ่งการเปลี่ยนแปลงมีความสามารถพิเศษในการสร้างสิ่งใหม่ๆ และริเริ่มการเปลี่ยนแปลง ด้วยการสร้างแรงผลักดันต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ให้ผู้ใต้บังคับบัญชามองปัญหาด้วยมุมมองใหม่ ตระหนักใน ความสำคัญของงานของตน และจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานเพื่อประโยชน์ขององค์กร

วิภาดา คุปตนนท์ (2544: 237) ได้กล่าวไว้ว่าผู้นำ (Leadership) หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการที่จะทำให้องค์กรดำเนินไปอย่างก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมาย โดยใช้อิทธิพลเหนือทัศนคติและการกระทำของผู้อื่น

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2546 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาบุคคลอื่น โดยได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่นเป็นผู้ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจ และให้ความร่วมมือ ความเป็นผู้นำเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก บังคับบัญชาประสานงานโดยอำนาจหน้าที่ (Authority) เพื่อให้กิจการงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการ ความเป็นผู้นำ จึงหมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการใช้ศิลปะในการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จด้วยความเต็มใจ

พรนพ พุกกะพันธุ์ (2544 : 17) ได้กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง ผู้ที่สามารถดำเนินงานให้สำเร็จด้วยความร่วมมือจากผู้อื่น (Getting Done Through Others) โดยนับว่าเป็นหัวใจของการบริหารโดยเฉพาะในเรื่องการจัดการ เพราะฝ่ายบริหารจัดการ มีหน้าที่ที่จะเข้าไปใกล้ชิดกับลูกน้อง และดูแลผู้ปฏิบัติงาน ให้อยู่ในสภาพที่จะปฏิบัติงานให้ได้ ผลผลิตอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ (High Productivity With High Efficiency)

สมยศ นาวิการ (2540 : 140) กล่าวว่า การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ นั้น ควรจะให้ทิศทางกับความพยายามของพนักงานทุกคนเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร ถ้าปราศจากการเป็นผู้นำหรือการให้แนวทางแล้วการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลและเป้าหมาย

ขององค์กรจะขาดไปได้ สิ่งเหล่านี้สามารถนำไปสู่สถานการณ์ที่บุคคลทำงานเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายของพวกเขาเอง ในขณะที่องค์กรโดยรวม ไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการเป็นผู้นำเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าหากว่าองค์กรต้องการความสำเร็จ

เมื่อพิจารณาจากความหมายของภาวะผู้นำของผู้บริหารพอสรุปได้ว่าการที่ผู้บริหารมีพฤติกรรมสร้างอิทธิพล ผลักดัน เป็นแบบอย่างในการทุ่มเทการทำงาน ทั้งด้านการวางแผน กำหนดทิศทางการทำงาน กล้าตัดสินใจ และมีความรู้ความสามารถโน้มน้าวให้ผู้ได้บังคับบัญชาหรือครูผู้จัดกิจกรรม ได้เป็นกลไกขับเคลื่อน การบริหารกิจกรรมลูกเสือให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ครูเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะทางด้านลูกเสือ

1.3.2 บทบาทหน้าที่ของผู้นำ

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำในการปฏิบัติต่อบุคคลภายในหน่วยงาน ได้แก่ บทบาทหน้าที่ในการมอบหมายงาน (Delegating) การควบคุม (Controlling) การจูงใจ (Motivating) หากเป็นผู้นำที่อยู่ในระดับสูงจะมีบทบาทหน้าที่ในการบริหาร ได้แก่ การวางแผน (Planning) การกำหนดนโยบายการจัดองค์กร (Organizing) การชักนำ (Leading) การควบคุม (Controlling) บทบาทหน้าที่เหล่านี้ผู้นำจะต้องกระทำอย่างมีศิลป์ มิใช่กระทำตามเท่าที่ตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของตนเองเท่านั้น หากแต่ผู้นำจะต้องมีเทคนิควิธีในการประยุกต์หรือแสดงบทบาทอย่างที่น่าพอใจ และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทุกฝ่าย (เนตร์พัฒนา ยาวีราข, 2547 : 5)

วิทยา ด้านธำรงกุล (2546 : 244) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นเรื่องสำคัญทางการบริหารที่ได้รับการเผยแพร่และมีการถกเถียงกันมากที่สุดเรื่องหนึ่ง สังเกตได้จากการที่มีตำราหรือคู่มือในด้านนี้ออกมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งล้วนที่จะพยายามนำเสนอรูปแบบความเป็นผู้นำที่จะนำ องค์กรไปสู่ความสำเร็จ สร้างความพึงพอใจให้กับผู้ที่อยู่ภายใต้การนำและสร้างผลงานที่มีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำ (Leadership) จึงหมายถึง กระบวนการในการสร้างอิทธิพลเพื่อผลักดันให้ผู้อื่นทุ่มเททำงานให้ประสบผลสำเร็จ กระบวนการนี้เป็นหนึ่งในสี่ของหน้าที่การบริหาร ในขณะที่การวางแผน เป็นการกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กร การจัดองค์กรเป็นการจัดระเบียบทรัพยากรทั้งหลายขององค์กร เพื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติ การนำและการบังคับบัญชาโดยภาวะผู้นำจะเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกันและความกระตือรือร้นเพื่อให้ผู้ทำงานใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ ที่จะขับเคลื่อนให้งานประสบความสำเร็จ

1.3.3 สรุปภาวะผู้นำของผู้บริหารในการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือสามัญ

ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมของผู้บริหารในองค์ประกอบด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร ได้แก่ ผู้บริหารที่มีอิทธิพลต่อครูในการบริหารงานกิจกรรมลูกเสือ ผลักดัน

ผู้บังคับบัญชาลูกเสือในการปฏิบัติกิจกรรมลูกเสือ มีพฤติกรรมที่ทำให้ครูมีการทุ่มเทและมุ่งมั่นในการปฏิบัติกิจกรรมลูกเสือ มีการวางแผนงาน กำหนดทิศทางในการจัดการกิจกรรมลูกเสือ มีคุณลักษณะที่เป็นแบบอย่างตามระเบียบข้อบังคับของคณะลูกเสือแห่งชาติ มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาผู้กำกับลูกเสือในระดับสูงขึ้น และเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้กับครูที่ดำเนินงานกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษา

1.4 การทำงานเป็นทีม (Teamwork)

1.4.1 ความหมายของทีม

คำว่าทีม และหรือทีมงาน เป็นคำที่นำมาใช้ในองค์กรมานานแล้ว ซึ่งได้รับความสนใจว่า เป็นกลุ่มสำคัญในองค์กร ปัจจุบันทีมได้เป็นที่นิยมเนื่องจาก เป็นผลมาจากความก้าวหน้าของระบบสารสนเทศ รวมทั้งการเน้นคุณภาพโดยรวมและกระบวนการเรียนรู้ขององค์กร (อาคม วัชรสง, 2547 : 166) มีผู้ให้ความหมายของทีมไว้ดังนี้

เกษสัสม (Keszabom, 1990 : 51 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2547 : 159) ให้ความหมายว่า ทีม หมายถึง การมอบหมายงานให้กับกลุ่มบุคคลเป็นพิเศษได้ทำงาน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน และบุคคลที่ทำงานมีความตระหนักถึงบทบาทของงานที่จะต้องทำงานพึ่งพากัน และต้องรวมพลังกันใช้ความสามารถของแต่ละคน ให้สัมพันธ์กัน ทำงานให้ประสบผลสำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย

ร็อบบินส์และคูตาร์ (Robbins & Coutar, 1996 : 506 อ้างถึงใน อาคม วัชรสง, 2547 : 166) ให้ความหมายว่า ทีมงานหมายถึง กลุ่มที่เป็นทางการที่ประกอบด้วยบุคคลที่ปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เพื่อรับผิดชอบในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน นั่นหมายความว่า ทีมงาน คือ กลุ่มที่เป็นทางการเท่านั้น

ยูก์ (Yukl, 2002 : 306 อ้างถึงใน อาคม วัชรสง, 2547 : 166) ได้ให้นิยามคำว่า ทีมหมายถึง กลุ่มทำงานขนาดเล็ก ซึ่งสมาชิกมีเป้าหมายร่วม มีบทบาทร่วมกัน และมีทักษะที่เอื้ออำนวยเพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน

อาคม วัชรสง (2547 : 166) ให้ความหมายของคำว่าทีมว่า หมายถึง กลุ่มคนที่ร่วมทำงานด้วยกัน โดยมีเป้าหมาย บทบาทร่วมกัน และมีทักษะที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์

ธีระ รุญเจริญ (2550 : 219) สรุปความหมายของ ทีม ไว้ว่า คือ คณะบุคคลหรือกลุ่มคน ที่ทำงานภายในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง เพื่อร่วมพัฒนาการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากคำจำกัดความของนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวมาเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมสรุปได้ว่า ทีมหมายถึง การรวมตัวกันของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อทำกิจกรรมในสิ่งที่มีสมาชิกมีความสนใจ เหมือนกัน และมีแนวความคิด ต่อเป้าหมายของทีมสอดคล้องกัน และมุ่งมั่นไม่น้อยไปกว่ากัน ที่จะทำให้บรรลุสู่เป้าหมายของทีม

1.4.2 องค์ประกอบของทีม

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2547 : 161) ได้สรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบของทีมงานที่จะทำงานร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องประกอบด้วย ดังนี้ 1) มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน 2) สมาชิกเปิดใจและร่วมมือกันแก้ปัญหา 3) มีการสนับสนุนไว้วางใจซึ่งกันและกัน 4) สมาชิกร่วมมือกันและใช้ความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์ 5) ใช้กระบวนการทำงานและการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม 6) ใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม 7) ทบทวนผลงานและวิธีการทำงาน 8) มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และ 9) มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานอื่น

1.4.3 แนวทางสร้างความร่วมมือปฏิบัติงานเป็นทีม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่ชอบรวมกันอยู่เป็นหมู่เหล่า การรวมกันของมนุษย์ นอกจากเพื่อความอยู่รอดแล้ว มนุษย์ต้องการให้หมู่เหล่ายอมรับว่า เขาเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ และเพื่อธำรงรักษาไว้ ซึ่งความเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ มนุษย์จึงปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือดำเนินงานของกลุ่มเสมอ นับแต่การร่วมกำหนดนโยบาย กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานกำหนดอัตราค่าจ้างและเงินเดือน ตลอดจนเกณฑ์การควบคุมงานและการตัดสินใจต่างๆ

การที่จะสร้างการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานนั้น (สมพงศ์ สารสิน, 2521 อ้างถึงใน ชีระ รุญเจริญ, 2550 : 222-223) มีข้อควรคำนึงถึง ดังนี้ 1) สร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน 2) มีความยืดหยุ่นในอันที่จะเลือกวิธีปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับงาน เพื่อให้ได้รับความสำเร็จตามเป้าหมาย 3) จัดให้มีการติดต่อสื่อสารที่ดี เพื่อจะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิก ความรู้สึกและท่าทีของบุคคล ตลอดจนแนวความคิดจะต้องแสดงให้ประจักษ์โดยเปิดเผย เพื่อสามารถนำมาพิจารณาใช้ในการปฏิบัติงานของกลุ่ม 4) มีความสามารถให้มีการริเริ่ม ให้มีการวินิจฉัยสั่งการอย่างมีประสิทธิภาพ ความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาต่อแง่คิดเล็กๆ น้อยๆ และการยอมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง 5) สร้างความสมดุลที่มีความพอเหมาะพอสมระหว่างผลิตภาพของกลุ่มและความพอใจของแต่ละบุคคล 6) มีการมอบอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้นำให้แก่ผู้ร่วมงานต่างๆ เพื่อที่จะได้ข้อคิดจากเขา และเป็นการทดสอบการตัดสินใจที่น่าจะเป็นไปได้ และการช่วยเหลืองานอื่นๆ ของกลุ่ม

จะช่วยธำรงรักษาไว้ ซึ่งความมีประสิทธิภาพของหน่วยงาน 7) มีความยืดหยุ่นที่เหนียวแน่นระหว่างสมาชิก เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง 8) มีความสามารถที่แตกต่างกันของสมาชิก เพื่อเลือกสรรใช้ให้เกิดประโยชน์ แก่องค์กรมากที่สุด 9) มีความชัดเจนระหว่างผู้นำและสมาชิก ใครมีอำนาจแค่ไหน เพียงไร 10) มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในวิธีดำเนินงาน ซึ่งจะสามารถทำให้พบปัญหา และแนวทางแก้ไข เพื่อให้การปฏิบัติงานดีขึ้น และ 11) มีความสมดุลระหว่างสภาพอารมณ์และเหตุผล เช่น จัดคนที่มียุทธวิธีอย่างเดียวกันไว้ด้วยกันจะทำให้เกิดพลังกลุ่มในการเพิ่มผลผลิตขึ้น

1.4.4 การสร้างทีมงาน (Team Building)

การสร้างทีมเป็นกระบวนการ การปรับปรุงประสิทธิภาพของการทำงาน เป็นกลุ่มด้วย เจตจำนง อันแน่วแน่ในการปรับปรุงวิธีการดำเนินงานและสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในกลุ่ม บทบาท การเป็นผู้นำกลุ่มของสมาชิกแต่ละคน การสร้างทีมงานเป็นกระบวนการในการพัฒนาองค์การที่นิยมกันมากในปัจจุบัน

ธีระ รุณเจริญ (2550 : 220) เสนอแนวทางในการสร้างทีมงานไว้ดังนี้

1) ตั้งเป้าหมายและจัดลำดับของงานที่จะทำ 2) วิเคราะห์หรือกำหนดแนวทางปฏิบัติ 3) ตรวจสอบแนวทางการปฏิบัติ งานของกลุ่ม เช่น บรรทัดฐานของกลุ่ม การตัดสินใจของกลุ่ม ตลอดจนการติดต่อสื่อสารภายในกลุ่ม 4) ตรวจสอบสัมพันธภาพของผู้ปฏิบัติงานในขณะที่ปฏิบัติงาน

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2547 : 166) เสนอวัตถุประสงค์ของการสร้างทีม ว่ามีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อสร้างความไว้วางใจในหมู่สมาชิกของทีมงาน 2) เพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน สมาชิกของทีมจะทำงานได้ดีขึ้น เมื่อมีการเปิดเผยและจริงใจต่อกัน เมื่อมีปัญหาจะได้ช่วยกันแก้ไข 3) เพื่อเสริมสร้างทักษะความชำนาญในงานให้มากขึ้น ช่วยให้การงานมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล เป็นการใชศักยภาพของทีมงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด 4) เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับในทางสร้างสรรค์แก่องค์กร 5) เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่จะรับฟังความคิดเห็นและข่าวสารของผู้อื่นอย่างตั้งใจ และให้เกิดอิทธิพลซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาาร่วมกันและเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างบุคคล เนื่องจากสมาชิกเรียนรู้ทักษะสัมพันธระหว่างบุคคลเพิ่มขึ้น จากการได้ทำงานร่วมกัน มีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกันมากขึ้น ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้สมาชิกของทีม 6) เพื่อเสริมสร้างขวัญ และความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และ 7) เพื่อปรับปรุงการทำงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดในภาพรวมขององค์กร

1.4.5 สรุปการทำงานเป็นทีมของครูในการจัดกิจกรรมลูกเสือสามัญ

ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมของครูในองค์ประกอบด้านการทำงานเป็นทีม ได้แก่ ครูมีการอภิปรายเปิดใจแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์ มอบหมายงานที่ตรงกับความรู้

ความสามารถในเรื่องของกิจกรรมลูกเสือ มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความร่วมมือในการทำงาน มีกระบวนการในการตัดสินใจในกิจกรรมลูกเสือที่เหมาะสม มีลักษณะผู้นำและผู้ตาม มีการสรุป ทบทวนวิธีและผลการดำเนินงาน มีการเรียนรู้ปรับปรุงเพื่อพัฒนาตนเอง

1.5 การมีส่วนร่วม (Participation)

1.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ตามพจนานุกรมอังกฤษฉบับออกฟอร์ด การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการมีส่วนร่วมกับคนอื่นในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้

องค์การอนามัยโลก/องค์การยูนิเซฟ (WHO/UNICEF) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม (กรมการจัดหางาน, 2550 : 7)

องค์กรไอเอพีทู (International Association for Public Participation : IAP2) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า “เป็นกระบวนการที่นำเอาประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน หรือกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน และใช้ข้อมูลความเห็นของประชาชนเป็นส่วนประกอบในการตัดสินใจ” (ดร.อรพินท์ สฟโชคชัย, 2550)

เออร์วิน วิลเลียม (Erwin William, 1976 : 138) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจความชำนาญของประชาชนแก่ใจร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ลีสก์ แฟรงก์ลีน (Lisk Franklyn, 1985 : 16) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเอง เพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจ และต้องครอบคลุมทัศนคติ ความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

เตอร์ตัน แอนดริว (Turton Andrew, 1987 : 10) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การรวมความสนใจของแต่ละคน ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันทางด้านความรู้สึก

ในกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะของความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมกำลัง จนกระทั่งเกิดการรวมกันเป็นกลุ่มขึ้น

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าให้กระทำ (Contribution) บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น ทั้งยังทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย

จากความหมายดังกล่าว การมีส่วนร่วมประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

1. การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัว (Self) ใช้เฉพาะเพียงแต่ด้านกำลังกาย หรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิตใจ (Ego-Involved) ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการทำงาน (Task-Involved)

2. การกระทำ การให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์แล้วก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (Consent) ที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากการยินยอมพร้อมใจ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “บุคคลวิถี” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลกลุ่มนั้นและกลุ่ม

3. การร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำการให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (Self-Involved) กับกลุ่มและต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานด้วย จึงเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

ดร.อรรถ กักพล (2548 : 8) การมีส่วนร่วมคือ กระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

ทำนอง ภูเกิดพิมพ์ (2551) การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อ และความยึดมั่นของแต่ละบุคคล

แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเวลาแต่ละยุคแต่ละสมัยอีกด้วย การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วมเข้าใจสถานการณ์และอุปสรรคมากขึ้น เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา

โกวิท พวงงาม (อ้างถึงใน สุทัตตา วารานนท์, 2552 : 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการของกลุ่มองค์กร ชุมชน ตั้งแต่การได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติโดยมีความเข้าใจในปัญหาของตนเอง และตระหนักถึงสิทธิของตนต่อสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่บุคคลได้รับข้อมูลใหม่ที่จะช่วยเพิ่มอำนาจทางความคิด และมีโอกาสได้ร่วมวิเคราะห์และตัดสินใจกำหนดเป้าหมายในกิจกรรมเหล่านั้น

การมีส่วนร่วมยังอธิบายได้ในหลายมิติ ทั้งในแง่ของมิติความลึก ทั้งในเชิงกว้าง

1) การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนช่วยเหลือโดยสมัครใจ โดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2) การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3) ในเรื่องของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย

4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5) การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิ และหน้าที่ ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษายองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น

6) การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายความว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

7) การมีส่วนร่วม คือการที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถ ที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้ โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

จากความหมายข้างต้น ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดหาแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการ พัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

1.5.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีหลายรูปแบบ เพราะจุดมุ่งหมายในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามความต้องการของตนเองและท้องถิ่น ได้มีผู้จัดรูปแบบและลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนไว้หลายท่าน ดังนี้

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ Cohen & Uphoff ได้แบ่งลักษณะของการเข้าร่วมออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ (ดร.สุชาดา กรเพชรปานิ และคณะ, 2550 : 7)

1. ลักษณะพื้นฐานการเข้าร่วม มีทั้งการเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ การได้รางวัลตอบแทนจากการเข้าร่วม รวมถึงการถูกบีบบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรม

2. รูปแบบการเข้าร่วม โดยมีการเข้าร่วมทางตรงและการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรชุมชน

3. ขอบเขตการเข้าร่วม ซึ่งจะมีความถี่ในการเข้าร่วม และระยะเวลาในการเข้าร่วมเข้ามาเกี่ยวข้อง

4. ผลของการเข้าร่วมจะทำให้เป็นการเสริมพลังหรือเสริมอำนาจให้แก่องค์กร รวมทั้งเป็นการปฏิสัมพันธ์ระดับธรรมดา

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1981 : 8) ได้อธิบายลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย
2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง ซึ่งผู้กระทำจะได้รับผลตอบแทนที่แต่จะไม่ได้ผลระยะยาวและมักจะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

ในทฤษฎีของแบคนอล (Bagnall, 1989 : 23-28) การมีส่วนร่วมมีลักษณะที่แตกต่างกัน 3 ประการ คือ

1. การปรากฏตัว (Presence) หมายถึง การเข้าร่วมในโครงการที่องค์การสถาบันหรือหน่วยงานจัดให้ การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายเพียงการปรากฏตัวหรือเข้าร่วมในโครงการนั้นๆ ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ องค์กรประกอบทางสังคมและอื่นๆ
2. การเกี่ยวข้อง (Involvement) หมายถึง การมีส่วนร่วมในโครงการอย่างแข็งขันของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่เหมาะสมกับตน และการนำไปใช้ โดยเน้นที่ตัวผู้เข้าร่วมไม่เน้นสถาบัน องค์กร
3. การควบคุม (Control) หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นผู้กำหนดหรือควบคุมกระบวนการศึกษาเอง เช่น ควบคุมองค์ประกอบ และควบคุมกระบวนการเรียนรู้

รูปแบบของการมีส่วนร่วม เพื่อการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของการบริหารงานองค์กรภาครัฐ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ชัชวาลย์ ทัดศิวัช : 37)

- 1) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ซึ่งหมายถึง การกำหนดนโยบายและการวางแผนปฏิบัติการ โดยการเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นในการรักษาผลประโยชน์ของตน
- 2) การทำประชาพิจารณ์หรือการมีมาตรการเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่างๆ อันมีฐานะเป็นกระบวนการทางกฎหมายหรือมีกฎหมายกำหนดบัญญัติไว้ เพื่อเป็นช่องทางในการรวบรวมข้อมูลประกอบการตัดสินใจของรัฐ
- 3) การให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งหมายความว่า การที่บุคคลมีสิทธิ์ที่จะได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะที่อยู่ในความครอบครองของ

หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น อันเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

4) การกระจายอำนาจทางการบริหารและการดูแลทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น หมายถึง การรับรองสิทธิของชุมชน และท้องถิ่นในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และโครงการต่างๆ เช่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ มีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินโครงการของรัฐ เป็นต้น

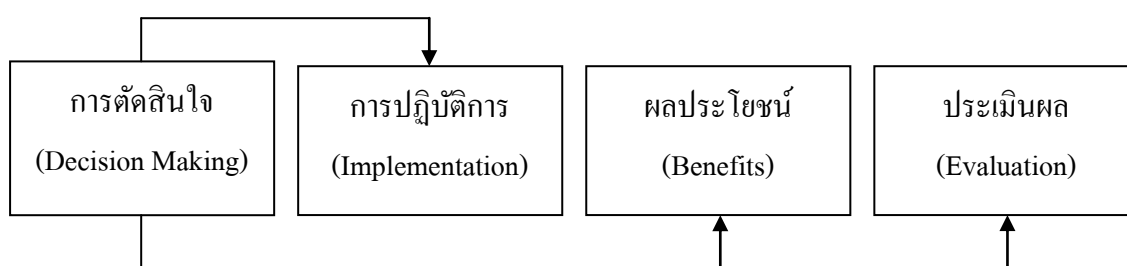
5) การให้องค์กรอิสระสามารถเข้ามาตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ

6) การพัฒนาชุมชน (Community Development) ซึ่งเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในแง่ของการตัดสินใจ และการดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการตอบสนองประโยชน์ส่วนตน และส่วนรวม ด้วยกระบวนการกลุ่ม และกระบวนการสร้างจิตสำนึก เพื่อให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ

7) การสำรวจความต้องการ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน อันเป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริการสาธารณะที่พึงประสงค์ เพื่อที่จะกำหนดนโยบายสาธารณะ แผนงาน และโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

1.5.3 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมจะแบ่งเป็นหลายขั้นตอนแตกต่างกัน ตามที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ เช่น Cohen and Uphoff (อ้างถึงในอ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ ชมอินทร์, 2549 : 16-17) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

ภาพที่ 3 วงจรการมีส่วนร่วมของ Cohen and Uphoff (1980)

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการมีส่วนร่วม ที่เป็นการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ

เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือก ที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนา โดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (John M. Cohen and Norman T. Uphoff, 1980 : 219-222)

1.1 การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริง ซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

1.2 การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (Ongoing Decision) เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

1.3 การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation Decision) เป็นการหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณี เช่นกลุ่มสตรี หรือกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำ และการสร้างพลังอำนาจให้แก่องค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและ ผลงานที่ปรากฏในขั้นตอนนี้ยังแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละแรงกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะช่วยให้ด้วยความเต็มใจ

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Administration and Coordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการฝึกอบรม ผู้ที่จะเข้าปฏิบัติในโครงการ หรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

2.3 การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติ จะต่างจากการให้ความร่วมมือ เพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญแต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้น จะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิด การมีส่วนร่วมด้วย

3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) ยังแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

3.1 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ (Material Benefits) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน

3.2 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

3.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง (Self-esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (Sense of Efficacy)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วม ในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ส่วนใหญ่มักบอบาตดังกล่าวจะเป็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไร บางกรณีแม้แต่เจ้าหน้าที่เองยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว

การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพลังความคิดของมวลชนที่จะทำให้โครงการพัฒนาหรือสามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

แซดิด และคณะ (Shadid et al., 1992) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการกำหนดความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญ การวางแผนและการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นการมีส่วนร่วมในส่วนที่เป็นของการดำเนินงาน เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหาร การประสานงาน เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่สังเกตคือความเห็นชอบ และความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ ได้

องค์การอนามัยโลก (WHO) (อ้างถึงใน มยุรี ศรีอุดร, 2548 : 13) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นขั้นตอนจริงหรือสมบูรณ์ ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผลและที่สำคัญจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรร
ควบคุมทางการเงินและการบริหาร
3. การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรม
มาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม
4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่าย
ผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
และประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถ
ของตนเอง และของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุ
เป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและ
กิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

เจมส์ คี บีนทง (ชัชวาลย์ ทัดศิริ : 31-32) ได้แบ่งขั้นตอนของการ
มีส่วนร่วมในมิติของการพัฒนาไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้
เป็นขั้นตอนสำคัญแรกสุด เนื่องจากหากชาวบ้านยังไม่เข้าใจถึงปัญหาสาเหตุของปัญหาด้วยตัว
ของเขาเองแล้ว กิจกรรมที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เนื่องจากประชาชนจะขาดความเข้าใจและ
มองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น นอกจากนี้ สิ่งที่น่าอนที่ที่สุดคือชาวบ้านยอมเป็นผู้ที่อยู่
กับปัญหา และรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่มนุษย์ก็จะมองปัญหาของตนเองได้ไม่ชัดเจน
หากไม่มีบุคคลอื่นมาช่วยให้ตนสามารถวิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุของปัญหาให้เด่นชัดขึ้น

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ เป็นกิจกรรมขั้นตอน
ต่อมาที่มีความสำคัญเนื่องจากหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานด้วยการพัฒนา
การพัฒนาด้านวัตถุจะได้รับการเน้นโดยที่ประชาชนหรือชาวบ้านจะไม่ทราบวิธีการที่จัดทำให้
ได้มาซึ่งผลนั้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่จะทำการวางแผนด้วยตนเอง ต่อมาเมื่อชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วม
ในขั้นตอนนี้ ย่อมเป็นการยากที่ชาวบ้านจะได้รับการศึกษา หรือพัฒนาตนเองในการวางแผน
การดำเนินงานได้ ในขั้นตอนนี้ นักพัฒนาหรือเจ้าหน้าที่จะต้องเข้าใจว่าจะต้องให้การศึกษาและ
เริ่มต้นด้วยเรื่องง่ายๆ เสียก่อน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถกระทำได้ มิใช่เริ่มต้นโดยอาศัยความรู้
ความสามารถของตนเป็นเกณฑ์

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน แม้ว่าชาวบ้านจะยังยากจนและขาดแคลนทรัพยากรแต่ชาวบ้านทั่วไปก็มีทรัพยากรที่สามารถร่วมลงทุนในการพัฒนาได้หลายประเภท ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านได้คิดค้นทุนให้กับตนเอง และจะระมัดระวังการทำกิจกรรมจากการที่ได้เข้าร่วมคำ เนินงาน และรู้สึกเป็นเจ้าของ นอกจากนี้การร่วมปฏิบัติงาน ยังทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเขาเห็นประโยชน์ ก็จะดำเนินกิจกรรมต่อไปด้วยตนเองได้

4) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากหากการติดตามผลและการประเมินผลการทำงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยเป็นการคำ เนินงานของบุคคลภายนอกชุมชนแล้วชาวบ้านย่อมไม่ได้ประเมินด้วยตนเองว่าสิ่งที่เขาทำมาได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ นักวิชาการบางท่านยังได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมแตกต่างจากที่กล่าวมาโดยจะมีขั้นตอนการวางแผนร่วมด้วย ได้จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาในชุมชน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของ ชุมชนและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่ใช้

3. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโดย การบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากโครงการ หรือมีส่วนในการรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการ ซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียนี้อาจเป็นด้านกายภาพ หรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลได้

5. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอดของโครงการทั้งหมด

1.5.4 ระดับขั้นของการมีส่วนร่วม

International Association for Public Participation (IAP2) ได้ศึกษาและกำหนดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 5 ระดับ ดังนี้ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2549 : 346-348)

ระดับที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ (To Inform) เป็นระดับที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนน้อยสุด ซึ่งเป็นสิทธิ์พื้นฐานของประชาชนในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานของภาครัฐ โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง ถูกต้อง ทันสมัย และประชาชนสามารถเข้าถึงได้

ระดับที่ 2 การเปิดให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการ/การปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐอย่างอิสระและเป็นระบบ โดยหน่วยงานภาครัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และนำข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นประเด็นที่ประชาชนเป็นห่วงไปเป็นแนวทางการปรับปรุงนโยบาย การตัดสินใจ และพัฒนาวิธีการปฏิบัติงานในหน่วยงาน (To Consult)

ระดับที่ 3 เป็นระดับที่หน่วยงานภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องในกระบวนการกำหนดนโยบายการวางแผนงานโครงการ และวิธีการทำงานโดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่จัดระบบ อำนาจความสะดวก ยอมรับการเสนอแนะและการตัดสินใจร่วมกับภาคประชาชน (To Involve) การมีส่วนร่วมระดับนี้มักดำเนินการในรูปแบบกรรมการที่มีตัวแทนภาคประชาชนเข้าร่วม

ระดับที่ 4 การที่หน่วยงานภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมีบทบาทเป็นหุ้นส่วนหรือภาคีในการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ (To Collaborate)

ระดับที่ 5 การเสริมอำนาจประชาชน (To Empower) เป็นระดับที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทเต็มในการตัดสินใจ การบริหารงานและการดำเนินกิจกรรมใดๆ เพื่อเข้ามาทดแทนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐดำเนินการหรือปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูงสุดนี้เน้นให้ประชาชนเป็นเจ้าของดำเนินการกิจและภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น

ระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแบ่งได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ การแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้จากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด 7 ระดับ ได้แก่

1) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการ แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใดๆ วิธีการให้ข้อมูลอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ

อย่างไรก็ดี เพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจดุลพินิจในการให้หรือไม่ให้ข้อมูลดังกล่าวแก่ประชาชน จึงควรมีข้อกำหนดให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องกระทำและกระทำอย่างทั่วถึงด้วย ยกเว้นข้อมูลบางประเภท เช่น เรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ เป็นต้น

2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่างๆ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง เป็นต้น

3) ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นการเจรจกันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

4) ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ กล่าวคือ เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการและผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ เหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้อำนาจตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน เป็นอาทิ

5) ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับขั้นที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการเป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6) ร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสามารถมาคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ได้ รูปแบบของการติดตามตรวจสอบหรือประเมินผล อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลที่มาจากหลายฝ่าย การสอบถามประชาชน โดยการทำการสำรวจ เพื่อให้ประชาชนประเมิน เป็นต้น

7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น ข้อสังเกตเกี่ยวกับการลงประชามติ 2 ประการ คือ ประการแรกการลงประชามติจะสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนได้ดีเพียงใด อย่างน้อยขึ้นอยู่กับความชัดเจนของประเด็นที่จะลงประชามติและการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของประเด็นดังกล่าวให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึงเพียงใด และประการที่สองในประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ผลของการลงประชามติจะมีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม แต่สำหรับกรณีของประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันผลของการลงประชามติ เป็นเพียงข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาลเท่านั้น ไม่มีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใด (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 214)

1.5.5 เครื่องมือการมีส่วนร่วม

เครื่องมือของการมีส่วนร่วม สำหรับเครื่องมือของการมีส่วนร่วมนั้นมีอยู่หลากหลายประเภท ได้แก่

1. ประชาพิจารณ์ (public hearing) เป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นก่อนการออกกฎหมายหรือการตัดสินใจของฝ่ายบริหารที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่นิยมใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ประชาพิจารณ์เป็นกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐเพื่อเป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจของผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารโครงการให้เหมาะสมต่อไป การรับฟังที่ถือว่าการประชาพิจารณ์นั้น จะต้องมีลักษณะเป็นการไต่สวนทวนความเป็นไปโดยเที่ยงตรง เปิดเผย และยุติธรรม นอกจากนี้การรับฟังต้องมีฐานะเป็นสิทธิของผู้เสียหาย ที่สามารถบังคับตามสิทธิได้โดยกระบวนการยุติธรรม

2. การสอบถามสาธารณะ (Public inquiry) เป็นคำศัพท์ที่ใช้อยู่ในกฎหมายของอังกฤษ ซึ่งมีการแปลเป็นภาษาไทยที่แตกต่างกัน เช่น แปลว่า “การไต่สวนสาธารณะ” “การสอบสวนโดยเปิดเผย” และ “การรับฟังทางมหาชน” เป็นต้น ซึ่งหมายถึงมาตรการทางการปกครองที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่จะได้รับผลกระทบหรือความเสียหายในเรื่องนั้นๆ

ได้แสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้ง คัดค้าน ก่อนที่ฝ่ายบริหารจะออกกฎหรือมีคำสั่งในเรื่องนั้น ๆ โดยให้องค์กรหรือบุคคลที่มีความเป็นอิสระเป็นผู้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น

3. การออกเสียงประชามติ (Referendum) เป็นกระบวนการของการจัดทำกฎหมายที่ขอให้ประชาชนออกเสียงลงคะแนน เพื่อลงมติวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหรือร่างกฎหมายที่สำคัญ ซึ่งในต่างประเทศมีหลายประเทศที่นำระบบนี้ไปใช้ เช่น ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ อิตาลี ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

4. การลงชื่อ (Public registries) หรือลงทะเบียน ตัวอย่างปรากฏในกฎหมายของประเทศแคนาดาเกี่ยวกับการประเมินผลสิ่งแวดล้อม กำหนดให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญในกฎหมาย ซึ่งเป็นการกำหนดให้มีการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการการประเมินผลสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม โดยมีเครื่องมือหนึ่งที่ใช้คือการลงชื่อ เป็นการลงชื่อของประชาชนที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นรายงานและข้อมูลที่จะใช้ในการประเมินผล

เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการ คือ

1) ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

2) ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับเข้าร่วมคนอื่นๆ

3) ต้องมีความสามารถประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

ส่วนองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมี 3 ด้าน คือ

1) ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้อง มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าการเข้าร่วมหรือไม่

2) ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

3) ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่ม เป้าหมาย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

1.5.6 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อให้เกิดประโยชน์มากมายดังที่มิ้นกีวิชาการหลายท่านกล่าว ดังต่อไปนี้

รุ่งนภา จันทวิสมบุญญ์ ได้สรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้ (สุทัตตา วารานนท์, 2552 : 20)

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือสาธารณะช่วยให้เกิดการกระจ่างในวัตถุประสงค์ และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้นๆ ได้เสมอ สาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่บ่อยครั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดการพิจารณาถึงทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่เคยใช้กันมาในอดีต

2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสีย กระบวนการหรือโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบมักจะสิ้นเปลืองและเสียเวลาแต่ในทางปฏิบัติการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น สามารถที่จะลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้

3. การสร้างฉันทามติ โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาว การยอมรับระหว่างกลุ่ม

4. การเพิ่มความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้บุคคลรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้วย่อมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นได้ถูกนำไปปฏิบัติ

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณีที่ร้ายแรงที่สุด กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คู่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขา และความห่วงกังวลที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจเป็นไปได้

6. การดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ก็ต้องใช้กระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน และประชาชนมีส่วนร่วม

7. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ผู้มีส่วนร่วมไม่เพียงแต่เรียนรู้เนื้อหา แต่เขายังได้เรียนรู้กระบวนการตัดสินใจโดยองค์กรส่วนท้องถิ่นของเขาควรจะเป็นอย่างไร และทำไมจึงต้องตัดสินใจดังกล่าว

ทินกร สิงห์ประเสริฐ สรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาและสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตนผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ

2. การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจและกำหนดชะตากรรมของท้องถิ่นตน

3. เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นได้ถูกต้อง ตรงประเด็น

4. เป็นการสร้างฉันทามติร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม

5. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เพราะในกระบวนการมีส่วนร่วม ย่อมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเสมือนเวทีในการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างมาก

6. เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคม ให้เกิดขึ้นในพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่น

7. ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้านและจะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการดูแลรักษา

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (อ้างถึงใน ดร.สุชาติา กรเพชรปานิ และคณะ, 2550 : 11) ได้ให้ทรรศนะสำหรับประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่ของการพัฒนา ดังนี้

1. จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน

2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น

3. การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น

4. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนามากขึ้น

5. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

บันทึก อ่อนคำ (อ้างถึงใน ดร.สุชาดา กรเพชรปานิ และคณะ, 2550 :

11) สรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการให้ความสำคัญแก่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคุณภาพ และทำให้ได้รับรู้ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากประชาชนในระดับท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนา

1.5.7 สรุปการมีส่วนร่วมของครูในการจัดกิจกรรมลูกเสือสามัญ

ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมของครูในองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ ครูมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา ค้นหาสาเหตุของปัญหาการดำเนินงานกิจกรรมลูกเสือ วางแผนดำเนินงานกิจกรรมลูกเสือ จัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงาน ปฏิบัติกิจกรรมลูกเสือ ติดตามควบคุมการดำเนินงานกิจกรรมลูกเสือ มีส่วนร่วมในการประเมินและสรุปผลการดำเนินงาน ปรับปรุงการดำเนินงานกิจกรรมลูกเสือ

1.6 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (Development of a Learning)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 35-36) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นส่วนที่สำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาประเภทที่ 1 ประกอบด้วย

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้

การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

7. ศึกษาค้นคว้าพัฒนารูปแบบหรือการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ก้าวหน้า เพื่อเป็นผู้นำการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็นต้นแบบให้กับสถานศึกษาอื่น

สรุปการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมลูกเสือสามัญ

ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมของครูในองค์ประกอบด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ ครูมีการจัดเนื้อหาสาระของกิจกรรมตรงตามหลักสูตรลูกเสือสามัญ จัดเนื้อหาสาระของกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน มีการฝึกทักษะในการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ของลูกเสือสามัญ จัดกิจกรรมผู้เรียนให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในกิจกรรมลูกเสือสามัญ ครูและผู้เรียนมีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน มีการประสานความร่วมมือกับชุมชนและผู้ปกครองเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ครูมีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรมลูกเสือสามัญ

2. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.1 ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้ให้ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่า เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริงการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาโดยองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองต่อนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยและมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมายมีรูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็นสองลักษณะ คือ 1) กิจกรรมแนะแนว และ 2) กิจกรรมนักเรียน (กรมวิชาการ, 2545 : 6)

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 10) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเอาไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการ ด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย ในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านร่างกายจิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม มุ่งเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

จินตนา รอดเรืองคุณ (2546 : 35) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่า เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเอง ตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติ ให้เป็นผู้มี ศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึก ของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมายมีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

เยาวภา อุสาห์ฤทธิ์ (2547: 11-12) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่าเป็นกิจกรรมที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาโดยองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ให้มีศีลธรรม และจริยธรรมเป็นคนมีคุณภาพ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ของแต่ละบุคคล ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับความต้องการความสนใจ และความถนัดโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยมีอาจารย์เป็นผู้ให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวก และกำกับดูแล ทั้งนี้ เพื่อเสริมประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน

จากความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดังกล่าว พอสรุปได้ว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดอย่างมีระบบ มีกระบวนการจัดด้วยรูปแบบและวิธีที่หลากหลายในการพัฒนาผู้เรียนตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ เพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่ผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์โดยได้ลงมือปฏิบัติจริง สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิต โดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคม ปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัว ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

2.2 ความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความ สามารถเรียนรู้และ พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาเป็นไปตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ โดยจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด และการฝึกให้เผชิญกับสถานการณ์การประยุกต์ความรู้มาใช้ในการ ป้องกันและแก้ปัญหาโดยเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กอปรกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ของสังคม และเทคโนโลยี ก่อให้เกิดทั้งผลดี และผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้นจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิต ให้สามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และมีความสุข (กรมวิชาการ, 2545 : 1)

จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข บนพื้นฐานของความเป็นไทยนั้น นอกจากการพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญซึ่งได้กำหนดไว้ในโครงสร้างกลุ่ม สาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม แล้วหลักสูตรยังได้กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ใน โครงสร้าง ด้วย โดยมุ่งส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ค้นพบความสามารถ ความถนัดของตนเอง เพื่อการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ เห็นคุณค่าในการ ประกอบสัมมาชีพ ให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย ศีลธรรม จริยธรรม รู้จักบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบำเพ็ญประโยชน์ให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งจำเป็นต้อง อาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนในสังคมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครองชุมชน แบะภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะต้องมีการพัฒนาและ ปรับปรุงให้เหมาะสมโดยมุ่งเน้นให้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียน เป็นผู้ปฏิบัติจริงโดยการศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน การทำงานเป็นกลุ่ม และ ประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลักษณะความพร้อม ความต้องการ และความ เป็นไปได้ในการปฏิบัติตามคุณลักษณะของสถานศึกษาและมีการกำกับดูแลอย่างจริงจัง

จินตนา รอดเรืองคุณ (2546 : 21) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดไว้ใน โครงสร้างกลุ่มสาระ การเรียนรู้ 8 กลุ่มแล้วหลักสูตรยังได้กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ใน โครงสร้างด้วย โดยมุ่งส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ให้ผู้เรียนรู้จักตนเองค้นพบ ความสามารถความถนัดของตนเองเพื่อการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ เห็นคุณค่าในการประกอบ

สัมมาชีพ มีระเบียบวินัย มีศีลธรรมจริยธรรมและรู้จักบทบาทหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบการบำเพ็ญประโยชน์ให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และเพื่อดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนในสังคม ทั้งพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นการพัฒนาที่สำคัญคือการพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยและมีคุณภาพ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

พันธณี วิหคโต (2547 : 45) ได้กล่าวสรุปความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นส่วนร่วม ซึ่งเป็นทักษะในการดำรงชีวิต ได้แก่ ทักษะกระบวนการปรับตัว ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม กระบวนการกลุ่ม ในการอยู่ร่วมกัน ทักษะกระบวนการจัดการจัดการ ทักษะกระบวนการวางแผน ทักษะชีวิต ทักษะทางสังคมและทักษะการดำเนินชีวิต
2. กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเฉพาะด้าน ประกอบด้วย 1) กระบวนการทางปัญญา ได้แก่ กระบวนการในการแสวงหาและการใช้ข้อมูลกระบวนการในการตัดสินใจ กระบวนการในการแก้ไขปัญหา ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการสังเกต ทักษะการคิดวิเคราะห์ 2) กระบวนการในทางปฏิบัติ ได้แก่ ทักษะในการทำงาน ทักษะการเป็นผู้ช่วยเหลือ กระบวนการเชิงทักษะ ทักษะกระบวนการลูกเสือ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการสร้างสัมพันธ์ และทักษะในการให้คำปรึกษาเบื้องต้น 3) กระบวนการทางความรู้สึก ได้แก่ กระบวนการสร้างเสริมจิตสำนึกความรู้สึกรู้จักเข้าใจและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีกระบวนการพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ บุคลิกภาพศีลธรรมและจริยธรรม

คาริน สุทธิสะอาด (2547 : 18) กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะของการบูรณาการองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนอย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคล และสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างดีและมีความสุข เช่น กิจกรรมสร้างเสริมความรู้สึกรัก และเห็นคุณค่าในตนเอง กิจกรรมพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้สามารถหลอมเข้าไปในการจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ในลักษณะของการเข้าค่ายต่าง ๆ หรืออาจแยกจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะทางได้เช่น กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ โดยมุ่งเน้นการฝึกระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกันอย่าง

มีความสุข กิจกรรมชมรมวิชาการ มุ่งเสริมสร้างประสบการณ์ความชำนาญเฉพาะเรื่องที่ถนัด และสนใจจากการเรียนรู้กลุ่มสาระ ชุมชนต่าง ๆ เพื่อการร่วมกันคิดค้นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสนุกและเกิดการพัฒนาทางสังคม ทั้งนี้แม้จะแยกจัดกิจกรรมเฉพาะทาง ก็สามารถบูรณาการกิจกรรมแนะแนวเข้าไปด้วย เพื่อให้ค้นพบศักยภาพของตนเอง

จากความสำคัญที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาให้เกิดความสมดุลเป็นการพัฒนาผู้เรียนในส่วนที่เป็นทักษะกระบวนการพื้นฐานในการดำรงชีวิต เพื่อให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนี้จะช่วยพัฒนาผู้เรียนโดยองค์รวม ซึ่งเป็นการเติมเต็มความสมดุลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต ประสบการณ์ความชำนาญเฉพาะเรื่องตามความถนัดและสนใจ การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม และบูรณาการกิจกรรมแนะแนวเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตนเองสามารถค้นพบศักยภาพที่มีอยู่ภายในตัว และพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับตนเองและตระหนักถึงความสำคัญในฐานะที่เป็นพลเมือง ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไป

2.3 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ เพื่อพัฒนาโดยองค์รวม ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองต่อนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นคนดีมีคุณภาพ ด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลายในการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา จึงควรมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 2) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาดังนี้ 1) พัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้านทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม 2) พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ โดยมุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียน เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม 3) เข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เลือกตามความถนัดและความสนใจของตนเอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 3-4) ได้กำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียนดังนี้ 1) ได้รับ ประสบการณ์ที่หลากหลาย เกิดความรู้ ความชำนาญ ด้านวิชาการ วิชาชีพและเทคโนโลยี 2) เห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่าง ๆ และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบอาชีพสุจริต 3) รู้จักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีกระบวนการคิดมีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและมีความสุข 4) ค้นพบและพัฒนา

ศักยภาพของตนเอง มองเห็นช่องทางในการสร้างงาน สร้างอาชีพในอนาคตได้เหมาะสมกับตนเอง

5) พัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมที่ดีในการดำเนินชีวิต เสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรม

6) มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนความเป็นระเบียบ วินัย คุณธรรม และจริยธรรม

โดยสรุปในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาโดยองค์รวม ทั้งทางด้านร่างกาย และด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะชีวิต สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีสำนึกที่ดีต่อการพัฒนาตนเอง สังคมและประเทศชาติ

2.4 ประเภทของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 6) กำหนดให้สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้นักเรียนในทุกช่วงชั้นเพื่อพัฒนาความสามารถ ตามความถนัด และความสนใจของผู้เรียนในรูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสมตามที่สถานศึกษากำหนด ซึ่งได้แบ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีซึ่งผู้สอนทุกคนจะต้องทำหน้าที่แนะแนว ให้คำปรึกษาด้านชีวิตการศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ 2) กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพมุ่งเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตัวเองอย่างครบวงจรตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ วางแผนปฏิบัติตามแผนประเมินและปรับปรุงการทำงานโดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ประกอบด้วยกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ โครงการ ชุมนุมวิชาการ กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์

กระทรวงศึกษาธิการ (2546:6-7) ได้แบ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนออกเป็น 3 กลุ่มตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตนเสริมสร้างทักษะชีวิตวุฒิภาวะทางอารมณ์การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญาและการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคน จะต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิตการศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ 2) กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงานโดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ประกอบด้วยกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ โครงการ ชุมนุมวิชาการ กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์

การเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสนองความสนใจของผู้เรียน พัฒนาศักยภาพ การเรียนรู้ ทักษะ ความสามารถพิเศษที่นำไปสู่ความเป็นเลิศหรือศิลปิน เช่น เป็นนักวิทยาศาสตร์ นักโถ้วาที่ นักแสดง นักดนตรี นักร้อง จิตรกร นักกีฬา และนักกายภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ โรงเรียนยังต้องจัด กิจกรรมเพื่อสนองนโยบายของรัฐเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ เช่น รักการ ออกกำลังกาย มีน้ำใจนักกีฬาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาไทยที่เป็น เอกลักษณ์ของชาติ การปลูกฝัง ด้านคุณธรรม จริยธรรม การปลูกฝังคุณลักษณะประชาธิปไตย การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดและยุติความรุนแรงในสตรีและเด็ก เป็นต้น 3) กิจกรรมลูกเสือ- เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพเพื่อเป็น พลเมืองดีของชาติ โดยมุ่งเน้นปลูกฝังความเป็นระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต มีความรักสามัคคี อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม

สรุปได้ว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพ ของตนเอง โดยในการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนนั้นควรจัดในรูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งประเภท ของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมได้ดังนี้ คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรม ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนและกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญ ประโยชน์

3. การบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือ

3.1 สารสำคัญของลูกเสือ

สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ (2551:73-75) ได้ให้สารสำคัญของการลูกเสือ ในคู่มือการฝึกอบรมผู้บังคับบัญชาลูกเสือขั้นผู้ช่วยผู้ให้การฝึกอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือ (A.L.T.C.) ไว้ดังนี้

1. กระบวนการลูกเสือคืออะไร

กระบวนการลูกเสือ คือ กระบวนการพัฒนาเยาวชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อฝึกอบรม ให้การศึกษาและพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ทั้งนี้ เป็นไปตามความมุ่งประสงค์หลักการและวิธีการ ซึ่งผู้ให้กำเนิดลูกเสือโลกได้ให้ไว้

กระบวนการนี้เป็นกระบวนการระดับโลก มีประเทศสมาชิก 155 ประเทศ กอปรด้วยผู้บังคับบัญชาลูกเสือและลูกเสือ ประมาณ 28,000,000 คน

ปัจจุบันกระบวนการลูกเสือถือเป็นกระบวนการทางการศึกษาสายหนึ่ง ซึ่งมุ่งพัฒนาสมรรถภาพของบุคคลทั้งทางสมอง ร่างกาย จิตใจ และศีลธรรม เพื่อให้เป็นบุคคลที่มี

ความประพฤติอันดีงาม ไม่กระทำความผิดเป็นปัญหาต่อสังคม ดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย และสุขสบาย

2. องค์ประกอบสำคัญของการลูกเสือ

- 2.1 ลูกเสือ
- 2.2 ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ
- 2.3 มีจุดหมายหรืออุดมการณ์
- 2.4 กิจกรรม (โดยเฉพาะกิจกรรมกลางแจ้ง)
- 2.5 การบริหารงาน

3. จุดมุ่งหมายหรืออุดมการณ์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ

4. วัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ

ตามมาตรา 8 คณะลูกเสือแห่งชาติมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาลูกเสือทั้งทางกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรม ให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสามัคคีและมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้ เพื่อความสงบสุข และความมั่นคงของประเทศไทย ตามแนวทางดังต่อไปนี้

- 4.1 ให้มีนิสัยในการสังเกต จดจำ เชื่อฟัง และพึ่งตนเอง
- 4.2 ให้ซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
- 4.3 ให้รู้จักบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์
- 4.4 ให้รู้จักทำการฝีมือและฝึกฝนให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความเหมาะสม
- 4.5 ให้รู้จักรักษาและส่งเสริมจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความมั่นคง

ของประเทศไทย

5. หลักการสำคัญของลูกเสือ

- 5.1 นับถือศาสนา
- 5.2 มีความจงรักภักดีต่อประเทศไทยของตน
- 5.3 มีความศรัทธาในมิตรภาพและความเป็นพี่น้องของลูกเสือทั่วโลก
- 5.4 บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น
- 5.5 ยอมรับและปฏิบัติตามคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ
- 5.6 เข้าเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ
- 5.7 มีความเป็นอิสระต่ออิทธิพลทางการเมือง
- 5.8 มีกำหนดการพิเศษสำหรับการฝึกอบรม โดยอาศัย
 - ระบบหมู่ ระบบกลุ่ม

- การทดสอบเป็นขั้น ๆ
- เครื่องหมายวิชาพิเศษ
- กิจกรรมกลางแจ้ง

6. วิธีการ

วิธีการที่จะบรรลุถึงจุดหมายหรืออุดมการณ์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ คือ การจัดให้มีการฝึกอบรมที่ก้าวหน้าสนุกสนาน ดึงดูดใจ โดยอาศัยคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือเป็นบรรทัดฐาน มีผู้ใหญ่เป็นผู้คอยให้คำแนะนำ

กุศโลบายการฝึกอบรมลูกเสือ ใช้หลักสำคัญดังต่อไปนี้

6.1 เครื่องแบบลูกเสือ ถือว่าเป็นเครื่องแบบที่มีเกียรติ เป็นเครื่องหมายแห่งความดั่งนั้นลูกเสือจะต้องพิถีพิถันในการแต่งเครื่องแบบลูกเสือที่ถูกต้องและสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ กับทั้งจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นลูกเสือ เพื่อเป็นการรักษาชื่อเสียงของตนและของคณะลูกเสือแห่งชาติ ส่วนเจ้าหน้าที่ทุกคนก็ควรแต่งเครื่องแบบลูกเสือในโอกาสอันควร และถือว่าเป็นเครื่องแบบแห่งความเสียสละในการที่จนได้มีบทบาทในการฝึกอบรมเด็กให้เป็นพลเมืองดี

6.2 คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ ผู้กำกับลูกเสือพึงหมั่นฝึกอบรมให้ลูกเสือเข้าใจและปฏิบัติตามคำปฏิญาณของกฎของลูกเสืออยู่เสมอ โดยเฉพาะในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และความเป็นพี่น้องของลูกเสือทั่วโลก และการกระทำความดีต่าง ๆ โดยเน้นให้เห็นว่าการเป็นพลเมืองดีนั้นจะต้องเป็นผู้กระทำความดี และใช้ความดีนั้นให้เป็นประโยชน์ มิใช่เป็นคนดีโดยอยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไรเลย

6.3 การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ทำให้กิจการลูกเสือมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป รากฐานของคติพจน์ของลูกเสือทั้ง 4 ประเภท เกี่ยวข้องกับอุดมคติของลูกเสือในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น

“ทำดีที่สุด” คือ การทำเพื่อคนอื่นหรือเพื่อส่วนรวม เป็นการกระทำที่ดีที่สุด

“จงเตรียมพร้อม” คือ พร้อมที่จะทำความดี พร้อมเพื่อสร้าง พร้อมเพื่อส่วนรวม

“มองไกล” คือ มองให้เห็นเหตุผล มองให้เห็นคนอื่น มองให้เห็นส่วนรวม มิใช่มองแต่ตนเองหรือผลประโยชน์ของตัวเอง

“บริการ” คือ การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นส่วนรวม

นอกจากนี้ ในคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ ยังได้ระบุถึงการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นโดยถือว่าสำคัญมาก แหล่งหรือโอกาสที่ลูกเสือจะบำเพ็ญประโยชน์นั้น ควรเริ่มจากสิ่งที่ใกล้ตัวก่อน แล้วขยายให้กว้างออกไปตามวัยและความสามารถของลูกเสือ

6.4 การฝึกอบรมที่มีความต่อเนื่องกันและก้าวหน้าสูงขึ้น

6.5 ระบบหมู่ ฝึกความรับผิดชอบ การเป็นผู้นำ ผู้ตาม การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

6.6 ระบบเครื่องหมายวิชาพิเศษ มีมากมายหลายอย่างซึ่งลูกเสืออาจเลือกเรียนเรื่องที่ตนเองสนใจได้และเมื่อได้ผ่านการทดสอบแล้ว ก็จะได้รับเครื่องหมายซึ่งนำมาติดกับเครื่องแบบเป็นการเชิดชูเกียรติและแสดงสมรรถภาพของตัวส่วนหนึ่ง

6.7 กิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมกลางแจ้ง เช่น เดินทางไกล อยู่ค่ายพักแรม

6.8 การเล่น (เกมต่างๆ)

7. แนวการพัฒนาลูกเสือ 8 ประการ

7.1 พัฒนาทางกาย

7.2 พัฒนาทางสติปัญญา

7.3 พัฒนาทางจิตใจและศีลธรรม

7.4 พัฒนาในเรื่องการสร้างค่านิยมและเจตคติ

7.5 พัฒนาทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

7.6 พัฒนาทางสัมพันธภาพทางสังคม

7.7 พัฒนาทางสัมพันธภาพต่อชุมชน

7.8 พัฒนาทางด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

8. พลเมืองดีในทัศนะของการลูกเสือ

8.1 มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

8.2 มีเกียรติเชื่อถือได้

8.3 มีระเบียบวินัย สามารถบังคับใจตนเองได้

8.4 สามารถพึ่งตนเองได้

8.5 เต็มใจและสามารถช่วยเหลือชุมชน และบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นได้

ทุกเมื่อ

9. ประโยชน์ของการลูกเสือ

9.1 เป็นการศึกษาแบบ (NON FORMAL EDUCATION)

9.2 ช่วยเสริมการศึกษาในโรงเรียนในด้าน

- ความประพฤติ นิสัยใจคอ สติปัญญา
- ความมีระเบียบวินัย
- สุขภาพและพลัง
- หน้าที่พลเมืองและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น

10. ท่านได้อะไรจากการลูกเสือ

- 10.1 การผจญภัย (ADVENTURE)
- 10.2 มิตรภาพ (FRIENDSHIP)
- 10.3 มีชีวิตกลางแจ้ง (OUT DOOR LIFE)
- 10.4 การสนุก (ENJOYMENT)
- 10.5 ความสัมฤทธิ์ผล (ACHIEVEMENT)

11. กิจกรรมลูกเสือต้องการอะไร

- 11.1 ต้องการเยาวชนมาสมัครเป็นลูกเสือมากขึ้น (พลเมื่อดีมีคุณภาพจะมีมากขึ้น)
- 11.2 ต้องการผู้บังคับบัญชาที่มีประสิทธิภาพในการฝึกอบรม
- 11.3 ต้องการเงินเพียงพอ เพื่อนำมาใช้ในการฝึกอบรมและบริหารจัดการ

ลูกเสือ

3.2 พระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ. 2551

พระราชบัญญัติการศึกษาลูกเสือ พ.ศ. 2551 ได้กำหนดมาตราต่างๆที่เกี่ยวกับลูกเสื่อดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“ลูกเสือ” หมายความว่า เด็กและเยาวชนทั้งชายและหญิง ที่สมัครเข้าเป็นลูกเสือทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ส่วนลูกเสือที่เป็นหญิงให้เรียกว่า “เนตรนารี”

“บุคลากรทางการลูกเสือ” หมายความว่า ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ผู้ตรวจการลูกเสือ กรรมการลูกเสือ อาสาสมัครลูกเสือ และเจ้าหน้าที่ลูกเสือ

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 6 ให้มีคณะลูกเสือแห่งชาติ ประกอบด้วย บรรดาลูกเสือทั้งปวงและบุคลากรทางการลูกเสือ

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของคณะลูกเสือแห่งชาติ

มาตรา 8 คณะลูกเสือแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาลูกเสือทั้งทางกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรม ให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ และช่วยสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสามัคคีและมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้เพื่อความสงบสุข และความมั่นคงของประเทศไทย ตามแนวทางดังต่อไปนี้

1. ให้มีนิสัยในการสังเกต จดจำ เชื่อฟัง และพึ่งตนเอง
2. ให้ซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัยและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
3. ให้รู้จักบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์
4. ให้รู้จักทำการฝีมือ และฝึกฝนให้ทำกิจการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม
5. ให้รู้จักรักษาและส่งเสริมจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความมั่นคงของประเทศไทย

มาตรา 9 ให้กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนงานของคณะลูกเสือแห่งชาติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการของสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ สำนักงานลูกเสือจังหวัด สำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษาและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดกิจกรรมลูกเสือเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 35 ให้มีสำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการบริหารงานลูกเสือในเขตพื้นที่การศึกษานั้น

มาตรา 36 ให้มีคณะกรรมการลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย

1. ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นประธานกรรมการ
2. กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรของทุกอำเภอในเขตพื้นที่การศึกษา หรือผู้กำกับการสถานีตำรวจนครบาลของทุกสถานีในเขตพื้นที่การศึกษาของกรุงเทพมหานคร
3. กรรมการประเภทผู้แทน ได้แก่ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสถานศึกษาในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ผู้แทนสถานศึกษาเอกชน ผู้แทนสถานศึกษาอาชีวศึกษา ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ผู้แทนศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ผู้แทนค่ายลูกเสือ และผู้แทนสมาคมหรือสโมสรลูกเสือ ซึ่งเลือกกันเองกลุ่มละหนึ่งคน
4. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่เกินเจ็ดคน ซึ่งประธานกรรมการแต่งตั้งโดยคำแนะนำของกรรมการตาม (2) และ (3) ในจำนวนนี้จะต้องแต่งตั้งจากภาคเอกชนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง

ให้รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ได้รับมอบหมายเป็นกรรมการ และเลขานุการ และให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่งตั้งข้าราชการในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอีกไม่เกินสองคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

หลักเกณฑ์และวิธีการในการเลือกกรรมการตาม (3) ให้เป็นไปตามข้อบังคับ คณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ

มาตรา 37 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 16 มาใช้บังคับกับวาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการตามมาตรา 36 (3) และ (4) โดยอนุโลม

มาตรา 38 ให้คณะกรรมการลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจหน้าที่ภายในเขตพื้นที่การศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ควบคุมดูแลกิจการลูกเสือให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบของทางราชการและคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ
2. ส่งเสริมและสนับสนุนความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของกิจการลูกเสือ
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมลูกเสือทั้งในและนอกสถานศึกษา
4. ควบคุมดูแลทรัพย์สินในกิจการของลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษา
5. พิจารณารายงานประจำปีของสำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษาและรายงานให้คณะกรรมการลูกเสือจังหวัดทราบ
6. ให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการประจำปี
7. ให้คำแนะนำแก่ผู้อำนวยการสถานศึกษาในการปฏิบัติงานหรือจัดกิจกรรมลูกเสือ
8. จัดให้มีทะเบียนและสถิติต่าง ๆ เกี่ยวกับลูกเสือ
9. กำกับดูแล สนับสนุนและส่งเสริมกิจการลูกเสือชาวบ้านในเขตพื้นที่การศึกษา
10. ออกระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับกิจการลูกเสือ เพื่อความเหมาะสมแก่การปกครองในเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งจะต้องไม่ขัดแย้งกับกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบของทางราชการและคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ

มาตรา 39 ให้มีสำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษาอยู่ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานั้น โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหัวหน้าสำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษานั้น บังคับบัญชาและรับผิดชอบการดำเนินงานของสำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษา และให้รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มอบหมายเป็นผู้ช่วยหัวหน้าสำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษา

3.3 ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือ สามัญ พ.ศ. 2509

3.3.1 หลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ พ.ศ.2525

จุดหมายของการลูกเสือสามัญ คือ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาในทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ ศีลธรรมและสังคมของลูกเสืออายุ 11 ปี ถึง 16 ปี โดยถือว่าเป็นส่วนสำคัญ ส่วนหนึ่งของแผนการฝึกอบรมที่ต่อเนื่องกันกับของเด็กในวัยต่าง ๆ ที่อยู่ในขบวนการลูกเสือ

แผนการฝึกอบรมลูกเสือสามัญมีระดับสูงขึ้นตามวัย และสมรรถภาพของเด็กแต่ละคนกับมีหลักสูตรวิชาพิเศษต่าง ๆ ด้วย

3.3.2 การเข้าอยู่ในกองลูกเสือสามัญ

เด็กอาจเข้าอยู่ในกองลูกเสือสามัญ โดยเลื่อนมาจากกองลูกเสือสำรองหรือ โดยการสมัครเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของคณะลูกเสือแห่งชาติ

3.3.3 ระบบหมู่

กองลูกเสือสามัญประกอบด้วยหมู่ลูกเสือ 2-6 หมู่ หมู่หนึ่งมีลูกเสือ 6-8 คน รวมทั้งนายหมู่ลูกเสือและรองนายหมู่ลูกเสือด้วย แต่ละหมู่มีนายหมู่ลูกเสือเป็นผู้นำ โดยมีรองนายหมู่ลูกเสือเป็นผู้ช่วย ระบบหมู่เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นในการฝึกอบรมลูกเสือสามัญ ซึ่งประกอบด้วยการฝึกอบรมในเรื่องการเป็นผู้นำ การวางแผน และการประกอบกิจกรรมต่างๆ โดยถือหลักการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

หมู่ลูกเสือเป็นหน่วยในการจัดกิจกรรมทั้งปวง

ความสำเร็จของการฝึกอบรมลูกเสือ อยู่ที่การฝึกอบรมนายหมู่และการเปิดโอกาสให้นายหมู่ทุกคนได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจการของกองโดยมีการปรึกษาหารือกันในที่ประชุมนายหมู่

ผู้กำกับลูกเสือสามัญมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของที่ประชุมนายหมู่และทำการฝึกอบรมนายหมู่ในกองของตน เพื่อให้ นายหมู่เหล่านั้นไปทำการฝึกอบรมลูกเสือในหมู่ของตน อีกช่วงหนึ่งในค่ายพักแรม ลูกเสืออยู่และทำงานร่วมกันเป็นหมู่ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

3.3.4 ชั้นของลูกเสือสามัญ

แผนการฝึกอบรมลูกเสือสามัญแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ลูกเสือตรี ลูกเสือโท ลูกเสือเอก

ลูกเสือตรี มีหลักสูตร โดยย่อดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับขบวนการลูกเสือ

2. คำปณิธานและกฎของลูกเสือสามัญ

3. กิจกรรมกลางแจ้ง

4. ระเบียบแถว

เมื่อสอบวิชาตามหลักสูตรลูกเสือตรีได้แล้ว จึงได้เข้าพิธีประจำกองและให้
ได้รับการฝึกอบรมขั้นสูงต่อไปตามลำดับ

ลูกเสือโท มีหลักสูตรโดยย่อดังนี้

1. การรู้จักดูแลตนเอง
2. การช่วยเหลือผู้อื่น
3. การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ
4. ทักษะในทางวิชาลูกเสือ
5. งานอดิเรกและเรื่องที่สนใจ
6. คำปณิธานและกฎของลูกเสือ
7. ระเบียบแถว

ลูกเสือเอก มีหลักสูตรโดยย่อดังนี้

1. การพึ่งตนเอง
2. การบริการ
3. การผจญภัย
4. วิชาช่างของลูกเสือ
5. ระเบียบแถว

การสอบวิชาลูกเสือทุกชั้น ให้ผู้กำกับกองลูกเสือเป็นผู้ดำเนินการสอบ

การสอบวิชาลูกเสือตรี วิชาลูกเสือโท วิชาลูกเสือเอก ลูกเสือจะต้องสอบวิชา
ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสำหรับแต่ละชั้นให้ได้ครบทุกวิชาเสียก่อนจึงจะเลื่อนชั้นได้

ลูกเสือสามัญอาจทำงาน และสมัครสอบเพื่อขอรับเครื่องหมายลูกเสือ
สามัญรุ่นใหญ่ ในระยะเวลา 3 เดือน ก่อนที่จะเลื่อนจากกองลูกเสือสามัญไปอยู่กองลูกเสือสามัญ
รุ่นใหญ่

หมวด 1

ลูกเสือตรี

ลักษณะเครื่องหมาย

ทำด้วยผ้าสีกาเกี รูปโล่ ยาว 4 ซม. กว้าง 2.5 ซม. มีรูปตราคณะลูกเสือ
แห่งชาติสีแดง แต่ไม่มีแถบคำขวัญ และมีคำว่า “ลูกเสือ” สีเหลือง ติดที่กึ่งกลางกระเป๋าสีเสื้อข้างซ้าย

หลักสูตร

1. ความรู้เกี่ยวกับขบวนการลูกเสือ

แสดงว่ามีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับขบวนการลูกเสือและการพัฒนา
ของกิจการลูกเสือโลก

1.1 ประวัติสังเขปของลอร์ดเบเดน-โพเอลล์

1.2 พระราชประวัติสังเขปของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.3 วิวัฒนาการของขบวนการลูกเสือไทยและลูกเสือโลก

1.4 การทำความเคารพ การแสดงรหัส การจับมือซ้าย และคติพจน์

ของลูกเสือ

2. คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือสามัญ

เข้าใจและยอมรับคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือสามัญ

3. กิจกรรมกลางแจ้ง

มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่หรือกองลูกเสือนอกสถานที่

4. ระเบียบแถว

4.1 ทำมือเปล่า

4.2 ทำถือไม้พลอง

4.3 การใช้สัญญาณมือและนกหวีด

4.4 การตั้งแถวและการเรียกแถว

หมวด 2

ลูกเสือโท

ลักษณะเครื่องหมาย

ทำด้วยผ้าสีทึบ รูปไข่ ยาว 4.5 ซม. กว้าง 2.5 ซม. มีคำว่า “ลูกเสือ” สีเหลือง
เหนือกรอบสีแดง ในกรอบสีแดงมีคำว่า “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” สีเหลือง ติดที่แขนเสื้อข้างซ้าย
กึ่งกลางไหล่กับศอก

หลักสูตร

1. การรู้จักดูแลตนเอง

ปลายลำปาดหัว

1.1 บรรจุสิ่งของต่าง ๆ ลงในเครื่องหลัง สำหรับการไปอยู่ค่ายพักแรม

1.2 เตรียมเครื่องปัจจุบันพยาบาลเป็นส่วนตัวสำหรับการเดินทางไกล

1.3 ก่อไป ปรงเครื่องดื่มร้อน ปรงอาหารง่าย ๆ นอกสถานที่

1.4 กางเต็นท์สำหรับพักแรมในการเดินทางไกล

1.5 ออกไปอยู่ค่ายพักแรมอย่างน้อยหนึ่งคืน

2. การช่วยเหลือผู้อื่น

2.1 รู้จักวิธีปฏิบัติต่อบาดแผล แผลลงสัตว์กัดต่อย แผลเผา ไฟลวก น้ำร้อนลวก และการเป็นลม

2.2 แสดงความสามารถในการชี้ทางให้แก่คนต่างถิ่นและมีความรู้พอสมควรเกี่ยวกับบริการขนส่งสาธารณะของท้องถิ่น สถานที่ที่น่าสนใจหรือสำคัญของท้องถิ่น รวมทั้งตำบลที่อยู่ของแพทย์ สถานีตำรวจ สถานีดับเพลิง สถานีตั้งโทรศัพท์สาธารณะและสถานที่ราชการต่าง ๆ

3. การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ

3.1 รู้ทิศ 8 ทิศ รู้วิธีวางแผนที่ทำให้ถูกทิศทางและรู้จักการใช้เข็มทิศ

3.2 แสดงว่าเข้าใจในเรื่องมาตรฐาน และเครื่องหมายต่าง ๆ ที่ใช้กันเป็นธรรมเนียมในการทำแผนที่ โดยอธิบายประกอบเส้นทางระยะสั้น ๆ ที่กำหนดให้ตามแผนที่

3.3 เดินทางไกลไปกลับระยะทาง 10 กม. กับเพื่อนคนหนึ่งซึ่งมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน และเมื่อกลับมาแล้ว ให้รายงานต่อผู้กำกับลูกเสือด้วยวาจาถึงวัตถุประสงค์ที่ได้กระทำสำเร็จในระหว่างการเดินทาง (เช่น สะเก็ดสภาพหรือได้รับความรู้พิเศษเกี่ยวกับสถานที่บางแห่ง หรือบุคคล)

3.4 แสดงว่ารู้จักและเข้าใจกฎจราจรตลอดจนเครื่องหมายที่ใช้ในการจราจร

3.5 ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับต่างประเทศ 1 ประเทศหาทางที่น่าสนใจในการที่จะเดินทางไปยังประเทศนั้น และเล่าให้ลูกเสือในหมู่ของตนทราบถึงสิ่งสำคัญต่าง ๆ ที่หวังว่าจะได้พบเห็นที่นั่น

4. ทักษะในทางวิชาลูกเสือ

4.1 อธิบายถึงวิธีใช้และเก็บรักษามีดและขวาน ใช้มีดเหลาไม้ให้เป็นสมอบกสำหรับชิงเต็นท์ หรือให้เป็นเครื่องใช้อื่น และใช้ขวานสำหรับผ่าไม้เพื่อเตรียมก่อไฟ

4.2 แสดงวิธีผูกเงื่อน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการอยู่ค่ายพักแรมหรือบนเรือ

ก. ผูกเงื่อนด้วยเชือกเส้นเดียวหรือสองเส้นที่มีขนาดเดียวกัน (Knots) เช่น เงื่อนประมง เงื่อนผูกกรัน เงื่อนผูกคนลาก

ข. ผูกเงื่อนด้วยเชือกที่มีขนาดต่างกัน (Bends) เช่น เงื่อนขัดสมาธิ
เงื่อนขัดสมาธิ 2 ชั้น

ค. ผูกเงื่อนด้วยเชือกกับวัสดุอย่างหนึ่งอย่างใด (Hitches) เช่น
เงื่อนผูกซุง เงื่อนตะกรุดเบ็ด เงื่อนผูกธง

ง. ผูกแน่น (Lashings) เช่น ผูกประคบ ผูกทแยง ผูกกากบาท
สำหรับเงื่อนตามข้อ ก-ข-ค อย่างละเงื่อนและตามข้อ ง.
ทั้ง 3 เงื่อน

4.3 แสดงว่ามีความรู้ทั่วไปและสนใจลักษณะ และสัญญาณเกี่ยวกับกาล
อากาศ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นของตน

5. งานอดิเรกและเรื่องที่สนใจ

แสดงให้หมู่หรือกองลูกเสือของตนเห็นว่า ตนมีทักษะหรือสมรรถภาพ
พอสมควรในงานอดิเรก หรือเรื่องที่สนใจส่วนตัว เช่น การขี่รถจักรยาน, การว่ายน้ำ, ธรรมชาติ
ศึกษา, เรื่องราวเกี่ยวกับกาลอากาศ, การรู้จักชนิดของเครื่องบิน, ดาว, การขี่ม้า, การทำหุ่นจำลอง,
การสานตะกร้า, การสะสมแสตมป์, วรรณคดี, การวาดภาพ, การตกแต่งบ้าน, การสร้างเครื่อง
รับวิทยุ, การทำเครื่องมือ เช่น ประติมากรรม ไม้ และบันได

สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น เรื่องที่สนใจและงานอย่างอื่น
ยังมีอีกมาก

6. คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ

สนทนากับนายหมู่ของตนเกี่ยวกับความเจริญก้าวหน้าของตนในเรื่องวิชา
ลูกเสือ ตลอดจนการปฏิบัติตามคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ กับวางแผนเพื่อความเจริญก้าวหน้า
ของตนในอนาคตด้วย

7. ระเบียบแถว

ทบทวนท่าฝึกต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรวิชาลูกเสือตรีและปฏิบัติ
ตามหนังสือคู่มือการฝึกระเบียบแถวลูกเสือของสำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ

หมวด 3

ลูกเสือเอก

ลักษณะเครื่องหมาย

ทำด้วยผ้าสีทึบสีน้ำเงิน 5 ซม. มีรูปตราคณะลูกเสือแห่งชาติ สีแดงและ
มีคำว่า “ลูกเสือ” สีเหลือง ติดที่แขนเสื้อข้างซ้ายกึ่งกลางไหล่กับศอก

หลักสูตร

1. การพึ่งตนเอง

1.1 นับแต่เข้าเป็นลูกเสือสามัญ ได้อยู่ค่ายพักแรมแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 12 คืน

1.2 ว่ายน้ำได้ระยะทาง 45 เมตร (ผู้อำนวยการกอง กองลูกเสือ ผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัดหรือผู้อำนวยการลูกเสืออำเภอ แล้วแต่กรณี อาจอนุมัติให้สอบวิชาอย่างอื่นแทนได้)

1.3 เข้าใจถึงการรักษาตัว ซึ่งจำเป็นต้องกระทำรวมทั้ง ความรู้เกี่ยวกับการ ที่ต้องตราครุฑจากการเปลี่ยนแปลงของสภาวะอากาศ สาเหตุของการป่วยเจ็บ การป้องกันอาการ และการรักษาอย่างทันทีทันใด ก่อนที่จะเริ่มประกอบกิจกรรมซึ่งมีการพจญภัย เช่น การเล่นเรือใบ การเดินข้ามเนินเขา และการสำรวจถ้ำ เป็นต้น

1.4 รู้จักใช้ ดูแลรักษา และระมัดระวังอันตราย อันเนื่องจากการนำสิ่งต่อไปนี้ไปใช้

1.4.1 ตะเกียงและเตาสมัยใหม่

1.4.2 ตะเกียงและเตาที่ใช้สูบ เช่น ตะเกียงเจ้าพายุ และเตาฟู่

1.4.3 การใช้ไฟฟ้าหรือเครื่องมือที่ต้องใช้ไฟฟ้าในชีวิตประจำวัน เช่น พัดลม เตารีด เต้าไฟฟ้า ตู้เย็น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

1.5 ทำเรื่องต่อไปนี้ได้อย่างหนึ่งให้สำเร็จ

1.5.1 รู้วิธีพิจารณา ในเมื่อจะเลือกสถานที่ตั้งค่ายพักแรมและ ทำรายการอาหาร (รวมทั้งปริมาณ) สำหรับการอยู่ค่ายพักแรมสองคนในวันหยุดปลายสัปดาห์

1.5.2 ปรงอาหาร 2 อย่าง สำหรับ คน 2 คน

2. การบริการ

2.1 สามารถให้คำชี้แจงอย่างชัดเจนและสั้น ในเมื่อติดต่อขอความช่วยเหลือจากรถพยาบาล ตำรวจ หรือสถานดับเพลิง กับรู้จักว่าควรปฏิบัติอย่างใดในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุ หรือเหตุฉุกเฉินอย่างอื่นรวมทั้งการช่วยเหลือเนื่องจากไฟไหม้ การจมน้ำ การถูกไฟฟ้าช็อต และแก้สรว

2.2 รู้จักการปฐมพยาบาล สำหรับกรณีเลือดออกภายนอกและอาการช็อค รู้วิธีที่ถูกต้องในการช่วยให้คนหายใจและรู้ถึงอันตรายต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายคนเจ็บ ตลอดจนรู้จักการนำผู้ป่วยเจ็บส่งโรงพยาบาล

2.3 ให้บริการบางอย่าง ภายในหรือนอกวงการลูกเสือด้วยความสมัครใจ โดยทำงานที่มีคุณค่าอย่างน้อยเป็นเวลา 3 ชั่วโมง หรือโดยการให้บริการอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลา 3 ชั่วโมง

3. การผจญภัย

3.1 เดินทางไกลด้วยเท้าหรือโดยทางเรือด้วยความสามารถของตนเอง เป็นระยะทาง 20 กม. หรือ โดยรถจักรยาน เป็นระยะทาง 880 กม. และไปอยู่ค่ายพักแรมค้างคืนกับลูกเสือสามัญคนหนึ่ง ที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน แล้วบันทึกรายงานการเดินทางโดยย่อ และกล่าวถึงสิ่งที่น่าสนใจ

3.2 ใช้เข็มทิศในที่กลางแจ้ง เพื่อทำแบบฝึกหัดง่าย ๆ เกี่ยวกับการหาทิศ

3.3 อธิบายระบบเส้นชั้นความสูง (Contour System) กับสามารถแจ้งและหาตำแหน่งที่ตั้งโดยอาศัยระบบพิกัดกริด (Grid Reference) ในแผนที่ของกรมแผนที่ทหารได้

3.4 เลือกทำงานต่อไปนี้ให้สำเร็จ 2 อย่าง

ก. เข้าร่วมกับหมู่หรือกองลูกเสือของตนในกิจกรรมกลางแจ้ง โดยร่วมกับลูกเสือหมู่หนึ่งจากกองอื่น เช่น การอยู่ค่ายพักแรม การเดินทางไกล การเล่นในที่กว้าง หรือการเดินทางสำรวจ

ข. เดินทางตามลำพังหรือกับเพื่อนคนหนึ่งที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน ไปยังสถานที่น่าสนใจ หรือเดินทางไกลระยะทางไม่น้อยกว่า 40 กม. และรายงานด้วยวาจาโดยย่อเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันนั้น

ค. พายเรือนั่งคนเดียว เป็นระยะทาง 1,600 เมตร หรือทำการเล่นเรือใบขนาดเล็ก รอบระยะทางรูปสามเหลี่ยม หรือมีความเข้าใจในระบบการผูกเชือกพันหลักให้แน่น (the belay system) และได้ลงตามเส้นเชือกจากที่สูง (abseil) ระยะ 9 เมตร โดยถูกต้องตามวิธี

ง. ในขณะที่ไปอยู่ค่ายพักแรมในต่างประเทศให้ใช้เวลา 1 วัน กับหมู่ของตนหรือกับลูกเสืออีกคนหนึ่งจากกองลูกเสือของตน หรือกองลูกเสือในท้องถิ่น เพื่อสำรวจตำบลหรือหมู่บ้านในท้องถิ่น เมื่อกลับมาแล้วให้รายงานด้วยวาจาว่าได้ทำอะไร เห็นอะไร พบกับใครและมีอะไรบ้างที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตในท้องถิ่น

4. วิชาการของลูกเสือ

4.1 ทำโครงการบุกเบิก 1 โครงการให้สำเร็จ โดยใช้การผูกแน่น (Lashings) ที่แตกต่างกันอย่างน้อยที่สุด 2 วิธี และ / หรือ ใช้รอกประกอบเชือก (blocks and tackle) เรื่องนี้โดยปกติควรจะเป็นโครงการของหมู่

4.2 แสดงวิธีผูกเงื่อนต่าง ๆ 3 อย่าง ที่มีประโยชน์สำหรับช่วยเหลือผู้ที่ตกอยู่ในอันตราย เช่น เงื่อนบ่วงสายธนู เงื่อนบ่วงสายธนูสองชั้น เงื่อนบ่วงสายธนูสามชั้น เงื่อนเก้าอี้ และวิธีผูกเชือกพันหลักให้แน่น (belay procedure) ที่ถูกต้อง

4.3 ปรงอาหารแบบชาวป่า และกินอาหารนั้น กับทำที่พักแรมชั่วคราว และนอนค้างคืนในที่พักแรมนั้น

4.4 รู้จักกฎแห่งความปลอดภัยของการใช้ขวานและรู้จักวิธีเก็บรักษา เลื่อยและขวานกับใช้เลื่อยหรือขวานสำหรับ โคนต้นไม้ รัดกิ่งไม้ หรือตัดไม้เนื้ออ่อน

4.5 เลือกทำงานต่อไปนี้อย่างสำเร็จ 2 อย่าง

ก. จัดทำอนุทินธรรมชาติ เกี่ยวกับนกหรือสัตว์เลี้ยง หรือทำการสะสมตัวอย่างใบไม้และดอกไม้เป็นเวลาอย่างน้อย 1 เดือน

ข. จัดทำสถิติกาลอากาศประจำวันอย่างง่าย ๆ เป็นเวลา 1 เดือน หรือจัดทำสมุดหมายเหตุรายวันของหมู่ลูกเสือเป็นเวลา 2 เดือน

ค. ไปเยือนอาคารหรือสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของท้องถิ่น และเขียนรายงานสังเขป บรรยายถึงประวัติและวัตถุประสงค์ของอาคาร หรือสถานที่นั้น หรือสำรวจบริเวณเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในละแวกบ้านของตน เช่น บริเวณสองฝั่งแม่น้ำหรือลำคลองระยะทาง 800 เมตรและทำแผนผังขนาดใหญ่แสดงสิ่งสำคัญต่าง ๆ ในบริเวณนั้น

ง. ได้รับเครื่องหมาย วิชาพิเศษลูกเสือสามัญอย่างน้อย 2 เครื่องหมาย

จ. แสดงว่าตระหนักในความจำเป็นของการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยมีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติ 1 โครงการอย่างจริงจัง

4.6 อภิปรายกับผู้กำกับลูกเสือของตนในเรื่องต่อไปนี้

ก. ความเข้าใจของตน เกี่ยวกับคำปณิธานและกฎของลูกเสือ

ข. การฝึกอบรมวิชาลูกเสือของตนในอนาคตและการสมัครเข้าเป็นลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่

ค. ความหมายในทางปฏิบัติของความเป็นพี่น้องของลูกเสือทั่วโลก

5. ระเบียบแถว

5.1 ทบทวนท่าฝึกต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรวิชาลูกเสือตรี โท

5.2 การเดินสวนสนาม

หมวด 4

วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

ลูกเสือสามัญที่กำลังเรียนหลักสูตรลูกเสือโท ลูกเสือเอก อาจสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญได้ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ วิชาพิเศษเหล่านี้มุ่งหมายให้ลูกเสือสามัญได้แสดงออกซึ่งทักษะและความสนใจของตนเอง กับเพื่อให้ได้มีส่วนในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับลูกเสืออื่น ๆ ด้วย วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ มีดังต่อไปนี้

1. นักจักสาน
2. ช่างไม้
3. ช่างหนัง
4. ชวนา
5. ขาวสวน
6. ขาวไร่
7. นักเลี้ยงสัตว์เล็ก
8. นักจักรยาน 2 ล้อ
9. นักว่ายน้ำ
10. ผู้ช่วยคนดับเพลิง
11. ผู้ช่วยเหลือผู้ประสบภัย
12. ผู้ให้การปฐมพยาบาล
13. นักสังเกตและจำ
14. การพราง
15. ขาวค่าย
16. ผู้ประกอบอาหารในค่าย
17. ล่าม
18. นักดนตรี
19. นักผจญภัยในป่า
20. นักสำรวจ
21. มัคคุเทศก์
22. ช่างเขียน
23. นักสัญญาณ
24. นักบุกเบิก

25. นักธรรมชาติศึกษา
26. ช่างเบ็ดเตล็ด
27. ผู้บริหารคนไข้
28. นักจับปลา
29. ผู้ช่วยคันเค่น
30. นักพายเรือ
31. นายท้ายเรือใบ
32. นักกระเชียงเรือ
33. นักเล่นเรือใบ
34. นักดาราศาสตร์เบื้องต้น
35. นักอุศุณิคมวิทยาเบื้องต้น
36. ขามอากาศเบื้องต้น
37. นักเครื่องบินเล็กเบื้องต้น
38. นักสะสม
39. บรรณารักษ์
40. นักกรีฑา
41. นักขี่ม้า
42. มวยไทยเบื้องต้น
43. มวยสากลเบื้องต้น
44. กระบี่กระบองเบื้องต้น
45. นักยิงปืนเบื้องต้น
46. การอนุรักษ์ธรรมชาติ
47. การหามิตร
48. มารยาทในสังคม
49. นิเวศวิทยา
50. การพัฒนาชุมชน
51. การใช้พลังทดแทน
52. ลูกเสือโทพระมงกุฎเกล้าฯ
53. ลูกเสือเอกพระมงกุฎเกล้าฯ
54. สายงยศ

3.4 นโยบายคณะลูกเสือแห่งชาติ

ข้อ 1. ส่งเสริมการดำเนินงานตามกฎหมายว่าด้วยลูกเสือ เจริญการตรา พ.ร.บ. ลูกเสือ ปรับปรุงข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตร และวิชาพิเศษลูกเสือ กฎกระทรวงว่าด้วยรูปแบบลูกเสือ

ข้อ 2. ปรับปรุงระบบการบริหารกิจการลูกเสือ โครงสร้างและการบริหารงานของ สำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ ตลอดจนส่งเสริมพัฒนานุเคราะห์ทางลูกเสือเพื่อ ยกย่องมาตรฐานลูกเสือให้สูงขึ้น

ข้อ 3. เจริญพัฒนาการฝึกอบรมครูผู้สอนวิชาลูกเสือ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ทุกประเภททุกระดับ ให้มีปริมาณและคุณภาพโดยคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสม

ข้อ 4. ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การฝึกอบรมลูกเสือ ผู้บังคับบัญชา ลูกเสือโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีตลอดจนการผลิตคู่มือ สื่อการเรียนต่างๆ

ข้อ 5. เจริญและสำรวจตรวจสอบ จัดทำทะเบียนสถิติ สำมะโนประชากรลูกเสือ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือกองลูกเสือทุกประเภท ทุกระดับ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ตลอดจนทรัพย์สิน ของคณะลูกเสือแห่งชาติให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน เพื่อประโยชน์แก่การวางแผน พัฒนากิจการลูกเสือระยะยาวทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ

ข้อ 6. ส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย การดำเนินงานด้านการบริหารงาน ลูกเสือด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรม และด้านกิจการลูกเสือ เพื่อปรับปรุงให้กิจการลูกเสือ เจริญก้าวหน้า

ข้อ 7. ส่งเสริมความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับลูกเสือนานาชาติ โดยส่ง ลูกเสือและผู้บังคับบัญชาลูกเสือไปเยือนและร่วมชุมนุมลูกเสือของประเทศเพื่อนบ้านประเทศ ในกลุ่มอาเซียน ประเทศในเขตเอเชีย-แปซิฟิกและร่วมกิจกรรมลูกเสือตามโอกาสกับจัดให้ผู้บัญชา ลูกเสือได้มีโอกาสไปรับการฝึกอบรมในต่างประเทศเพื่อเพิ่มเติมความรู้ในวิชาลูกเสือด้วย

ข้อ 8. ส่งเสริมให้ลูกเสือ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ทุกประเภททุกระดับ รักษา วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ไทย ร่วมกันสร้างภาพพจน์ที่ดีแก่การลูกเสือในแนวทางของความสุขจิต ความจงรักภักดี ความเสียสละ ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย และความเป็นผู้มีธรรมาศร ตลอดจนการได้อุทิศตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนร่วม ตามอุดมการณ์ของลูกเสือ

ข้อ 9. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ลูกเสือ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ให้รู้จักการพัฒนา ท้องถิ่นของตนเองตลอดจนการบริการชุมชนในทุกด้าน ตามความสามารถและโอกาสอันควร

ข้อ 10. ส่งเสริมงานตามประชาสัมพันธกิจกิจการลูกเสือตลอดจนการสนับสนุนให้มีการดำเนินงานจัดหาทุนเพื่อพัฒนา กิจการลูกเสือ และความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ

ทั้งในภาครัฐบาลและเอกชนให้เกิดการประสานสัมพันธ์ในการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อ 11. ทำนุบำรุง และพัฒนาค่ายลูกเสือ ให้อยู่ในสภาพของค่ายอเนกประสงค์ เพื่อใช้ประโยชน์ในกิจการลูกเสือหรือสาธารณประโยชน์อื่นๆ

ข้อ 12. ส่งเสริมให้มีการชุมนุมลูกเสือระดับจังหวัด ในวันคล้ายวันสถาปนา คณะลูกเสือแห่งชาติ และจัดให้มีการ ชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ 4 ปี ต่อครั้ง

ข้อ 13. ส่งเสริมให้มีการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งกองลูกเสือนอกกระบวนโรงเรียน ให้เป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมายและดำเนินกิจการลูกเสืออย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อ 14. ส่งเสริมสวัสดิการและประโยชน์เกื้อกูลต่างๆ แก่ลูกเสือ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ตลอดจนการยกย่องประกาศเกียรติคุณการบำเพ็ญความดี ความชอบเพื่อเป็นการบำรุงขวัญ และกำลังใจที่จะปฏิบัติตนตามอุดมการณ์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ

ข้อ 15. ส่งเสริมกิจการลูกเสือชาวบ้านให้เจริญก้าวหน้าทั้งปริมาณและคุณภาพ ให้ความสำคัญในหน้าที่สิทธิและความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ

3.5 แนวทางการจัดกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษา

การจัดกิจกรรมลูกเสือ จะต้องดำเนินการตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษ พ.ศ. 2509 ดังนี้

หน่วยลูกเสือ การจัดหน่วยลูกเสือโดยปกติจัดเป็นลำดับดังนี้

1.1 กลุ่มลูกเสือ

1.2 กองลูกเสือ

1.3 หมู่ลูกเสือ

การเรียกชื่อกลุ่มลูกเสือและกองลูกเสือ

การเรียกชื่อกลุ่มลูกเสือเรียกชื่อตามชื่อโรงเรียนหรือสถานที่ที่ตั้งกลุ่มลูกเสือ เช่น ตั้งที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เรียกว่า “กลุ่มลูกเสือโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย” ถ้ามีหลายกลุ่มก็ให้เลือกกลุ่มที่ 1, 2, 3 ฯลฯ ของโรงเรียนนั้น ๆ ตามลำดับ

การเรียกชื่อกองลูกเสือ ถ้ามีจำนวนลูกเสือน้อย จะตั้งได้เพียงกองลูกเสือ ก็ให้เรียกตามประเภทและหมายเลขประจำกอง เรียงตั้งแต่หมายเลข 1, 2, 3 ฯลฯ ตามลำดับ เช่น “กองลูกเสือสำรองที่ 1 โรงเรียนอนุบาลปทุมวัน” เป็นต้น

การเรียกชื่อหมู่ลูกเสือ

1. หมู่ลูกเสือสำรอง เรียกตามสีของหมู่

2. หมู่ลูกเสือสามัญ เรียกตามชื่อสัตว์ตามที่กล่าวไว้ในหนังสือ การลูกเสือ สำหรับเด็กชาย

3. หมู่ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ เรียกตามที่บัญญัติไว้ในหนังสือกฎกระทรวงว่าด้วย เครื่องแบบลูกเสือ

กลุ่มลูกเสือ

กลุ่มลูกเสือ ประกอบด้วยกองลูกเสือ 4 ประเภท คือ กองลูกเสือสำรอง กองลูกเสือ สามัญ กองลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ และกองลูกเสือวิสามัญ รวมกันประเภทละ 1 กองเป็นอย่างน้อย หรือประกอบด้วยลูกเสือประเภทเดียวตั้งแต่ 4 กองขึ้นไป หรือถ้ามีลูกเสือ 2-3 ประเภท ต้องมี ประเภทละ 2 กองขึ้นไป

ทั้งนี้ กลุ่มลูกเสือที่ประกอบด้วยกองลูกเสือ 4 ประเภท เรียกว่า “กลุ่มลูกเสือ ที่สมบูรณ์”

การจัดตั้งกลุ่มหรือกองลูกเสือ ต้องได้รับอนุญาตจากเลขาธิการคณะกรรมการ บริหารลูกเสือแห่งชาติ หรือผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัดแล้วแต่กรณี ซึ่งในระยะแรกหากจัดตั้งกลุ่ม ลูกเสือไม่ได้ให้จัดตั้งเป็นกองลูกเสือ

รหัสของลูกเสือ

รหัสของลูกเสือเป็นเครื่องหมายเฉพาะในวงการลูกเสือ ซึ่งลูกเสือรับรู้และเข้าใจ ความหมายซึ่งกันและกัน วัตถุประสงค์ของการแสดงรหัสลูกเสือ ก็เพื่อให้ลูกเสือรู้และเข้าใจว่า “เราเป็นพวกเดียวกัน”

วิธีแสดง ยกข้อศอกงอขึ้นชิดลำตัว หันฝ่ามือข้างหน้าสูงเสมอไหล่ ให้นิ้วหัวแม่มือ กับนิ้วก้อยรวมกันติดกัน นิ้วหัวแม่มือทับนิ้วก้อย อีกสามนิ้วที่เหลือเหยียดขึ้นไปตรง ๆ และติดกัน

นิ้วทั้งสามมีความหมายถึงคำปฏิญาณของลูกเสือ 3 ข้อ คือ

ข้อ 1 ข้องจะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ข้อ 2 ข้องจะช่วยเหลือผู้อื่นทุกเมื่อ

ข้อ 3 ข้องจะปฏิบัติตามกฎของลูกเสือ

โอกาสแสดงรหัส

1. เมื่อลูกเสือกล่าวคำปฏิญาณในพิธีปฏิญาณตน

2. เมื่อพบกับลูกเสือในประเทศหรือต่างประเทศเป็นการรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

การสัมผัส

การสัมผัสมือด้วยมือซ้ายและปฏิบัติต่อกันเช่นนี้ในหมู่มูลูกเสือทั่วไป

วิธีแสดง

ยื่นมือซ้ายออกไป แล้วสัมผัสกับมือซ้ายของอีกฝ่ายหนึ่ง สัมผัสกันเหมือนกับการสัมผัสมือขวาตามธรรมดา

คติพจน์ คำปณิธานและกฎของลูกเสือ มีรายละเอียดดังนี้

ประเภทลูกเสือสำรอง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

กองลูกเสือ อย่างน้อย 2 หมู่ ไม่เกิน 6 หมู่

คติพจน์ “ทำดีที่สุด” (DO OUR BEST)

คำปณิธาน

ข้าสัญญาว่า

ข้อ 1 ข้าจะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ข้อ 2 ข้าจะยึดมั่นในกฎของลูกเสือสำรองและบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นทุกวัน

กฎ

ข้อ 1 ลูกเสือสำรองทำตามลูกเสือรุ่นพี่

ข้อ 2 ลูกเสือสำรองไม่ทำตามใจตนเอง

ประเภทลูกเสือสามัญ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

กองลูกเสือ อย่างน้อย 2-6 หมู่ หมู่ละ 6-8 คน รวมนายหมู่และรองนายหมู่

คติพจน์ “จงเตรียมพร้อม” (BE PREPARED)

ประเภทลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

กองลูกเสือ อย่างน้อย 2 หมู่ ไม่เกิน 6 หมู่ หมู่ละ 4-8 คน รวมนายหมู่และรอง

นายหมู่

คติพจน์ “มองไกล” (LOOK WIDE)

ประเภทลูกเสือวิสามัญ ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4-6

กองลูกเสือ หมู่ละ 4-6 คน รวมนายหมู่และรองนายหมู่ (ไม่เกิน 40 คน โดยแบ่งออกเป็นชุดหรือหมู่ตามความต้องการ)

คติพจน์ “บริการ” (SERVICE)

คำปณิธานและกฎของลูกเสือลูกเสือสามัญ สามัญรุ่นใหญ่ และวิสามัญ

คำปณิธาน

ข้าสัญญาว่า

ข้อ 1 ข้าจะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ข้อ 2 ข้าจะช่วยเหลือผู้อื่นทุกเมื่อ

ข้อ 3 ข้าจะปฏิบัติตามกฎของลูกเสือ

กฎ

- ข้อ 1 ลูกเสือมีเกียรติ เชื่อถือได้
- ข้อ 2 ลูกเสือมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- ข้อ 3 ลูกเสือมีหน้าที่กระทำตนให้เป็นประโยชน์และช่วยเหลือผู้อื่น
- ข้อ 4 ลูกเสือเป็นมิตรของคนทุกคนและเป็นพี่น้องกับลูกเสืออื่นทั่วโลก
- ข้อ 5 ลูกเสือเป็นผู้สุภาพเรียบร้อย
- ข้อ 6 ลูกเสือมีความเมตตากรุณาต่อสัตว์
- ข้อ 7 ลูกเสือเชื่อฟังคำสั่งของบิดา มารดา และผู้บังคับบัญชาด้วยความเคารพ
- ข้อ 8 ลูกเสือมีใจร่าเริงและไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก
- ข้อ 9 ลูกเสือเป็นผู้มีรักษาศักดิ์
- ข้อ 10 ลูกเสือประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ

การเคารพของลูกเสือ

การเคารพของลูกเสือ มีรายละเอียดดังนี้

ลูกเสือสำรอง มีวิธีแสดงความเคารพ 2 วิธี

1. แสดงความเคารพเป็นบุคคล ลูกเสือจะสวมนวมหรือมิได้สวมนวม ทำวันทยหัตถ์ 2 นิ้ว คือ ยกมือขวาขึ้น แยกนิ้วชี้กับนิ้วกลางออกเหยียดตรง (รูปตัววี) แล้วให้นิ้วชี้แตะที่กะบังหมวกต่อขอบหมวก ถ้ามิได้สวมนวมให้นิ้วชี้แตะที่หางคิ้วขวา

2. แสดงเคารพเป็นหมู่ คือ การทำแกรนด์ฮาวล์

ลูกเสือสามัญ มีวิธีแสดงความเคารพ 2 วิธี

1. วันทยหัตถ์ ให้ทำวันทยหัตถ์ 3 นิ้ว คือ ยกมือขวาขึ้น ให้นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนางติดกัน แล้วให้นิ้วชี้แตะที่ขอบหมวก หมวกปีกหรือนิ้วชี้แตะที่หางคิ้วขวา ถ้าสวมนวมทรงอ่อน (เบเร) ถ้ามิได้สวมนวมก็ทำอย่างเดียวกับสวมนวม ถ้าอยู่ในแถว ผู้บังคับบัญชาจะบอก “ตรง”

2. เคารพทำพลอง (รายละเอียดอยู่ในข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือ พ.ศ. 2509

ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ และวิสามัญ มีวิธีแสดงความเคารพเช่นเดียวกับลูกเสือสามัญ

พิธีการต่าง ๆ ของลูกเสือ

พิธีการต่าง ๆ ของลูกเสือ ปฏิบัติตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือ พ.ศ. 2509

การจัดกิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี

กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อ

การอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่าง ๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคมและวิถีชีวิต
 ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งกระบวนการจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีเป็นไปตามข้อกำหนด
 ของคณะลูกเสือแห่งชาติ รวมทั้งให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
 โดยกำหนดหลักสูตรเป็น 4 ระดับ ระดับละ 3 ช่วงชั้น ดังนี้

ประเภทลูกเสือ	ชั้นเรียน	กิจกรรม	วิชาพิเศษ
ลูกเสือสำรอง	ป.1	เตรียมลูกเสือสำรอง ดาวดวงที่ 1	มี 18 วิชาใช้วิธีบูรณา
	ป.2	ดาวดวงที่ 2	การเข้ากับกลุ่มสาระ
	ป.3	ดาวดวงที่ 3	การเรียนรู้
ลูกเสือสามัญ	ป.4	ลูกเสือตรี	มี 54 วิชาใช้วิธีบูรณา
	ป.5	ลูกเสือโท	การเข้ากับกลุ่มสาระ
	ป.6	ลูกเสือเอก	การเรียนรู้
ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่	ม.1	ลูกเสือโลก	มี 76 วิชาเรียนนอก
	ม.2	ลูกเสือชั้นพิเศษ	เวลาหรือเรียนในเวลา
	ม.3	ลูกเสือหลวง	ในภาคเรียนที่ 2
ลูกเสือวิสามัญ (เป็นกิจกรรมบังคับ)	ม.4	เตรียมลูกเสือวิสามัญ	มี 11 วิชาใช้เวลาเรียน
	ม.5	สำรวจตนเอง/เข้าพิธีประจำกอง	ใน เวลา ตาม แต่
	ม.6	วิชาพิเศษ	สถานศึกษาเป็นผู้จัด สัปดาห์ละ 2 คาบ

หลักสูตรกิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี ระดับประถมศึกษา

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาทางกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรม ให้เป็นพลเมืองดี
 มีความรับผิดชอบ ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า ความสงบสุข และความมั่นคง
 ของประเทศชาติ จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามคำปฏิญาณ กฎ และคติพจน์
 ของลูกเสือสำรอง / สามัญ
2. มีทักษะการสังเกต จดจำ การใช้มือ เครื่องมือ การแก้ปัญหา และทักษะในการ
 ทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. มีความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย มีความสามัคคี เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความ
 เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์

4. มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สร้างสรรค์งานฝีมือ สนใจและพัฒนาเรื่องของธรรมชาติ

หลักสูตรลูกเสือสามัญ

กิจกรรม

ลูกเสือตรี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4)

หัวข้อเนื้อหา

1. แสดงว่ามีความรู้เกี่ยวกับขบวนการลูกเสือ
 - 1.1 ประวัติสังเขปของ ลอร์ด เบเดน โพเอลล์
 - 1.2 พระราชประวัติสังเขปของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - 1.3 วิวัฒนาการของขบวนการลูกเสือไทยและลูกเสือโลก
 - 1.4 การทำความเคารพ การแสดงรหัส การจับมือซ้ายและคติพจน์ของลูกเสือ
2. คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือสามัญ

เข้าใจและยอมรับคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือสามัญ
3. กิจกรรมกลางแจ้ง

มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่หรือกองลูกเสือนอกสถานที่
4. ระเบียบแถว

ท่ามือเปล่า ท่าถือไม้พลอง การใช้สัญญาณมือและนกหวีด การตั้งแถวและการเรียกแถว

ลูกเสือโท (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

1. การรู้จักดูแลตนเอง
2. การช่วยเหลือผู้อื่น
3. การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ
4. ทักษะในทางวิชาลูกเสือ
5. งานอดิเรกและเรื่องที่สนใจ
6. คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ

ลูกเสือเอก (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

1. การพึ่งตนเอง
2. การบริการ
3. การผจญภัย

4. วิชาการของลูกเสือ

5. ระเบียบแถว

เครื่องหมายวิชาพิเศษ (54 วิชา)

เรียนนอกเวลา หรือใช้วิธีบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้

แนวการจัดกิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารีในสถานศึกษา

การจัดกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษา ควรจัดให้มีการเปิดประชุมกองทุกครั้ง ก่อนที่จะมีการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อเป็นการฝึกความมีระเบียบวินัยในตนเอง โดยปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้

1. พิธีเปิด (เชิญธงขึ้น สวดมนต์ สงบนิ่ง ตรวจ แยก)
2. เกมหรือเพลง ทำให้เกิดความสนุกสนาน เป็นการอบอุ่นร่างกายก่อนปฏิบัติกิจกรรม อาจใช้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ซึ่งบางครั้งไม่จำเป็นจะต้องสวดคล้องหรือสัมพันธ์กับเนื้อหาเสมอไป
3. การปฏิบัติกิจกรรม เน้นการปฏิบัติเป็นฐาน โดยใช้ระบบหมู่เพื่อสะดวกต่อการเรียนการสอน ตลอดจนการควบคุมดูแล ตรวจสอบและให้คำแนะนำ แก้ไข
4. การเล่าเรื่องสั้นที่เป็นประโยชน์ ควรเน้นเรื่องง่าย ๆ และสรุปให้ลูกเสือเข้าใจว่ามีประโยชน์อย่างไร ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละ ความกล้าหาญอดทน ฯลฯ

5. พิธีปิด (นัดหมาย ตรวจ เชิญธงลง เลิก)

การวัดผลประเมินผลกิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี

การวัดผลและประเมินผลกิจกรรมลูกเสือมี 2 กิจกรรม คือ

1. กิจกรรมบังคับ เป็นการวัดผลและประเมินผลเพื่อให้ลูกเสือ เนตรนารี ผ่านช่วงชั้นหรือจบหลักสูตร โดยการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินผลตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และมีการวัดผลตลอดภาคเรียน โดยการ

1.1 สังเกต

- 1) ความสนใจ
- 2) การเข้าร่วมกิจกรรม

1.2 ชักถาม

1.3 การทดสอบทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

2. วิชาพิเศษ เป็นการวัดและประเมินผลในแต่ละวิชา โดยการทดสอบทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และใช้เกณฑ์การประเมินผล ดังนี้

2.1 ผ่าน (ผ.)

2.2 ไม่ผ่าน (มผ.)

กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรมของลูกเสือ – เนตรนารี

การอยู่ค่ายพักแรม เป็นหัวใจของการลูกเสือ ลูกเสือทุกคนต่างก็มีโอกาสที่จะอยู่ค่ายพักแรม เนื่องจากตามข้อบังคับของคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือ พ.ศ. 2509 ข้อ 273-279 กำหนดไว้ว่า ให้ผู้กำกับกลุ่ม หรือผู้กำกับลูกเสือ นำลูกเสือไปฝึกเดินทางไกลและแรมคืนในปีหนึ่ง ไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง ครั้งหนึ่งให้พักแรมอย่างน้อย 1 คืน

การเดินทางไกลและแรมคืน มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกให้ลูกเสือมีความอดทน อยู่ในระเบียบวินัย รู้จักช่วยเหลือตัวเอง รู้จักอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนวิชาลูกเสือเพิ่มเติม ผู้บังคับบัญชาลูกเสือจำเป็นต้องวางแผนนำลูกเสือไปเดินทางไกลและแรมคืนไว้ให้พร้อมก่อนและเน้น ๆ ดังนั้นบาทบาทผู้บังคับบัญชาลูกเสือที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อลูกเสือ ต้องการการอยู่ค่ายพักแรมและตามหน้าที่ของตนเอง จึงจำเป็นต้องหาโอกาสให้ลูกเสือของตนได้มีโอกาสในการอยู่ค่ายพักแรมเสมอ

อนึ่ง ผู้บังคับบัญชาลูกเสือต้องเข้าใจว่า กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรมนี้ เป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก มิใช่กิจกรรมของผู้ใหญ่ ความสำเร็จคือกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของเด็ก ได้แก่ การผจญภัย การได้เพื่อน ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ได้ความสนุกและความสุข พร้อมทั้งเกิดทัศนคติที่ดีต่อการไปอยู่ค่ายพักแรมด้วย ถือว่าสิ่งนี้เป็นจุดหมายที่สำคัญ

วิชาพิเศษลูกเสือ

ลูกเสือทั้ง 4 ประเภท ที่เรียนหลักสูตรกิจกรรมลูกเสือสำรอง ลูกเสือสามัญ ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ และลูกเสือวิสามัญ อาจสอบวิชาพิเศษ ได้ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ วิชาเหล่านี้มุ่งหมายให้ลูกเสือได้แสดงออก ซึ่งทักษะและความสนใจของตนเองกับเพื่อให้ได้มีส่วนในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับลูกเสืออื่น ๆ ด้วย โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวปฏิบัติการสอบวิชาพิเศษลูกเสือ

ในการสอบวิชาพิเศษลูกเสือ มีแนวปฏิบัติที่สำคัญดังนี้

1. ทำการสอบวิชาพิเศษ โดยใช้เวลานอกเหนือจากที่ลูกเสือเข้าร่วมกิจกรรมตามปกติหรือในขณะที่อยู่ค่ายพักแรม นอกจากนั้นลูกเสืออาจใช้เวลาว่างของตนเองทำการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ของวิชาพิเศษ แล้วขอทำการสอบหรือส่งรายงานผลการปฏิบัติงานของรายวิชานั้นแก่ผู้กำกับลูกเสือเพื่อขอประดับเครื่องหมาย การสอบจะจัดให้มีขึ้นปีละกี่ครั้งก็ได้ โดยเน้นการปฏิบัติจริงเมื่อสอบผ่านแล้วให้ผู้กำกับลงนามรับรองในสมุดประจำตัวลูกเสือ

2. วิชาพิเศษลูกเสือวิชาใดที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับกิจกรรมที่ลูกเสือเข้าร่วมตามปกติ ก็ให้นำไปบูรณาการ รวมทั้งทำการสอบภาคปฏิบัติของวิชาพิเศษนั้น ๆ และให้ถือว่าลูกเสือที่ผ่านการสอบแล้วมีสิทธิ์ประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษนั้นด้วย

3. ให้โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการขอซื้อเครื่องหมายวิชาพิเศษลูกเสือตามจำนวนที่ลูกเสือได้รับ จากร้านค้าขององค์การการค้าของคุรุสภา

4. สำหรับวิชาพิเศษลูกเสือ ให้ใช้ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือฯ ดังนี้

4.1 ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสำรอง (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2522

4.2 ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2525

4.3 ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2528

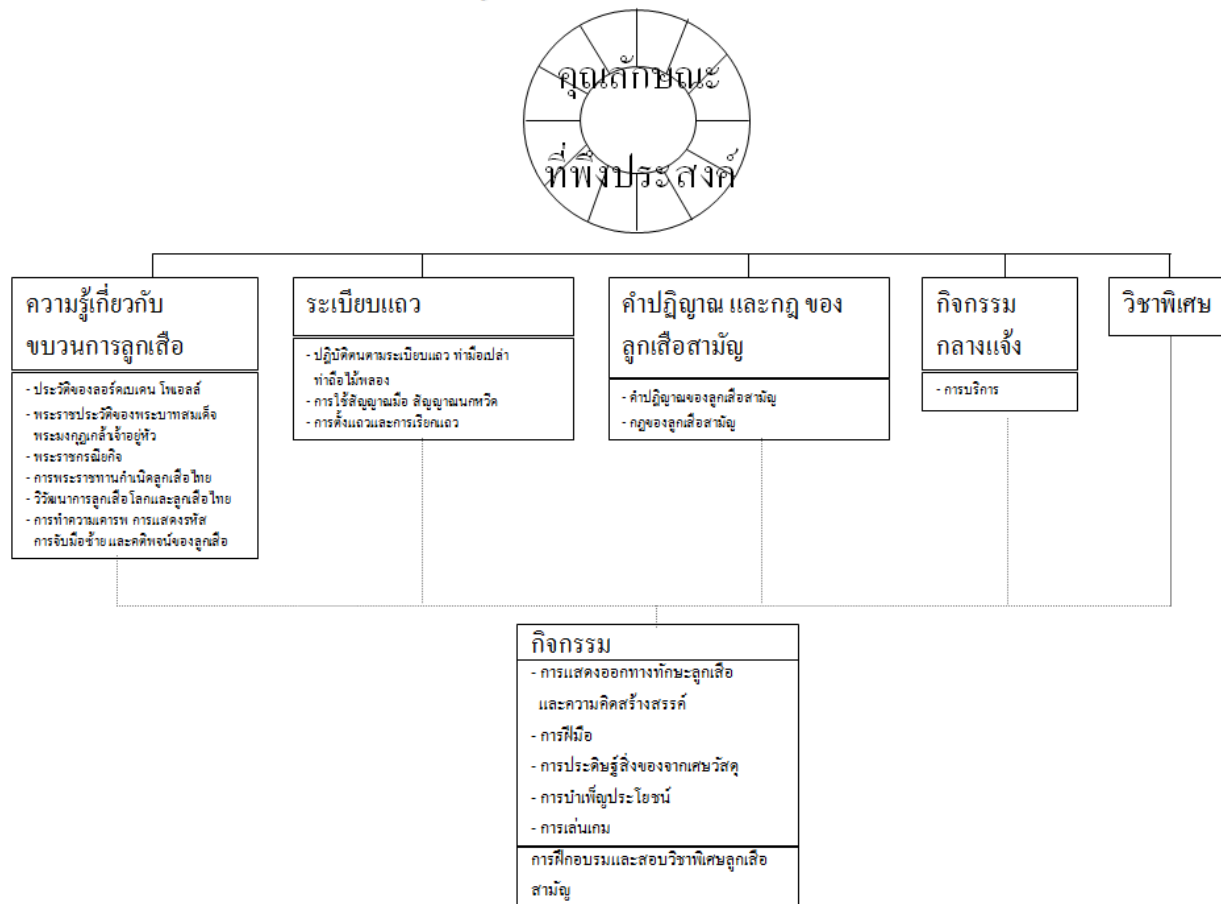
4.4 ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือวิสามัญ (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2529

ช่วงชั้นที่ 2
หลักสูตรลูกเสือสามัญ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6)

77

ผังมโนทัศน์กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี

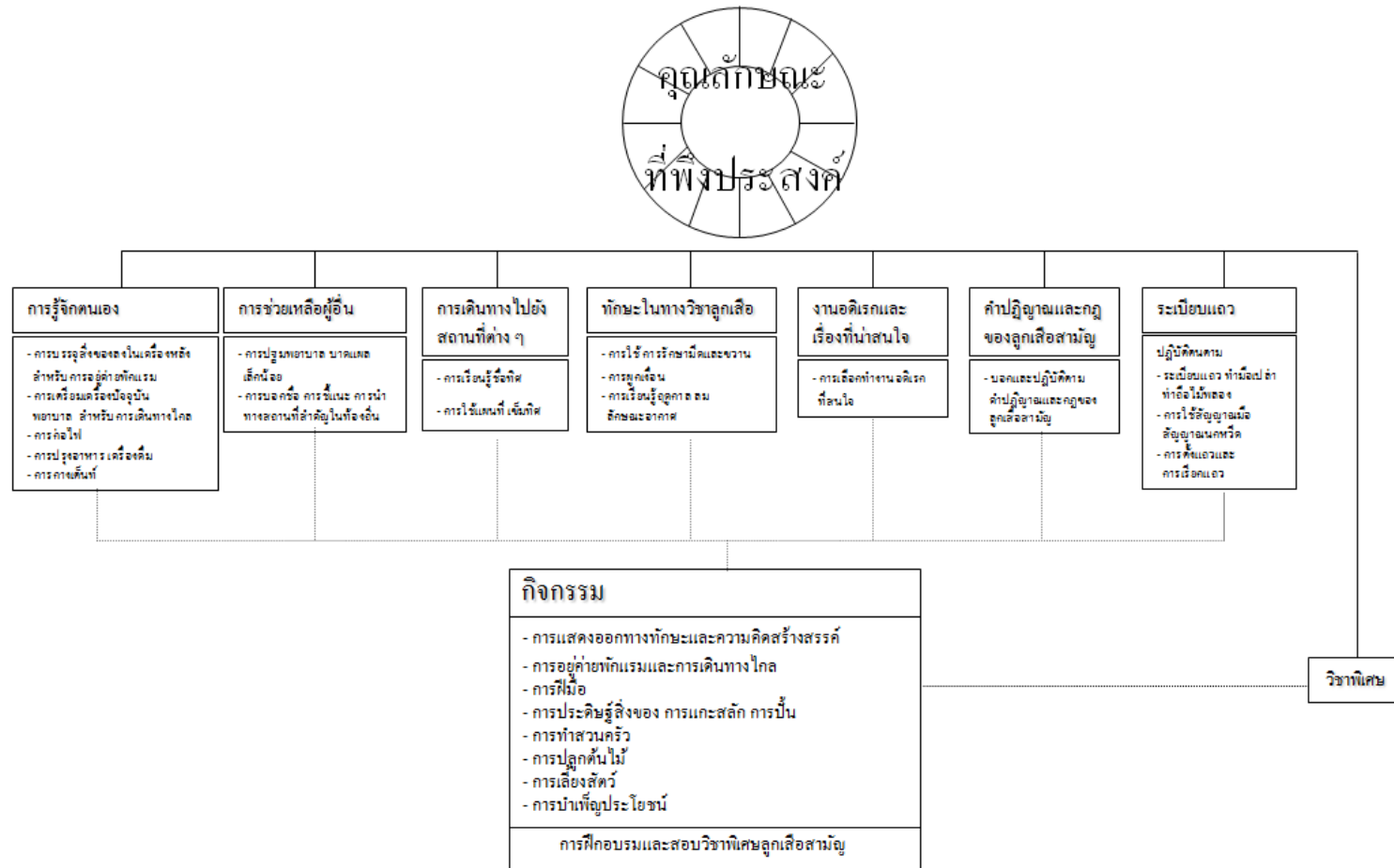
ลูกเสือตรี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4)

ภาพที่ 5 ผังมโนทัศน์กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หลักสูตรลูกเสือตรี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4)

ผังมโนทัศน์กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี

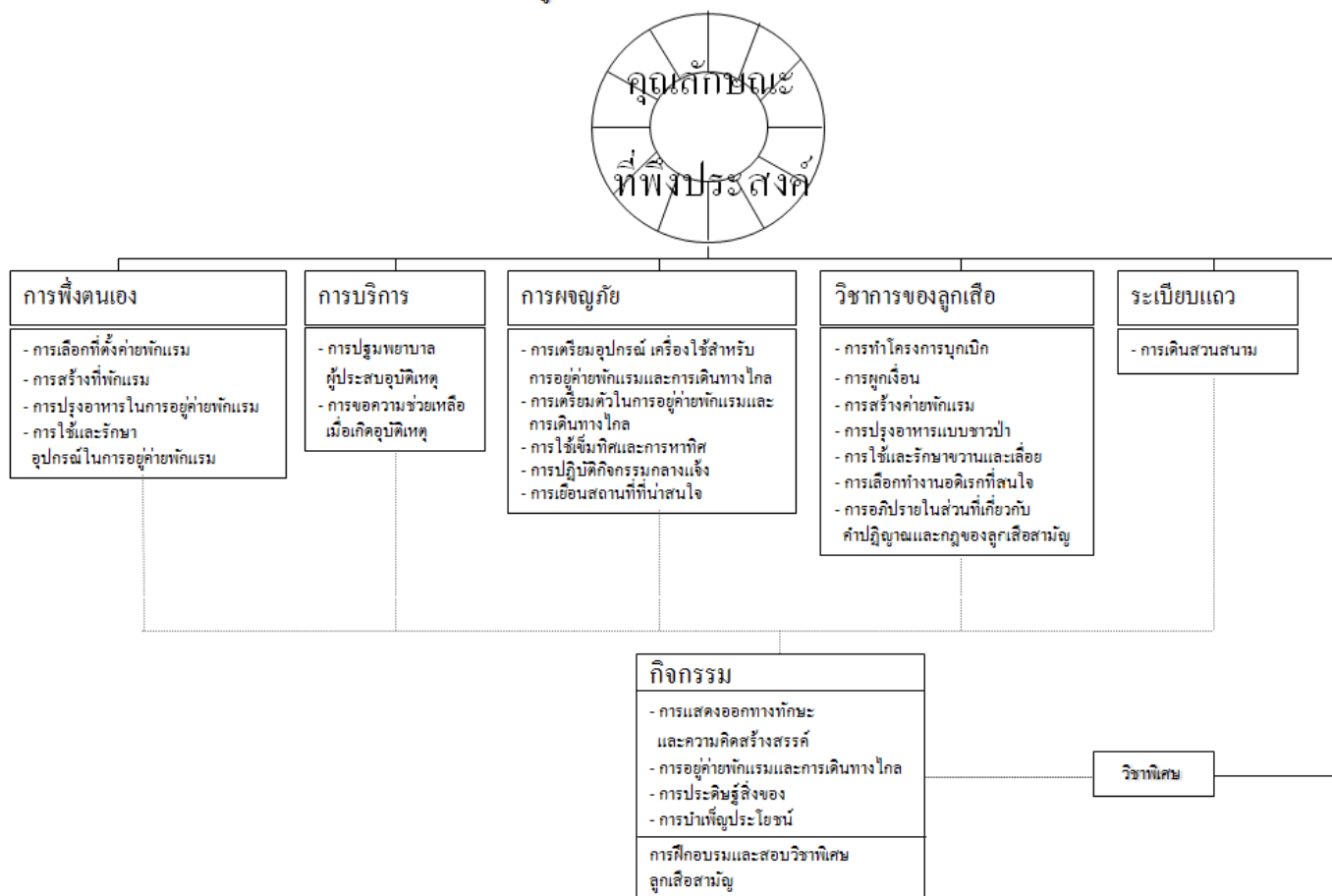
ลูกเสือ โต (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

ภาพที่ 6 ผังมโนทัศน์กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หลักสูตรลูกเสือโต (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

ผังมโนทัศน์กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี

ลูกเสือเอก (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

ภาพที่ 7 ผังมโนทัศน์กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หลักสูตรลูกเสือเอก (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

4. การวิเคราะห์องค์ประกอบ

เสรี ชัดแจ้ง (2547 : 15-40) ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis: CFA) เป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง โมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation modeling: SEM) ซึ่งกำลังเข้ามาแทนที่การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis: EFA) ดังคำกล่าวของเฮิร์ชเบอร์เกอร์ (Hershberger, 2003) ที่ว่า “วันของวิธี EFA ซึ่งเคยเป็นวิธีการหลักของนักจิตวิทยาได้ผ่านไปแล้วอาจกล่าวได้ว่าขณะนี้วิธี EFA กำลังเข้าสู่ช่วงปลายของอายุ ในขณะที่ SEM กำลังเริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่และยังมีการพัฒนาต่อไปอีก” เนื่องจากวิธี CFA สามารถนำไปใช้ตรวจสอบโครงสร้างองค์ประกอบของเครื่องมือวัดทางจิตวิทยาได้ละเอียดกว่าวิธี EFA จึงมีการนำวิธี CFA ไปใช้พัฒนาเครื่องมือวัดทางจิตวิทยากันอย่างกว้างขวางหลายแง่มุม

ปัจจุบันมีโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปที่ใช้วิเคราะห์ CFA ได้หลายโปรแกรม เช่น LISREL EQS AMOS เป็นต้น ซึ่งในจำนวนนี้โปรแกรมลิสเรล (LISREL) สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้หลากหลายรูปแบบ เพียงแต่ผู้ใช้ต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการใช้โปรแกรมพอสมควร จึงจะสามารถใช้โปรแกรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากโปรแกรมใช้สัญลักษณ์ภาษากรีก และส่วนใหญ่เตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ในรูปแบบเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ประกอบกับตำราส่วนมากใช้สัญลักษณ์ภาษากรีก

แนวคิดในการนำ CFA ไปใช้วิเคราะห์เครื่องมือวัด

วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันช่วยให้สามารถศึกษาเรื่องการพัฒนาเครื่องมือวัดได้อย่างน้อย 3 ประเด็นดังนี้

1. วิธี CFA สนับสนุนการใช้ทฤษฎีเป็นแนวทางในการศึกษาความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ผู้วิจัยสามารถตรวจสอบว่าคำถามแต่ละข้อในเครื่องมือใช้วัดได้ตรงตามองค์ประกอบของทฤษฎีที่คาดหวังไว้หรือไม่ แล้วใช้สถิติวัดความสอดคล้องของโมเดลตรวจสอบว่า โมเดลองค์ประกอบที่กำหนดไว้สอดคล้องกับข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้หรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยต้องสร้างข้อคำถามในแบบทดสอบตามคุณลักษณะของทฤษฎี แล้วตรวจสอบว่าข้อคำถามวัดตามทฤษฎีที่คาดหวังไว้หรือไม่ ในวิธี CFA มีสถิติวัดความสอดคล้องของโมเดล เป็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามกับองค์ประกอบตามทฤษฎีก็คือความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์ (ความแปรปรวนร่วมของข้อคำถาม) นั่นเอง นอกจากนี้สถิติวัดความสอดคล้องของโมเดลและค่าสถิติอื่น ๆ ยังช่วย

เสนอแนะว่า ข้อคำถามที่สร้างขึ้นวัดองค์ประกอบที่กำหนดไว้หรือไม่ องค์ประกอบต่าง ๆ ของทฤษฎีกันหรือไม่ มีขนาดความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด

2. วิธี CFA ใช้ในการประมาณค่าความเที่ยง (reliability) ของเครื่องมือวัด เช่น ความเที่ยงแบบความคงที่ภายใน ความเที่ยงแบบสอปซ้ำ เป็นต้น การใช้วิธี CFA ประมาณค่าความเที่ยงแบบความคงที่ภายในแตกต่างไปจากวิธีการประมาณค่าความเที่ยงแบบดั้งเดิม ดังเช่น วิธีการของคูเดอร์-ริชาร์ดสันหรือวิธีการของครอนบาค กล่าวคือ วิธี CFA จัดความคลาดเคลื่อนในการวัด (measurement error) ออกจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้ผลการประมาณค่าความเที่ยงของเครื่องมือถูกต้องมากขึ้นส่วนการใช้วิธี CFA ประมาณค่าความเที่ยงแบบสอปซ้ำเป็นการตรวจสอบความคงที่ของค่าน้ำหนักองค์ประกอบและค่าความคลาดเคลื่อนในการวัด เมื่อเก็บข้อมูลต่างเวลากันหรือเป็นช่วงเวลา

3. วิธี CFA ใช้เปรียบเทียบโครงสร้างองค์ประกอบของเครื่องมือระหว่างกลุ่มประชากรตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไปพร้อม ๆ กันได้ เป็นการตรวจสอบว่าโครงสร้างองค์ประกอบของเครื่องมือคงที่หรือไม่ เมื่อนำไปใช้กับกลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน เพื่อยืนยันว่าโครงสร้างองค์ประกอบหรือคุณลักษณะที่วัดในแต่ละกลุ่มประชากรเป็นองค์ประกอบหรือไม่ (Bollen, 1989) ในกรณีที่ตัวแปรทุกตัวในโมเดลและโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลทั้งสองเป็นแบบเดียวกัน กล่าวคือเมทริกซ์พารามิเตอร์ของโมเดลทั้งสองเหมือนกัน มีขนาดเท่ากันและสถานะของพารามิเตอร์ในเมทริกซ์ (กำหนดหรืออิสระ) เหมือนกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีค่าพารามิเตอร์เท่ากัน (Bollen, 1989) แสดงว่า โครงสร้างองค์ประกอบของเครื่องมือในกลุ่มประชากรทั้งสองเหมือนกัน เครื่องมือนั้นเหมาะที่จะนำไปใช้กับกลุ่มประชากรทั้งสอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสร้างปกติวิสัยของแบบทดสอบหรือแบบวัดมาตรฐาน

คำศัพท์ที่ใช้ในโปรแกรมลิสรเอล

คำศัพท์บางคำที่ใช้ในวิธี CFA คำศัพท์เหล่านี้เป็นคำที่ใช้อยู่แล้วในโมเดลสมการโครงสร้าง แต่ในที่นี้ต้องการเน้นความหมายในบริบทของวิธี CFA

1. ตัวแปรแฝง (latent variables)

วิธี CFA นิยมเรียกองค์ประกอบ (factors) เป็นตัวแปรวัดค่าโดยตรงไม่ได้ (unmeasured variables) หรือตัวแปรแฝง (latent variables) เพราะว่าผู้วิจัยไม่สามารถวัดหรือสังเกตค่าได้โดยตรงในความเป็นจริงแล้ว ตัวแปรแฝงก็คือปริมาณของภาวะสันนิษฐานทางทฤษฎีที่ผู้วิจัยคาดคะเนว่าเป็นสาเหตุของข้อคำถามหรือกลุ่มข้อคำถามที่มีค่าแน่นอน (certain value) (Dcvellis,

1991) ในโปรแกรมลิสเรลตัวแปรแฝงเขียนแทนด้วยตัวอักษรกรีกพิมพ์เล็ก ξ (xi) ในรูปวงกลม หรือวงรี ดังแผนภาพ 8 และตัวอักษรกรีกที่ใช้ในโปรแกรมลิสเรลแสดงดังตารางที่ 1

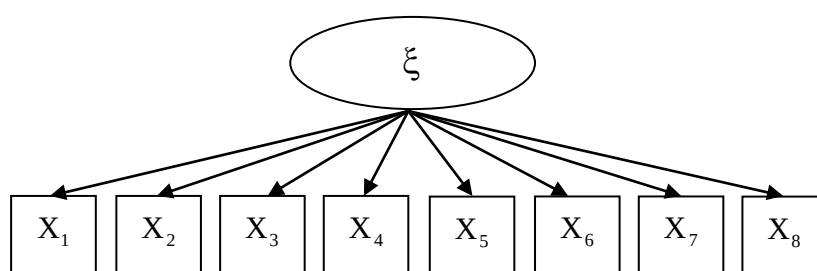
ตารางที่ 1 ตัวอักษรกรีกที่ใช้ในโปรแกรมลิสเรล

ตัวแปร/พารามิเตอร์	ตัวอักษรกรีก	คำอ่าน
ตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบ	ξ	xi(ชาย)
เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อนในการวัด	δ	delta (เดลต้า)
สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ	ϕ	phi (ฟี)
น้ำหนักองค์ประกอบ	λ	lambda (แลมด้า)

2. ตัวแปรสังเกตได้ (observed variables)

เมื่อกล่าวถึงข้อคำถามในเครื่องมือเนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถวัดหรือสังเกตอิทธิพลของตัวแปรแฝง (องค์ประกอบ) ได้โดยตรง ต้องวัดหรือสังเกตอิทธิพลของตัวแปรแฝงจากพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคล เช่น คะแนนที่ได้จากแบบวัดหรือแบบสอบถาม เป็นต้น ในวิธี CFA นิยมเรียกตัวแปรสังเกตได้ว่า ตัวบ่งชี้ (indicators) เพราะสามารถชี้บ่งถึงความมีอยู่จริงของตัวแปรแฝงได้

การกำหนดตัวแปรสังเกตได้ในแผนภาพคือ เขียนแทนด้วยตัว (X) ลงในรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ดังในภาพที่ 8 เมื่อผู้วิจัยกล่าวถึงตัวแปรสังเกตได้ 8 ตัว ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 8 ตัวเป็นตัวบ่งชี้ของตัวแปรแฝง (ξ) แสดงว่า ในทางทฤษฎีตัวแปรสังเกตได้เหล่านี้มีน้ำหนักบนองค์ประกอบ (ξ) เมื่อพิจารณาจากภาพที่ 8 จะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงกับตัวแปรสังเกตได้แทนด้วยรูปหัวลูกศรชี้ตรงไปยังตัวแปรสังเกตได้ แสดงว่า ตัวแปรแฝงเป็นสาเหตุของตัวแปรสังเกตได้

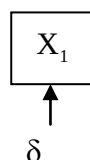

ภาพที่ 8 ตัวแปรแฝง (ξ) 1 ตัว กับตัวแปรสังเกตได้ 8 ตัว

3. เศษเหลือ (residuals)

ในการวิเคราะห์สมการถดถอย คะแนนเศษเหลือ (residual score) ก็คือ ความคลาดเคลื่อนในการวัดซึ่งใช้แทนสิ่งที่ทำให้ผลการวัดไม่ถูกต้อง

ในแผนผัง CFA เขียนแทนเศษเหลือด้วยตัวอักษรกรีกพิมพ์เล็ก δ (delta) ตามหลักการวิเคราะห์องค์ประกอบเศษเหลือหมายถึง องค์ประกอบเฉพาะ (unique factors) (Long, 1983) เพราะในกระบวนการวัดผู้วิจัยทำให้เศษเหลือเป็นค่าเดียว และไม่สัมพันธ์กับตัวแปรแฝง ในภาพที่ 9 แสดงเศษเหลือของตัวแปรสังเกตได้ จะสังเกตว่า มีรูปหัวลูกศรจากเศษเหลือชี้ตรงไปยังตัวแปรสังเกตได้ (X_1) แสดงว่า เศษเหลือมีอิทธิพลต่อตัวแปรสังเกตได้

ภาพที่ 9 ตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัว กับเศษเหลือ 1 ตัว

วิธี CFA สามารถประมาณค่าเศษเหลือได้ ซึ่งผู้วิจัยตีความหมายเป็นการชี้บ่งความเที่ยง (reliability) ของตัวแปรสังเกตได้หรือข้อคำถาม

4. พารามิเตอร์ (parameters)

วิธี CFA สามารถประมาณค่าความสัมพันธ์ระหว่างพารามิเตอร์หรือตัวแปรต่าง ๆ ในโมเดลและค่าเศษเหลือได้ทุกค่า ผู้วิจัยอาจคาดการณ์ว่า ตามทฤษฎีแล้วตัวแปรแฝง (องค์ประกอบ) สัมพันธ์กัน หรือความคลาดเคลื่อนในการวัดสัมพันธ์กันได้ นอกจากนี้ยังอาจตั้งสมมติฐานว่าตัวแปรสังเกตได้ตัวใดเป็นตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบใด ก็ได้

พารามิเตอร์จำแนกเป็น 2 สถานะ (mode) ได้แก่ กำหนด (fixed) กับอิสระ (free) พารามิเตอร์กำหนดไม่ต้องประมาณค่า ผู้วิจัยกำหนดไม่ต้องประมาณค่า ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นค่าเฉพาะค่าใดค่าหนึ่ง อาจกำหนดให้พารามิเตอร์มีค่าเท่ากับ 0 แสดงว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน

โปรแกรมลิสเรลประมาณค่าพารามิเตอร์อิสระในโมเดลองค์ประกอบทุกตัว โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมของตัวบ่งชี้และทดสอบนัยสำคัญทางสถิติค่าพารามิเตอร์เหล่านั้น

ลักษณะข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันต้องการข้อมูลที่มีลักษณะ ดังนี้

1. ข้อมูลควรวัดเป็นค่าต่อเนื่อง (continuous) และมีลักษณะการแจกแจงเป็นแบบปกติ แต่ในเรื่องนี้โปรแกรมลิสเรล มีวิธีประมาณค่าพารามิเตอร์และการสร้างมาตรให้สามารถวิเคราะห์

ข้อมูลจำแนกประเภท (categorical data) ได้ รวมทั้งมีวิธีประมาณค่าพารามิเตอร์แบบพิเศษที่มีความแข็งแกร่ง (robustness) ต่อการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นเรื่องลักษณะการแจกแจงข้อมูลเป็นแบบปกติ

2. ควรใช้ข้อมูลจำนวนมาก วิธี CFA ต้องการข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ เนื่องจากผู้วิจัยส่วนมากใช้วิธีการประมาณค่าความเป็นไปได้สูงสุด (maximum likelihood: ML) โดยปกติวิธี ML มีข้อเสนอแนะว่า ควรใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยค่า 100-200 หน่วยตัวอย่าง หรือกรณีที่ผู้วิจัยต้องการเปรียบเทียบคุณสมบัติของเครื่องมือระหว่างกลุ่มตัวอย่างต่างกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มควรมี 100-200 หน่วยตัวอย่าง แฟนและแวง (Fan & Wang, 1998) ได้ศึกษาขนาดกลุ่มตัวอย่างในโมเดล 3 องค์ประกอบโดยใช้สถานการณ์จำลอง พบว่า การใช้กลุ่มตัวอย่างขนาด 100-200 หน่วยตัวอย่างอาจได้คำตอบไม่เหมาะสมหรือได้ค่าสถิติที่เป็นไปไม่ได้ เช่น ค่าความแปรปรวนติดลบ เป็นต้น แต่ถ้าใช้กลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ 500 หน่วยตัวอย่างขึ้นไป กลับไม่พบค่าที่ไม่เหมาะสม

ในเรื่องขนาดกลุ่มตัวอย่างยังไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว โบลเลน (Bollen, 1989) ได้เสนอแนะไว้กว้าง ๆ ว่า การประมาณค่าพารามิเตอร์อิสระ 1 ตัว ต้องใช้หลายหน่วยตัวอย่าง ลินเดแมน มีเรنداและโกลด์ (Lindeman, Merenda, & Gold, 1980) เสนอแนะหลักทั่วไปว่า อัตราส่วนระหว่างจำนวนหน่วยตัวอย่างกับจำนวนพารามิเตอร์หรือตัวแปรควรเป็น 20:1 ฮูและเบนท์เลอร์ (Hu & Bentler, 1999) เสนอหลักปฏิบัติในเรื่องนี้ว่า ควรมีจำนวนหน่วยตัวอย่างมากกว่า 15 เท่าของจำนวนพารามิเตอร์อิสระ ถ้าลักษณะการแจกแจงข้อมูลเป็นแบบปกติพหุนามและความตรง / ความเที่ยงของเครื่องมืออยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนเวสต์และคณะ (West et al., 1995) แนะนำว่า ผู้วิจัยควรตรวจสอบความเบ้และความโด่งของตัวแปรสังเกตได้แต่ละตัว ถ้ามีค่าความเบ้มากกว่า 2.00 และมีค่าความโด่งมากกว่า 7.00 แสดงว่าลักษณะการแจกแจงข้อมูลไม่เป็นแบบปกติ ควรใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ห้อยค์ประกอบเชิงยืนยัน มีข้อตกลงเบื้องต้นใหญ่ ๆ 2 ประการดังต่อไปนี้

1. ข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ

วิธี CFA มีข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติทั่ว ๆ ไป 3 ประการดังนี้

1.1 ข้อมูลควรมีลักษณะการแจกแจงเป็นแบบปกติ (normal distributions) มีความเป็นเอกพันธ์ของการกระจาย (homoscedasticity) และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละคู่เป็นแบบเส้นตรง (linear relationships) เนื่องจากการวิเคราะห์ห้อยค์ประกอบเชิงยืนยันเป็นการแก้สมการถดถอยหลาย ๆ สมการ นั่นเอง

1.2 โมเดล CFA มีเทอมความคลาดเคลื่อน (error terms) ที่เรียกว่า เศษเหลือ ข้อตกลงเบื้องต้นทั่ว ๆ ไปในเรื่องเทอมความคลาดเคลื่อนมีว่า 1) ต้องไม่สัมพันธ์กับตัวแปรแฝงใด ๆ ในโมเดล 2) เป็นอิสระจากเทอมความคลาดเคลื่อนตัวอื่น ๆ 3) มีลักษณะการแจกแจงเป็นแบบปกติ (Fox, 1984) แต่ปัจจุบันเรื่องข้อมูลมีลักษณะแจกแจงเป็นแบบปกติพหุนาม (multivariate normal) ฝ่าฝืนได้ กรณีที่ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ (Chou & Bentler, 1995) และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลกรณีเทอมความคลาดเคลื่อนมีความสัมพันธ์กันได้

1.3 กลุ่มตัวอย่างควรมีการแจกแจงแบบเชิงเส้นกำกับ (asymptotic) กลุ่มตัวอย่างยิ่งมีขนาดใหญ่ยิ่งเข้าใกล้ค่าอนันต์ (Bollen, 1989) กล่าวคือ ค่าสถิติไค-สแควร์มีแนวโน้มที่จะมีค่าสูง ทำให้ค่าสถิติไค-สแควร์มีโอกาสให้ค่านัยสำคัญ ($p \leq .05$) (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ซึ่งชี้ว่าโมเดลองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ไม่สอดคล้องกัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (น้อยกว่า 100 หน่วยตัวอย่าง) มีความน่าจะเป็นที่จะปฏิเสธโมเดลที่ถูกต้อง (true mode) มากขึ้น (West et al., 1995) หรืออาจกล่าวได้ว่า การใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กมีความเสี่ยงในการเกิดความคลาดเคลื่อนประเภทที่ II (type II error) เพิ่มขึ้น

การฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นเหล่านี้อาจทำให้โมเดลองค์ประกอบไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์และอาจทำให้ดัชนีวัดความสอดคล้องให้ค่าไม่ดีนัก รวมทั้งผู้วิจัยอาจสรุปโครงสร้างองค์ประกอบไม่ถูกต้อง ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว โครงสร้างองค์ประกอบนั้นถูกต้อง

2. ข้อตกลงเบื้องต้นเรื่องวิธีประมาณค่าพารามิเตอร์

วิธีการประมาณค่าความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood : ML) เท่านั้น เนื่องจากผู้ใช้วิธี CFA ประมาณค่าพารามิเตอร์แบบนี้มากที่สุด (Chou & Bentler, 1995) เพราะเป็นวิธีที่มีความแรงต่อการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นมากกว่าวิธีประมาณค่าพารามิเตอร์แบบอื่น ๆ (Bollen, 1989; West et al., 1995) วิธี ML มีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

2.1 ไม่มีข้อคำถามเดียว ๆ หรือข้อคำถามกลุ่มใด อธิบายข้อคำถามอื่นในกลุ่มข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ (Bollen, 1989)

2.2 คะแนนจากข้อคำถามต้องมีลักษณะการแจกแจงแบบปกติพหุนาม (West et al., 1995)

ข้อตกลงเบื้องต้นข้อแรกแสดงให้เห็นว่า ข้อคำถามในเครื่องมือต้องไม่ซ้ำซ้อนกัน (มีความสัมพันธ์กันสูง) วิธี ML ไม่มีความแรงต่อการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นเรื่องนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยไม่ควรใช้ข้อคำถามที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไปประมาณค่าพารามิเตอร์ (Aroian & Norris, 2001)

ส่วนข้อตกลงเบื้องต้นข้อสองเป็นเรื่องที่ปฏิบัติยาก แต่วิธี ML มีความแข็งแกร่งต่อการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นเรื่องนี้ (Chou & Bentler, 1995) เว้นแต่กรณีใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กและโมเดลมีความซับซ้อน ดังนั้น ผู้วิจัยควรใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 100-200 หน่วยตัวอย่างขึ้นไป หรือในกรณีตรวจสอบเครื่องมือที่มีตั้งแต่ 3 องค์ประกอบขึ้นไป ควรใช้กลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ 500 หน่วยตัวอย่างขึ้นไป (Aroian & Norris, 2001)

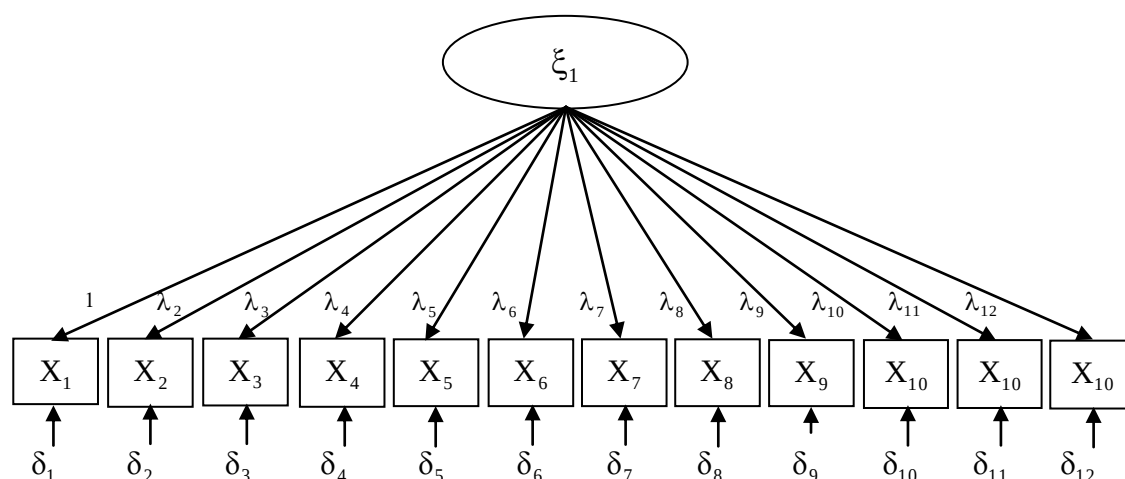
หลักการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันมี 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (Model Specification)

เป็นการกำหนดความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ในโมเดล องค์ประกอบซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญในแผนผังโมเดลองค์ประกอบแสดงด้วยเส้นทางระหว่างตัวแปร ซึ่งใช้แทนสิ่งที่ผู้วิจัยคาดการณ์ไว้ ในทางปฏิบัติผู้วิจัยอาจต้องการศึกษา โมเดลองค์ประกอบหลายโมเดลที่แตกต่างกันไปตามหลักฐานที่นำมาสนับสนุน มุลเลอร์ (Mueller, 1996) ได้เสนอแนะว่า ผู้วิจัยควรสร้างโมเดลทางเลือก (alternative models) ไว้หลาย ๆ โมเดล ก่อนลงมือวิเคราะห์ข้อมูล ดีกว่าวิเคราะห์จากโมเดลเดียว

อโรเรียนและคณะ (Aroian et al., 1997 cited in Aroian & Norris, 2001) ได้ศึกษาโครงสร้างของมาตรวัดความสามารถในการกลับคืนสู่สภาพเดิม (resilience scale) โดยวิเคราะห์โมเดลแบบหนึ่งองค์ประกอบ การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลเป็นดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 โมเดล 1 องค์ประกอบของมาตรวัดความสามารถในการกลับคืนสู่สภาพเดิม

โมเดลในภาพที่ 10 มีตัวแปรแฝง (องค์ประกอบ) 1 ตัว ตัวแปรสังเกตได้ 12 ตัว (X_1 ถึง X_{12}) และเศษเหลือ 12 ตัว (δ_1 ถึง δ_{12})

วิธี CFA สามารถใช้สำรวจองค์ประกอบของโมเดลได้ ในกรณีตัวอย่างผู้วิจัยกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลจากผลการตรวจสอบของลอง (Long, 1983) ซึ่งศึกษาประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน (gray area) ระหว่างวิธี EFA กับวิธี CFA ผู้วิจัยใช้วิธี CFA สำรวจโครงสร้างองค์ประกอบของมาตรวัด การใช้วิธี CFA สำรวจองค์ประกอบของโมเดล ผู้วิจัยควรใช้ข้อมูลชุดหนึ่งพัฒนาโมเดลองค์ประกอบ และใช้ข้อมูลอีกชุดหนึ่งตรวจสอบเพื่อยืนยันองค์ประกอบ (Leamer, 1978 cited in Aroian & Norris, 2001)

2. การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (Model Identification)

เป็นการระบุว่าโมเดลองค์ประกอบนั้นสามารถนำมาประมาณค่าพารามิเตอร์ได้เป็นค่าเดียวหรือไม่ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ในวิธี CFA ผู้วิจัยต้องการทดสอบโมเดลระบุเกินพอดี (overidentified model) ที่มีจำนวนพารามิเตอร์ที่ทราบค่า (ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อคำถาม) มากกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่า (เช่น น้ำหนักองค์ประกอบ ความคลาดเคลื่อนในการวัด เป็นต้น) ส่วนกรณีจำนวนพารามิเตอร์ที่ทราบค่าน้อยกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าเรียกว่า โมเดลระบุไม่พอดี (underidentified model) แต่ถ้าจำนวนพารามิเตอร์ที่ทราบค่าเท่ากับจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าเรียกว่า โมเดลระบุพอดี (just identified model) โปรแกรมลิสเรลไม่สามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ในโมเดลระบุไม่พอดี และให้ค่าประมาณพารามิเตอร์ในโมเดลระบุพอดีได้ไม่ดี วิธี CFA สามารถทดสอบโมเดลองค์ประกอบได้ดีเฉพาะกับโมเดลระบุเกินพอดีเท่านั้น

หลักทั่วไปในการกำหนดความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล ผู้วิจัยควรมีตัวแปรสังเกตได้อย่างน้อย 3 ตัวต่อตัวแปรแฝง 1 ตัว ที่เรียกว่า กฎสามตัวบ่งชี้ (three indicator rule) แล้วกำหนดให้ตัวบ่งชี้ 1 ตัวเป็นตัวแปรอ้างอิงหรือการทำให้ตัวแปรแฝงเป็นค่ามาตรฐาน โดยกำหนดให้ค่าพารามิเตอร์ของตัวแปรอ้างอิงเท่ากับ 1.00 การใช้ตัวบ่งชี้หลายตัววัดตัวแปรแฝงหนึ่งตัว ทำให้สามารถวัดลักษณะของตัวแปรแฝงได้หลายแง่มุม โมเดลที่มีข้อคำถามหลายข้อต่อตัวแปรแฝงหนึ่งตัว ทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลถูกต้องมากขึ้น ค่าพารามิเตอร์แม่นยำขึ้นและค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้เพิ่มขึ้น (Marsh et al., 1998) ดังนั้น โมเดลที่มีจำนวนตัวแปรสังเกตได้มากกว่ามีแนวโน้มที่จะสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ดีกว่าโมเดลที่มีจำนวนตัวแปรสังเกตได้น้อยกว่า (Kenny & McCoach, 2003) โมเดลองค์ประกอบในภาพที่ 10 มีตัวแปรสังเกตได้ตั้งแต่ 3 ตัวขึ้นไปต่อตัวแปรแฝง 1 ตัว จึงเป็นโมเดลระบุเกินพอดี

3. การประมาณค่าพารามิเตอร์ (Estimating the Parameter)

การประมาณค่าพารามิเตอร์ของโมเดลเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยการแก้สมการโครงสร้างเพื่อหาค่าพารามิเตอร์ซึ่งเป็นตัวไม่ทราบค่าในสมการ (นงลักษณ์

วิรัชชัย, 2542) เป็นการดำเนินการโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ การประมาณค่าพารามิเตอร์ได้จากการใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง (ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของตัวแปรสังเกตได้หรือข้อคำถาม) ประมาณค่าพารามิเตอร์ของประชากร เช่น ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ (ϕ) ค่าเฉลี่ยเหลือ (δ) เป็นต้น

กระบวนการประมาณค่าพารามิเตอร์มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง 2 เรื่อง ดังนี้

3.1 เรื่องความลำเอียง หรือค่าที่ประมาณได้เท่ากับค่าพารามิเตอร์จริง ๆ หรือไม่ ผู้วิจัยพิจารณาจากค่าสถิติทดสอบนัยสำคัญของค่าพารามิเตอร์ ค่าสถิติทดสอบนัยสำคัญเหล่านี้ชี้ว่าค่าพารามิเตอร์ที่ประมาณได้มีโอกาสผิดพลาดเท่าใด

3.2 เรื่องประสิทธิภาพในการประมาณค่าพารามิเตอร์ วิธีที่ใช้ประมาณค่าพารามิเตอร์มีประสิทธิภาพมากที่สุดแล้วหรือยัง (Long, 1983) หรืออาจกล่าวว่า โมเดลองค์ประกอบนี้สอดคล้องกับข้อมูลดีแล้วหรือยัง มีโมเดลทางเลือกอื่นที่สอดคล้องกับข้อมูลมากกว่าหรือไม่ ผู้วิจัยพิจารณาจากค่าสถิติวัดความสอดคล้องของโมเดล

4. การประเมินความสอดคล้องของโมเดล (Evaluating the Data-Model Fit)

การประเมินความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบ โดยการพิจารณาค่าสถิติต่าง ๆ ในผลการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติเหล่านี้ใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีหรือไม่ หรือแนะนำว่าโมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลอย่างไร ซึ่งในกรณีโมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลต้องปฏิเสธโมเดลองค์ประกอบตามสมมติฐาน หรืออาจใช้ค่าสถิติที่นำมาพิจารณาการวิเคราะห์ประกอบการตัดสินใจกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลหรือปรับโมเดลใหม่

ขั้นแรกในการประเมินความสอดคล้องของโมเดล ผู้วิจัยต้องตรวจสอบว่าค่าพารามิเตอร์ที่ประมาณได้สมเหตุสมผลหรือไม่ เป็นไปตามทฤษฎีที่คาดหวังไว้หรือไม่ แต่ถ้าพบกรณีต่อไปนี้อาจเกิดจากการกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลองค์ประกอบไม่ถูกต้อง

4.1 ค่าพารามิเตอร์มีค่ากลับกัน (เช่น ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นบวก ทั้ง ๆ ที่ในตามทฤษฎีต้องมีค่าเป็นลบ เป็นต้น)

4.2 ค่าพารามิเตอร์น้อยเกินไป มากเกินไป หรือไม่เหมาะสม (เช่น ค่าความแปรปรวนขององค์ประกอบมีค่าติดลบ ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบมีค่ามากกว่า 1.00 เป็นต้น)

4.3 ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐานมากกว่าปกติ (มีค่าเกินกว่า 2.00)

4.4 ค่าประมาณความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้เป็นลบ หรือใกล้ ๆ 0 หรือมากกว่า 1.00

ผู้วิจัยต้องตรวจสอบค่าสถิติวัดความสอดคล้องของโมเดลหลายตัว เพราะโมเดลองค์ประกอบที่มีค่าพารามิเตอร์สมเหตุสมผล อาจสอดคล้องกับข้อมูลไม่ดีก็ได้ (Mueller, 1996) ปัจจุบันยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่าค่าสถิติตัวใดดีที่สุด โปรแกรมลิสเรลกำหนดค่าสถิติเหล่านี้ให้โดยอัตโนมัติ ผู้วิจัยพิจารณาเลือกใช้ค่าสถิติเอง

ค่าสถิติไค-สแควร์ (chi-square goodness of fit statistic) ใช้ทดสอบสมมติฐานทางสถิติว่าฟังก์ชันความถดถอยมีค่าเป็นศูนย์หรือโมเดลองค์ประกอบตามทฤษฎีที่เป็นสมมติฐานวิจัยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ค่าสถิติไค-สแควร์ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) เป็นสิ่งชี้ว่าโมเดลองค์ประกอบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพราะผู้วิจัยต้องการยืนยันสมมติฐานศูนย์ (null hypothesis)

ค่าสถิติไค-สแควร์ขึ้นอยู่กับขนาดกลุ่มตัวอย่างและการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นเรื่อง การแจกแจงปกติพหุนาม ในกรณีที่ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ (มากกว่า 50 หน่วยตัวอย่างขึ้นไป) ค่าสถิติไค-สแควร์ อาจเสนอว่า ให้ปฏิเสธโมเดลองค์ประกอบที่มีความเป็นไปได้ในทางทฤษฎี (plausible model) เนื่องจากเมื่อกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ความแตกต่างระหว่างโมเดลองค์ประกอบกับโมเดลข้อมูลเชิงประจักษ์มีเพียงเล็กน้อย ก็ทำให้ค่าสถิติไค-สแควร์มีนัยสำคัญทางสถิติ (Wang et al., 1995) จึงไม่ควรใช้สถิติไค-สแควร์เพียงค่าเดียวในการสรุปความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Bollen & Long., 1993)

ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (relative chi-square) เป็นอัตราส่วนระหว่างค่าสถิติไค-สแควร์กับจำนวนองศาอิสระ (χ^2 / df) โดยหลักทั่วไป ถ้าค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์น้อยกว่า 3.00 ถือว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Mueller, 1996)

ค่าสถิติวัดระดับความถดถอยตัวอื่น ๆ ที่ใช้กันมาก ได้แก่ ดัชนีวัดระดับความถดถอย (goodness of fit index: GFI) ดัชนีวัดระดับความถดถอยที่ปรับแก้แล้ว (adjusted goodness of fit index: AGFI) และดัชนีวัดระดับความถดถอยเปรียบเทียบ (comparative fit index: CFI) ดัชนีทั้งสามมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1.00 ไดอแมนโทพอลอสและสิกัวว (Diamantopoulos & Siguaw, 2000) เสนอแนะว่า ถ้าดัชนี GFI และดัชนี AGFI มีค่ามากกว่า 0.90 แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ฮูและเบนท์เลอร์ (Hu & Bentler, 1999) เสนอแนะว่า ถ้าดัชนี CFI มีค่ามากกว่า 0.95 แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ยังมีค่าบอกความคลาดเคลื่อนของโมเดล เช่น ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (standardized root mean square residual: standardized RMR) ค่า Standardized RMR อยู่ระหว่าง 0 ถึง 1.00 ถ้ามีค่าต่ำกว่า 0.08 แสดงว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี (Hu & Bentler, 1999) และค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (root mean square error

of approximation: RMSEA) ค่า RMSEA อยู่ระหว่าง 0 ถึง 1.00 ถ้ามีค่าต่ำกว่า 0.06 แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี (Hu & Bentler, 1999)

โดยหลักการทั่วไป การตรวจสอบความตรงของโมเดลองค์ประกอบที่เป็นสมมติฐานวิจัยหรือการประเมินผลความถูกต้องของโมเดลองค์ประกอบหรือการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยพิจารณาจากค่าสถิติไค-สแควร์ ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์และดัชนี GFI, AGFI, CFI, Standardized RMR, RMSEA ดังนี้ (เสรี ชัดเข้ม และสุชาดา กร เพชรปานิ, 2546)

1. ค่าสถิติไค-สแควร์ไม่มีนัยสำคัญ ($p > .05$) ดัชนี GFI และดัชนี AGFI มีค่ามากกว่า 0.90 ดัชนี CFI มีค่ามากกว่า 0.95 ค่า Standardized RMR มีค่าต่ำกว่า 0.08 และค่า RMSEA มีค่าต่ำกว่า 0.06 แสดงว่าโมเดลองค์ประกอบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ค่าสถิติไค-สแควร์มีนัยสำคัญ ($p > .05$) แต่ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์น้อยกว่า 3.00 ดัชนี GFI และดัชนี AGFI มีค่ามากกว่า 0.90 ดัชนี CFI มีค่ามากกว่า 0.95 ค่า Standardized RMR มีค่าต่ำกว่า 0.08 และค่า RMSEA มีค่าต่ำกว่า 0.06 ถือว่าโมเดลองค์ประกอบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

แม้ว่าผู้วิจัยยอมรับค่าสถิติวัดความสอดคล้องของโมเดลแล้ว ก็ยังไม่สามารถสรุปยืนยันได้ว่าโมเดลองค์ประกอบตามสมมติฐานถูกต้องหรือไม่ ถ้าข้อมูลชุดนั้นยังสอดคล้องกับโมเดลทางเลือกอื่น ๆ อีก หรืออาจกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ข้อมูลไม่สอดคล้องกับโมเดล ผู้วิจัยสามารถปฏิเสธโมเดลองค์ประกอบตามสมมติฐานได้ แต่ไม่สามารถยืนยันได้ว่าโมเดลตามสมมติฐานเป็นโมเดลที่ถูกต้องเพียงโมเดลเดียว (Mueller, 1996) เนื่องจากผู้วิจัยยังสามารถกำหนดโมเดลองค์ประกอบอื่น ๆ จากข้อมูลชุดนี้ได้อีก

5. การดัดแปรโมเดล (Model Modification)

ในกรณีที่ค่าสถิติวัดความสอดคล้องของโมเดลชี้ว่าโมเดลองค์ประกอบไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าการกำหนดความสัมพันธ์ (เส้นทาง) ต่าง ๆ ในโมเดลไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เช่น ผู้วิจัยมีสมมติฐานว่า คำถามบางข้อมีน้ำหนักบนองค์ประกอบ 1 ตัว แต่คำถามข้อนั้นควรมีน้ำหนักบนองค์ประกอบมากกว่า 1 ตัว หรือตามทฤษฎีแล้วองค์ประกอบต่าง ๆ สัมพันธ์กันแต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วไม่สัมพันธ์กัน ผู้วิจัยสามารถปรับพารามิเตอร์ในโมเดลสมมติฐานแล้วทดสอบผลการปรับโมเดลได้ โปรแกรมให้ค่าดัชนีดัดแปรโมเดล (modification indices : MI) ดัชนี MI จะเสนอแนะว่า ควรเพิ่มหรือตัดพารามิเตอร์ตัวใดออกจากโมเดลเพื่อให้โมเดลสอดคล้องกับข้อมูล ส่วนการตัดสินใจปรับ

พารามิเตอร์ตัวใดขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ ผู้วิจัยต้องปรับพารามิเตอร์อย่างมีความหมายในเชิงเนื้อหา และสามารถตีความหมายค่าพารามิเตอร์นั้น ๆ ได้ชัดเจน (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

นอกจากนี้ผู้วิจัยควรพิจารณาค่าเศษเหลือของตัวแปรสังเกตได้แต่ละค่าด้วย เศษเหลือที่อยู่ในรูปคะแนนมาตรฐานที่มีค่ามาก (เกินกว่า 2.00) เศษเหลือมีค่ามากอาจชี้ว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้กับตัวแปรแฝง

หลังจากปรับโมเดลแล้ว โมเดลองค์ประกอบที่ปรับใหม่ต้องสมเหตุสมผลและเป็นไปตามทฤษฎีที่คาดการณ์ไว้ ผู้วิจัยต้องวิเคราะห์โมเดลที่ปรับใหม่ด้วยข้อมูลชุดเดิม หรืออาจกล่าวได้ว่าโมเดลที่ปรับใหม่ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับข้อมูลมากกว่าโมเดลเดิมเสมอไป เพราะว่าโมเดลที่ปรับใหม่ดีกว่าอยู่แล้ว ปัญหาหนึ่งในการปรับโมเดลหลัง ๆ อีก คือ การตรวจสอบโมเดลองค์ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างใหม่ ดังนั้น ถ้าผู้วิจัยมีข้อมูลมากพอ อาจแบ่งข้อมูลเป็น 2 ชุด ใช้ชุดหนึ่งสำหรับพัฒนาโมเดล ส่วนอีกชุดหนึ่งสำหรับตรวจสอบโมเดล เช่น งานวิจัยของอโรเรียนและคณะ (Aroian et al., 1998 cited in Aroian & Norris, 2001) ศึกษาโครงสร้างของโมเดลองค์ประกอบของมาตรวัดความต้องการอพยพเข้าสู่สหรัฐอเมริกา ใช้กลุ่มตัวอย่างสำหรับพัฒนาข้อมูลจำเพาะของโมเดลจำนวน 792 คน และใช้กลุ่มตัวอย่างสำหรับตรวจสอบเพื่อยืนยันโมเดลที่พัฒนาแล้วจำนวน 857 คน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนักเรียน ผู้จัดทำได้ศึกษาและค้นคว้าเพื่อนำเสนอข้อในเชิงกว้างสามารถมองเห็นสภาพของการจัดกิจกรรมทั่ว ๆ ไป โดยลำดับจากการวิจัยในประเทศและการวิจัยต่างประเทศ ดังนี้

จินตนา รอดเรืองคุณ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ของผู้บริหารโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร พบว่า การส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของผู้บริหารโรงเรียนมี 4 ด้าน คือ การกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติ ด้านการนิเทศและการติดตาม ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน ด้านการประเมินผลและการรายงาน โดยในส่วนของการส่งเสริมกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาดหรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ และกิจกรรมตามความถนัด ความสนใจ ผู้บริหารมีการส่งเสริมทุกด้านอยู่ในระดับมากทุกรายการ นอกจากนี้ยังศึกษาปัญหาการส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า มีปัญหา โดยได้เสนอจาก

มากไปหาน้อย คือ ปัญหาการขาดวิทยากรท้องถิ่น การขาดครูที่มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรม ปัญหาด้านการมีเวลาไม่เพียงพอในการดำเนินงาน ปัญหาผู้ปกครองไม่ตระหนักถึงประโยชน์ของกิจกรรม ปัญหาครูไม่ได้รับการอบรมเรื่องการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และปัญหาขาดตัวอย่างการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

คาริน สุทธิสะอาด (2547 : 90) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาในการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีอยู่ 3 ด้าน คือ ในด้านการกำหนดนโยบายและแนว ทางปฏิบัติ ปัญหาที่พบ คือ ผู้ปกครองและชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแนวทาง ปฏิบัติและกิจกรรมที่จัดไม่หลากหลาย ด้านการส่งเสริมสนับสนุน ด้านการแนะแนว ปัญหาที่พบคือโรงเรียนขาดบุคลากรด้านการแนะแนวโดยตรง งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ สำหรับงานแนะแนวไม่มีเพียงพอ ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียนปัญหาที่พบคือโรงเรียนขาดวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ที่ไม่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม ในด้านกิจกรรมพัฒนาความถนัดความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน ขาดแหล่งการเรียนรู้และครูไม่ได้รับการอบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและไม่ต่อเนื่อง ด้านการประเมินผลและรายงาน ปัญหาที่พบคือโรงเรียนขาดเครื่องมือในการประเมินที่ได้มาตรฐาน ไม่นำผลการประเมินมาใช้พัฒนา ขาดบุคลากรด้านการประเมินผล การประเมินผลตามสภาพจริงไม่ต่อเนื่อง

ทิพวัลย์ แสงไฟฉาย (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมลูกเสือของ โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมลูกเสือมีผลดังนี้ 1) สภาพปัญหาการจัดกิจกรรมลูกเสือของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการจัดการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โรงเรียนส่วนมาก ดำเนินการในลักษณะที่คล้ายกันทั้ง 4 ด้าน คือ ครูต้องรับผิดชอบงานอื่นอีกมาก การจัดกิจกรรมต้องการงบประมาณมาก ขาดสื่ออุปกรณ์ สถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี มีน้อย ขาดการวางแผนการจัดกิจกรรม 2) เมื่อเปรียบเทียบปัญหาของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้จัดกิจกรรมลูกเสือ โดยภาพรวม มีสภาพที่ต่างกัน เพศต่างกัน ขนาดโรงเรียนที่แตกต่างกัน มีปัญหาที่แตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้จัดกิจกรรมลูกเสือ มีปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีทุกด้าน ยกเว้นด้านวัสดุอุปกรณ์มีปัญหาต่ำสุด

กฤษณะ คำสุวรรณ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้บริหารในการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนบูรณะศึกษา เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า 1) บทบาทของผู้บริหารในการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามความเห็นของครูผู้สอน ทั้งโดยรวม

และรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง 2) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนพบว่าครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน 3) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน 4) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า ครูที่ทำหน้าที่การสอนในช่วงชั้นที่ต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 5) ข้อเสนอแนะแนวทางปรับปรุงบทบาทของผู้บริหารในการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา ให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและปฏิบัติให้ชัดเจน และควรเปิดโอกาสให้ครู มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มากยิ่งขึ้น ควรกำหนดให้มีการนิเทศการติดตาม และสรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ด้านที่ 2 ด้านบทบาทหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้ข้อเสนอแนะว่าหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนควรมีการกำหนดระยะเวลา วิธีการผู้รับผิดชอบและเครื่องมือในการประเมินผลให้ชัดเจนควรมีการสำรวจข้อมูลด้านความพร้อมของบุคลากร ความต้องการของผู้เรียน และสภาพความพร้อมของสถานศึกษา ส่วนที่เกี่ยวกับสถานที่และอุปกรณ์นั้น ควรเปิดโอกาสให้ครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อจัดทำแผนงาน ควรมีการจัดหาวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้แก่ครูผู้สอน

สุทธิชัย ริทาศรี (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือกลุ่มลูกเสือโรงเรียนเขาย้อยวิทยา โดยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบ การบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือ กลุ่มลูกเสือโรงเรียนเขาย้อยวิทยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เครื่องมือในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือ ได้แก่ เอกสารรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือที่เปิด เอกสารประกอบ การจัดหมวดกิจกรรมลูกเสือ และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือที่เปิด ได้แก่ แบบสอบถาม และ แบบสัมภาษณ์ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ประเมินเอกสารประกอบ การจัดหมวดกิจกรรมลูกเสือ ได้แก่ แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์และแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา เมื่อได้ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือ กลุ่มลูกเสือโรงเรียนเขาย้อยวิทยาพบว่า ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการลูกเสือโรงเรียน มีการดำเนินการและมีผลการดำเนินการ

ที่เป็นไปตามรูปแบบที่เปิด คือ 1) การทำงานเป็นทีม 2) การมีส่วนร่วม 3) การมีภาวะผู้นำ และ 4) การเสริมสร้างพลังอำนาจ สรุปได้ว่า ผู้นำมีพฤติกรรมอยู่ในระดับมาก เกี่ยวกับการพัฒนาครูโดยการสอบถาม สังเกต อุดมการณ์ของครู มีการส่งเสริมให้ครูเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรลูกเสือ และเชิญวิทยากรที่มีคุณวุฒิขั้นวุฒดเบคจ์ 4 ท่อนมาให้ความรู้ อีกทั้งสนับสนุนเอกสารต่างๆที่ใช้ในการจัดกิจกรรมลูกเสืออย่างเพียงพอ

งานวิจัยต่างประเทศ

เทเลอร์ (Taylor, 1988 : 102 อ้างถึงใน ชีระ แทนศิริ, 2541 : 43) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมรัฐจอร์เจียกับโรงเรียนมัธยมนอร์ธ ที่มีการจัดกิจกรรมนักเรียนในระดับดีเลิศ ผลการวิจัยการจัดกิจกรรมนักเรียน มีทั้งที่เป็นปัญหา และไม่เป็นปัญหา ที่ไม่เป็นปัญหาได้แก่ ระบบธุรการ การเงิน ปรัชญา จุดมุ่งหมาย และการวางแผนโครงการ ส่วนการจัดกิจกรรมที่มีปัญหา ได้แก่ การขาดงบประมาณการประเมินผลการสนับสนุนด้านการเงินและการฝึกอบรม ผู้วิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมนักเรียนที่มีคุณค่าต่อประสบการณ์ของนักเรียนและผู้อบรม แต่มีปัญหาเกี่ยวกับโครงการและการจัดการ การได้ผู้สนับสนุนที่ไม่ดี อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้บริหารที่ไม่มีเวลาจะจัดเฉพาะกิจกรรมที่จำเป็นต้องทำส่วนกิจกรรมบางอย่างไม่มีเวลาทำ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมในระดับดีเลิศ พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

แบรนต์ท (Brandt, 1999 : 1349A อ้างถึงใน จินดา ศรีวิวัฒน์, 2549 : 57) ได้ศึกษาผล กระทบของการคงอยู่และเลิก ในการเป็นอาสาสมัครลูกเสือหญิง จากการศึกษาวิจัย พบว่าการอยู่ในบทบาทอาสาสมัครลูกเสือหญิง เกิดจากความสามารถในการประสานบทบาทการเป็นผู้นำเข้ากับบทบาทส่วนตัวของตนเอง การคงอยู่ในบทบาทของผู้นำอาสาสมัครลูกเสือหญิงมีความเข้มแข็งที่สุดในกรณีที่ผู้นำมีลูกสาวเป็นลูกเสือหญิง ซึ่งสามารถประสานบทบาทความเป็นแม่เข้ากับความเป็นผู้นำได้

อีเบล (Eybel, 2001 : 1039 อ้างถึงใน จินดา ศรีวิวัฒน์, 2549 : 57) ได้ศึกษาผลกระทบของการมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกองค์กรลูกเสือหญิงที่มีต่อเยาวชนสตรีของแคนาดา โดยกำหนดคำถามสำหรับการวิจัย ดังนี้ (a) อะไรเป็นแรงจูงใจให้เข้าร่วม (b) อะไรคือเครื่องกำหนดให้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น (c) อะไรคือผลที่เกิดขึ้นของการเข้าร่วมกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นหญิง 5 คน (ช่วงอายุระหว่าง 16-19 ปี) ที่ปัจจุบันได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกองกำลังทหารหน่วยจูโจม Ranger รวมทั้งผู้ที่ผ่านการทดสอบในทุกๆ สาขาขององค์การ GGC และกำลังเริ่มต้นเพื่อก้าวเข้าสู่องค์การ Brownies นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการสัมภาษณ์แม่ของวัยรุ่นหญิงเหล่านั้น จึงทำให้มีกลุ่มตัวอย่างเป็นคู่ลูกสาวและแม่ เหตุผลของเด็กวัยรุ่นหญิงเหล่านั้นที่เข้าร่วมใน

GGC ก็เนื่องมาจาก การเข้าร่วมของครอบครัวและเพื่อน แต่มีเหตุผลมากมายที่ทำให้เด็กวัยรุ่นหญิงเหล่านั้นยังคงเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การ GGC นอกจากนี้ยังพบว่า มารดาของเด็กเหล่านั้นได้สะท้อนผลต่อไปก็คือ สตรีเยาวชนได้รับประโยชน์มากมาย มีทักษะความชำนาญ และคุณลักษณะอื่นๆ ดังนั้นการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์การมีผลในทางบวกต่อเด็กวัยรุ่นหญิงและครอบครัวของพวกเขา

ฟรานซิส (Francis, 2002 : 538 อ้างถึงใน จินดา ศรีวัฒนะ, 2549 : 58) ได้ศึกษาเกี่ยวกับลูกเสือ และสมาชิก 4-H ของรัฐยูทาห์ เพื่อกำหนดผลกระทบจากการที่เข้าเกี่ยวข้องในองค์การเยาวชนที่มีต่อภาวะผู้นำและการพัฒนาทักษะชีวิตของการเป็นสมาชิก 4-H วิธีการศึกษาใช้แบบวัดภาวะผู้นำของเยาวชนและการพัฒนาทักษะชีวิต ซึ่งนอร์มันดีและซีฟเวอร์ ได้พัฒนาขึ้น ผลการศึกษา พบว่า คะแนนแบบวัดเฉลี่ยของลูกเสือเท่ากับ 69.65 และ 69.14 สำหรับสมาชิก 4-H ผู้ร่วมวิจัยบ่งชี้ว่าได้ประโยชน์ปานกลางถึงมากในทุกด้านของแบบสำรวจด้วยแบบวัดภาวะผู้นำของเยาวชนและการพัฒนาทักษะชีวิต ยกเว้นด้านเดียวคือสามารถกำหนดความต้องการได้ ซึ่งสมาชิกเหล่านี้ให้คะแนนเป็นประเภทที่มีการพัฒนาเล็กน้อย ผลการวิเคราะห์แบบสำรวจเป็นรายข้อ พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านภาวะผู้นำ และทักษะชีวิตสูงสุด 3 อันดับแรก คือ มีบุคลิกภาพ เป็นกันเองเข้ากับบุคคลอื่นได้ และเคารพผู้อื่น ส่วนข้อที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยด้านภาวะผู้นำและทักษะชีวิตต่ำสุดคือ รู้กาลเทศะ ใช้การคิดอย่างมีเหตุผลและกำหนดความต้องการ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือสามัญในสถานศึกษาที่สำคัญนั้น ควรจะมีองค์ประกอบได้ 4 ด้าน คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญของผู้บริหารในการบริหารงานขององค์การให้ประสบผลสำเร็จ ผลักดันให้กิจกรรมลูกเสือสามัญบรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา 2) การทำงานเป็นทีม เป็นองค์ประกอบในการดำเนินงานกิจกรรมลูกเสือสามัญของครู ในการร่วมมือกันซึ่งกันและกันที่จะดำเนินกิจกรรมลูกเสือสามัญ 3) การมีส่วนร่วม เป็นองค์ประกอบในการดำเนินงานกิจกรรมลูกเสือสามัญของครู ในการวางแผนปฏิบัติงาน ติดตาม และประเมินผล และ 4) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของครู ในการดำเนินการเรียนรู้กิจกรรมสามัญ เพื่อการจัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับ ความถนัด ความสนใจ การฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดประสบการณ์จริง ส่งเสริมทั้งคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม เพื่อพัฒนาพฤติกรรมโดยใช้กระบวนการลูกเสือ